

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Diplomová práce

2018

Jaroslav Totušek

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Jaroslav Totušek

**Mediální reflexe ministra Aloise Rašína a
atentátu na něj v dobových denících**

Diplomová práce

Praha 2018

Autor práce: **Jaroslav Totušek**

Vedoucí práce: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rok obhajoby: **2018**

Bibliografický záznam

TOTUŠEK, Jaroslav. Mediální reflexe ministra Aloise Rašína a atentátu na něj v dobových denících. Praha, 2018. 100 stran. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na významného českého politika Aloise Rašína a jeho reflexi v dobových denících. Zkoumané období pokrývá období od října 1922 do února 1923. V tomto období se staly tři významné události s Rašínem spojené – Alois Rašín byl podruhé zvolen ministrem financí, byl na něj spáchán atentát a podlehl na následky svých zranění. V první kapitole se obecně věnuji osobě Aloise Rašína s důrazem na sledované období. Ve druhé kapitole se krátce zabývám politickou situací ve sledovaném období a Rašínovým politickým vztahům. Ve třetí kapitole provádím rešerši deníků, které o Rašínovi psaly. Poznatky shrnuji v závěru.

Abstract

This masters dissertation is focused on an important Czech politician Alois Rašín and his reflection in the period daily newspapers. The researched period is from October 1922 to February 1923. Three important events related to Rašín happened in that period – his second appointment as the minister of finances and his assassination. In the first chapter I write about Rašín as a person and politician. In the second chapter I focus on the political situation during the First republic and Rašín's uneasy relations to others. The third chapter is the research I do using the period daily newspapers. I epitomize my findings in the summary.

Klíčová slova

Alois, Rašín, ministr, finance, deník, atentát, první republika

Keywords

Alois, Rašín, minister, finances, daily newspaper, assassination, First Republic

Title

Reflection of Alois Rašín in period daily newspapers

Rozsah práce: 100 stran

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

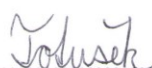
V Praze dne 30. 11. 2018

Jaroslav Totušek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svým rodičům za podporu i trpělivost. Zároveň také vedoucímu práce PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za skvělé vedení a podnětné poznámky.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Jaroslav Totušek	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2015	
E-mail diplomantky/diplomanta: 55504991@fsv.cuni.cz	
Studijní obor/forma studia: Žurnalistika, prezenční	
Předpokládaný název práce v češtině: Mediální reflexe ministra Aloise Rašína a atentátu na něj v dobových denících	
Předpokládaný název práce v angličtině: Media reflection of minister Alois Rašín and his assassination in contemporary daily newspapers	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2018	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Alois Rašín, významný prvorepublikový politik, se dvakrát stal ministrem financí. Podruhé v roce 1922 ve vládě Antonína Švehly. Je spojován s politikou rozpočtových úspor a deflací. Pro svou politiku nebyl příliš oblíben u levice, kriticky se vymezoval k politikům okolo Hradu a popudil proti sobě svými výroky i legionáře. Atentát na něj byl zlomovou událostí, po které byl přijat zákon na ochranu republiky. Pachatelem byl anarchokomunista Josef Šoupal. Sám Rašín se bál, že je útok na něj spojený s legionáři. Údajně ale média atentát spojovala i s židy, podobně jako v případě Anežky Hružové, což bych si chtěl ověřit. Domnívám se, po důkladném hledání, že práce na toto téma ještě provedena nebyla.	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cíl práce by byl zkoumat postavu Aloise Rašína a jak je vnímaná médiem, které v době první republiky byly převážně stranické. Myslím si proto, že by bylo zajímavé sledovat, jak o něm píší deníky přes celé politické spektrum, neboť podle mé domněnky o něm levicové deníky budou psát mnohem hůře, než pravicově orientované. Jako zkoumané období bych si určil od začátku října 1922 (7.10. se podruhé stal ministrem financí) do konce února 1923 (18.2. po několika dnech podlehl zraněním z atentátu, zároveň bych chtěl zmapovat i jak se o něm psalo těsně po jeho smrti). Předpokládám tedy, že reflexe Aloise Rašína bude diametrálně jiná napříč politickým spektrem.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Alois Rašín a doba (V této kapitole bych se rád teoreticky věnoval jeho osobě na základě čtyř zdrojů) <ol style="list-style-type: none"> 1.1. Biografie před založením Československa 1.2. Období prvního ministrování 1.3. Poslanectví 1.4. Období druhého ministrování 1.5. Atentát 1.6. Po atentátu 2. Politická atmosféra první republiky za Aloise Rašína (V této kratší kapitole bych se rád teoreticky věnoval první republice za Aloise Rašína, jejímu politickému složení, atmosféře a tak dále. Cílem této kapitoly bude poskytnout teoretický rámec, o který se bude opírat 	

<p>samotná reflexe)</p> <p>2.1. Duch doby</p> <p>3. Reflexe v dobových denících – úvod (teoretický rámec ke zkoumaným periodikům)</p> <p>3.1. Stranický tisk</p> <p>3.2. Krátké představení stran a jejich deníků</p> <p>3.3. Nezávislé tituly</p> <p>4. Reflexe (samotné zkoumání)</p> <p>5. Závěr</p>
<p>Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):</p> <p>Analyzované období: říjen 1922 – únor 1923</p> <p>Podle dostupnosti v archivech: Národní listy (Národní demokracie), Venkov (Agrárníci), Lidové listy (ČS strana lidová), Večerní České slovo (Strana Národně socialistická), Lidové noviny (nezávislé médium)...</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu:</p> <p>Přesnější vymezení až po důkladném prostudování dobových deníků:</p> <p>Kvalitativní analýza, případně rámcování v případě opakujících se motivů</p> <p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dobové deníky - ČECHUROVÁ, Jana. Alois Rašín: dramatický život českého politika. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-061-2. - RAŠÍN, Alois. Paměti dr. Aloise Rašína ; Z otcových zápisků sest.Ladislav Rašín. 2. vyd. Brno: Bonus A, 1994. Memorabilia. ISBN 80-901693-4-1. - BAŽANTOVÁ, Ilona, ed. Alois Rašín český politik, právník a národohospodář: výňatky z díla Aloise Rašína. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. Sborník textů. ISBN 80-86547-21-3. - DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí: československé státní rozpočty v letech 1918-1938. V Praze: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1356-0. - První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život. Brno: Extra Publishing, 2015. ISBN 978-80-7525-014-8. - PURGERT, Angelo a Jakub GANTNER. 1. republika: 1. Republic. Jindřichův Hradec: Trojzvuk, 2011. ISBN 978-80-904718-0-1.
<p>Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ŠIKOVÁ, Kateřina. Alois Rašín a jeho role v rámci první republiky. Plzeň, 2017. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta filozofická - PEMLOVÁ, Michaela. Karel Engliš: osobnost a dílo. Ústí nad Labem, 2012. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA JANA EVANGELISTY PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM. Pedagogická fakulta - JANÁČKOVÁ, Jana. Alois Rašín a jeho význam ve vývoji českého ekonomického myšlení. Ústí nad Labem, 2015. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA JANA EVANGELISTY PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM. Filozofická fakulta
<p>Datum / Podpis studenta/ky</p> <p>10. května 2017</p> <p style="text-align: right;"> </p>

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
BEDNAŘÍK PETER	25.5.2017 <i>P. Bednařík</i>
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM.....	5
PROHLÁŠENÍ.....	7
OBSAH	1
ÚVOD.....	2
1. ALOIS RAŠÍN, MILOVANÝ I NENÁVIDĚNÝ.....	5
1.1 PŘED ČESKOSLOVENSKEM	6
1.1.1. Roky 1867 až 1914	6
1.1.2. Roky 1914 až 1918	9
1.2. OBDOBÍ PRVNÍHO MINISTROVÁNÍ.....	13
1.2.1 Zvolení ministrem	14
1.2.2 Nepopulární ekonomické změny	14
1.2.3 Rašín v konfliktu	16
1.2.4 Konec prvního období bez fanfár	17
1.3. PO ODCHODU Z MINISTERSTVA, STRANA V OPOZICI	17
1.3.1 Bezmocný nový ministr, naštvaní agráři.....	17
1.3.2. Neúspěch ve volbách, problém s Národními listy.....	18
1.4. RAŠÍN ČLEMEM PĚTKY	19
1.4.1 Rašín proti Englišovi	20
1.4.2 Symbol silné a stabilní měny	21
1.5. PODRUHÉ MINISTREM FINANČÍ.....	22
1.5.1 Země v deflaci.....	22
1.5.2 Problém mezinárodních vztahů	23
1.5.3 Rašín proti Legionářům.....	24
1.5.4 Konec problémů v nedohlednu?	25
1.6. ATENTÁT.....	26
1.6.1. Pátek 5. ledna 1923	26
1.6.2 Národ zpytuje svědomí	28
1.6.3 Smrt	29
1.7. RAŠÍN DNES.....	30
2. PRVNÍ REPUBLIKA ZA RAŠÍNA OČIMA TISKU A NÁZORŮ	30
2.1. MEDIÁLNÍ KRAJINA MEZIVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKA	31
2.1.1. Deníky a tiskoviny	31
2.1.2. Vydavatelské koncerny	32
2.1.3. Náklady.....	33
2.2. RUDÉ PRÁVO	33
2.2.1. Vymezení komunistické strany proti Sociální demokracii	34
2.3. VENKOV.....	35
2.4. NÁRODNÍ LISTY.....	35
2.5. RAŠÍNOVO EKONOMICKÉ SMÝŠLENÍ, JEHO PUBLIKACE.....	36
2.6. RAŠÍNOVY REFORMY VE SLEDOVANÉM OBDOBÍ.....	38
3. MEDIÁLNÍ REFLEXE ALOISE RAŠÍNA - SLEDOVANÉ OBDOBÍ ŘÍJEN 1922 AŽ ÚNOR 1923	38
3.1. VÝZKUM	39
3.2. RUDÉ PRÁVO	40
3.2.2 Říjen	40
3.2.3. Listopad.....	45
3.2.4. Prosinec (měsíc štvání).....	48
3.2.5. Leden (obrana před útoky)	56
3.2.6. Únor	61

3.2.7. Shrnutí – Rudé právo.....	65
3.3. VENKOV.....	67
3.3.2. Říjen.....	67
3.3.3. Listopad.....	68
3.3.4. Prosinec (vyostření?).....	71
3.3.5. Leden.....	73
3.3.6. Únor.....	77
3.3.7. Shrnutí - Venkov.....	79
3.4. NÁRODNÍ LISTY.....	80
3.4.1. Říjen.....	80
3.4.2. Listopad.....	83
3.4.3. Prosinec.....	85
3.4.4. Leden.....	87
3.4.5. Únor.....	90
3.4.6. Shrnutí – Národní listy.....	95
4. ZÁVĚR.....	96
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	98
Zkoumaná periodika.....	98
Literatura.....	98
Ostatní zdroje.....	100

Úvod

Předkládaná diplomová práce se týká mediální reflexe Aloise Rašína v dobových denících. Zaměřená je na období pěti měsíců od října 1922 do února 1923. 7. října 1922 byl Alois Rašín znovu zvolen ministrem financí a pokračoval ve velmi nepopulární politice měnové deflace. 5. ledna 1923 byl na Aloise Rašína spáchán atentát. Následkům svých zranění podlehl 18. února.

K tématu přistupuji s hypotézou, že rozličné deníky psaly o Aloisovi Rašínovi různě. Mělo by to být dáno tím, že tisk byl v době První republiky věcí politickou, přičemž většina z deníků byla orgánem nějaké politické strany. Alois Rašín byl dlouhou dobu spjat s *Národními listy*, tiskovým orgánem Národní strany svobodomyslné, ze které se později stala Československá národní demokracie (jinak také zkráceně Národní demokracie). Ačkoliv se s editorskou linií *Národních listů* minimálně dvakrát silně rozešel (viz později teoretická část práce), stále šlo o orgán jeho strany. Právě pomocí deníku *Národní listy* a příspěvků v něm bych chtěl ilustrovat i několik historických událostí té doby. Přistupuji k tématu

také s tím, že se Rašín odvážil dělat nepopulární ekonomické kroky (kolkovné, měnová deflace), které byly trnem v oku jeho politickým oponentům. Hypotéza pracuje s myšlenkou, že deníky těchto stran budou stylem psaní tuto nelibost (či podporu) odrážet a budou tím třeba i v ostrém kontrastu mezi sebou.

V první kapitole se věnuji osobě Aloise Rašína jako takové. Ve zkratce popisuji jeho život, neboť si myslím, že velká část jeho životních zkušeností ovlivnila jeho pozdější postoje a názory. Pracuji zde hlavně s odbornou literaturou. Zároveň pracuji s deníkem *Národní listy*, s jehož pomocí několik historických událostí dokresluji. Větší prostor dávám posledním měsícům jeho života, kterým se věnuji i v samotné rešerši deníků. Detailnějším popisem tohoto období připravuji teoretické zázemí. Předběžné studium historických pramenů ukázalo, že se Rašín kvůli svým návrhům často dostával do konfliktů nejen s politickými oponenty, ale i spolustraníky. Místo diplomatických odpovědí často dával průchod emocím. Zároveň, přes všechnu nevraživost, měl stále aureolu mučedníka a byl jedním z tzv. Mužů 28. října. Tento konflikt se zajisté projevil i ve stranických tiskovinách. V druhé kapitole bych se chtěl zabírat hlavně mediální situací za první republiky.

Celá řada odborných publikací se o Aloisovi Rašínovi zmiňuje. Právě z nich v teoretické části práce čerpám. Klíčové jsou pro mě publikace *Alois Rašín* od Jany Šetřilové (u pozdějších vydání uváděna jako Čechurová), *Rašín* od Františka Venclovského, autobiografické *Paměti Dr. Aloise Rašína a Rašín, Engliš a ti druzí* od Antonie Doležalové.

Ve třetí a nejobsáhlejší části dojde na samotnou rešerši dobových tiskovin. Na teoretickém základu popsaném v předchozích dvou kapitolách se snažím postavit praktická zjištění z tiskovin. Deníky jsem vybíral tak, aby pokud možno co nejvíce pokryly politické spektrum za Rašínova života. Prvním deníkem je *Rudé právo*, tiskový orgán Československé

strany komunistické, který vznikl v roce 1920 po odštěpení komunistů od sociálních demokratů. V tomto deníku očekávám největší projevenou nenávist vůči Aloisi Rašínovi. Komunisté mu, zjednodušeně řečeno, zazlívali jeho úsporné reformy, za kterými viděli třeba i diktát velkých bank. Rašín by tedy měl být nepřitelem číslo jedna. Druhým deníkem je středopravicový *Venkov* Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu (zkráceně agrárníků). Tento významný deník jsem vybral jako střední proud, který by dle mé domněnky měl tvořit určitou neutrální půdu v debatě o Rašínovi. Třetím deníkem jsou pak *Národní listy*, deník konzervativně-nacionální Československé národní demokracie. Šlo o Rašínovu vlastní stranu, a i přes neshody, které Rašín s vlastní stranou měl, čekám velkou podporu v jeho osobu. Tím spíše že stojí na opačné straně spektra než *Rudé právo*. Pro svůj výzkumný záměr jsem využil denních (ranních) vydání novin, protože, jak zmiňuji v teoretické části za pomoci odkazů na odbornou literaturu, právě ta nejlépe odrážejí politiku příslušné strany. Odpolední vydání (tzv. večerníky) bývala odlehčená, čtenářsky přitažlivější a častokrát zcela bez politického náboje.

Mým cílem je tedy reflektovat metodiku a styl psaní o ministru financí Aloisi Rašínovi napříč deníky, které jsou v období první republiky provázány s politickými stranami. Výsledky zkoumání shrnuji v podkapitole shrnutí každého z deníků a v závěru diplomové práce.

Sledované období pěti měsíců (říjen 1922 – únor 1923) jsem vybral na základě událostí v něm obsažených a očekávané změny mediální reflexe s tím spojené. Předně se jedná o opětovné zvolení Aloise Rašína do ministerského úřadu v říjnu, jeho nově navrhované reformy v listopadu a prosinci, samotný atentát v lednu a Rašínova smrt v únoru. Při volbě sledovaného období jsem vycházel z těchto událostí. Očekávám také, že se styl psaní jednotlivých deníků bude lišit před a po samotném atentátu, případně úmrtí.

Jde o téma aktuální i dobové, neboť loni v říjnu uplynulo rovných sto let od založení Československé republiky. Doktor Rašín se na tomto procesu velmi intenzivně podílel, byl také jedním z takzvaných Mužů 28. října. Zároveň byl atentát na Rašína významným podnětem pro zavedení takzvaného zákona na ochranu republiky (v účinnosti od 8. dubna 1923 do roku 1948). Součástí tohoto zákona byl i odstavec o zastavení periodického tisku, který významně ovlivnil mediální produkci. Zákon samotný už ale do sledovaného období nezapadá.

1. Alois Rašín, milovaný i nenáviděný

Alois Rašín byl jedním z mužů, kteří utvářeli náš národ. Nikdo, kdo se zajímá o novodobou českou historii, nemůže jeho jméno minout. Také na školách se o něm studenti učí. I tak se ale může zdát, že je Rašín často opomíjen. „*Léta si kladu otázku, proč je Alois Rašín, osobnost příkladně vlastenecká, která svému přesvědčení věnovala život, tak odsunutá do zapomnění,*“¹ řekl o Rašínovi filmový režisér Jiří Svoboda, který o něm ke stoletému výročí založení samostatného Československa připravil pro Českou televizi dvojdílný film Rašín s Ondřejem Vetchým v hlavní roli.

Život Aloise Rašína je dlouhým seznamem dramatických událostí, které každým dnem ovlivňovaly chod naší země. Když se od roku 1884 do roku 1922 něco významného v zemi dělo, téměř se dalo předpokládat, že s tím nějak souvisí i osoba Rašínova. Vystudovanému právníkovi připadlo hned několik těžkých úkolů – pomoci osamostatnění naší země, provést tvrdou, ale dozajista potřebnou, ekonomickou reformu nového státu, vést noviny a de facto i celou politickou stranu. Historie ale na několika případech dokazuje, že Rašín byl sice zapáleným politikem s výsledky, ale byl také špatným diplomatem, který prosazoval častokrát velmi ostrá řešení bez ohledu na protistrany. Jeho přístup mu v politice i životě vytvořil

mnoho odpůrců. Tisk byl v době první republiky politický a strany měly své tiskové orgány. Právě o mediální reflexi Aloise Rašína je posléze výzkumná část této práce.

Atentát spáchaný 5. ledna 1923 byl vyvrcholením života člověka, který toho velmi mnoho vykonal, ale svými současníky byl milovaný i nenáviděný.

1.1 Před Československem

1.1.1. Roky 1867 až 1914

Alois Rašín se narodil 18. října 1867 v Nechanicích uprostřed cesty mezi Hradcem Králové a Novým Bydžovem. Po maturitě na gymnáziu v Hradci Králové se dal zapsat na studium medicíny, ale onemocněl tuberkulózou a byl nucen studia zanechat.² Z nemoci se mu podařilo vyléčit a po příjezdu do Prahy nastoupil na právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Během svých studií se aktivně zapojoval do studentského života. Byl členem spolku Slávie a redaktorem *Časopisu českého studentstva*, kde se setkal i se svými budoucími politickými kolegy, jako byli Václav Klobáček a Antonín Hajn.³

Právě s Klobáčkem i Hajnem zastupoval v červnu 1890 Rašín české studenty na slavnostním převezení ostatků básníka Mickiewicze z Paříže do Krakova. Při té příležitosti byl také domluven Celoslovanský sraz českého studentstva v Praze. Rašín v září téhož roku vydal publikaci *České státní právo*. Ta vyjadřovala stanoviska mladých, pokrokových hnutí a byla trnem v oku Rakousko-Uherské monarchie.⁴ Publikace v nákladu 15 tisíc kusů byla zabavena a Rašín byl vyšetřován.

¹ Tisková zpráva České televize k plánovanému snímku Rašín

² O jeho nemoci a zanechání studia psaly Národní listy 23. března 1923

³ KUČERA, Martin. Pokrokové hnutí, jejich programy, vývoj a rozklad, str. 42

⁴ KUČERA, Martin. Pokrokové hnutí, jejich programy, vývoj a rozklad, str. 43

I tak ale Alois Rašín svá studia dokončil a byl 6. října 1891 slavnostně prohlášen doktorem práv. Před promoci se údajně pohádal s rektorem, protože mu nedovolil mít na hlavě čapku spolku Slávie.⁵ Tato „tvrdohlavá“ nátura mu zůstala celý život.

Po jednoroční vojenské službě ve Vídni a Pešti se vrátil do Prahy a stal se praktikantem Zemského soudu. Psal do časopisů *Neodvislost* (rovněž byl předsedou stejnojmenného vydavatelského družstva), *Nové proudy* i *Rozhledy*. Byl zvolen i starostou spolku Slávie, do jehož dění se aktivně zapojoval již za studií.

Postupně probíhala řada protimonarchistických manifestací, kterých se Rašín rád zúčastňoval a také na nich řečnil. Situace se ale postupně vyostřovala a začalo se zatýkat. Poprvé byl Rašín chycen 12. září 1893 po své řeči v pražském hostinci U Choděřů, ale po výslechu byl propuštěn.⁶ Stejného dne bylo nad Prahou a přilehlým okolím vyhlášeno stanné právo, které mělo umlčet tisk. *Neodvislost*, pražská tiskovina, sice umlčena byla, ale *Nezávislé listy* a *Polaban* měly sídlo v Kolíně a pražský zákaz se tak na ně nevztahoval.⁷ Podruhé si pro Rašína policisté přišli 6. října. Obviněn byl z toho, že je jedním z vůdců a zakladatelů buřičského spolku Omladina. Tato „organizace“ však nikdy neexistovala, neboť šlo nejspíše o kombinace křivých výpovědí a policejního konstruktů. Korunním svědkem případu byl Rudolf Mrva, který křivá svědectví podával.

Rozsudek v tzv. procesu s Omladinou byl vynesena 20. února 1894. Alois Rašín jako jeden z členů domnělého spolku dostal trest dva roky. Ve vězení se důkladně seznamoval se spisy T. G. Masaryka, jako byly *Česká otázka* a *Naše nynější krize*. Negativní emoce ze společenských změn

⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – Dramatický život českého politika, str. 13

⁶ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – Dramatický život českého politika, str. 14

⁷ HOCH, Karel. Alois Rašín, jeho život, dílo a doba. Str. 28

v něm dále prohloubil ještě takzvaný *Manifest české moderny*⁸. Již dne 5. listopadu 1895 obdrželi odsouzení milost.

Rok 1897 je pro českou politiku významný, protože došlo k rozštěpení v pokrokovém hnutí. To se rozdělilo na směr radikálně-pokrokový a směr státoprávní. První jmenovaný vedl Rašínův kolega z mládí Antonín Hajn. Státoprávní hnutí vedli Alois Rašín s Karlem Sokolem. V roce 1899 se ze státoprávního směru stala plnohodnotná politická strana. Jejím tiskovým orgánem se stanou *Radikální listy* a Rašín jejich redaktorem. Pod jejich vedením se z týdeníku stal deník.

V roce 1899 se Alois Rašín oženil se svojí celoživotní partnerkou Karlou Jánskou. Spolu měli čtyři děti. To poslední, syn Miroslav, se narodilo v roce 1904.⁹

I ve straně státoprávní došlo k rozkolu a Alois Rašín ji spolu s několika přáteli opustil¹⁰. Nějakou dobu poté se věnoval chodu své advokátní kanceláře v Žitné ulici v Praze, kterou otevřel roku 1900. Založil také časopis *Slovo* (1902 – 1905). Ve *Slově* Rašín kritizoval vídeňskou moc a s tím související nejmocnější českou stranu, Národní stranu svobodomyšlnou, takzvané mladočechy. Na stránkách *Slova* otevřeně vyzýval k reorganizaci celé strany.

V roce 1907 se Rašín vrátil do strany mladočeské a spolu s Karlem Kramářem, jejím předsedou, pracoval na její reorganizaci. Ačkoliv zavedli třeba povinný členský příspěvek nebo ustanovili placené krajské tajemníky, strana stejně ve volbách 1907 propadla a skončila až čtvrtá. V roce 1910 pro mladočechy Kramář s Rašínem získali od dědiců Julia Grégra deník *Národní listy*. Spolu s mladočeským bankéřem a ekonomem Jaroslavem Preissem se v *Národních listech* také dopodrobna věnoval ekonomické a hospodářské stránce státu. Také v nich formoval hospodářský program celé

⁸ KUČERA, Martin. Pokrokářské hnutí, jejich programy, vývoj a rozklad, str. 80

⁹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 17

strany.

Rašínův cíl byl hospodářský růst. Přišel s myšlenkou rozšířit a osamostatnit průmysl, který byl do té doby hlavně německý. Dále chtěl zdokonalit výrobu, zvýšit množství českých peněžních ústavů. Hospodářskou cestou si přál dojít k soběstačnosti a následnému osamostatnění celého národa. Dostával se do sporů se svými tehdejšími kolegy a přáteli. Ve volbě do parlamentu kandidoval v roce 1911 proti svému kolegovi Karlu Sokolovi. Byl ale poražen.¹¹ Ve stejném roce byl ale v klatovském obvodu zvolen jako poslanec říšské rady. Zde pracoval Rašín ve výboru finančním a branném. V roce 1913 mu připadl výbor pro řešení otázek jazykových.

Jeho největším působištěm byly ale i přes pobyt ve Vídni stále *Národní listy*. Výrazná byla pro něj v roce 1914 kauza poslance Švihy. 3. března vyšel v *Národních listech* článek „Národně sociální vůdce ve službách policie“, kde byl poslanec Šviha demaskován jako monarchistický konfident s kódovým jménem Wiener. Šviha zažaloval redaktora Hellera za urážku na cti. Hellerovy obhajoby se ujal právník Rašín a spolu spor vyhráli. Během sporu se Rašín dostal do konfliktu s Václavem Klofáčem i T. G. Masarykem, kteří se postavili na Švihovu stranu.¹²

1.1.2. Roky 1914 až 1918

Alois Rašín se dále angažoval hlavně v *Národních listech*. Rok 1914 pro list ale znamenal změnu, se kterou se Rašín snažil vyrovnat. Listům se nevyhnula bílá místa ani jiné cenzurní zásahy. „*U nás se redaktoři nemohou dostat do té správné střední linie. Cenzura je to ovšem přímo stupidní,*“ referoval Kramářovi.¹³ V prosinci byla *Národním listům* úředním zásahem na čtrnáct dnů zastavena činnost. Později ještě jednou.

¹⁰ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 17

¹¹ HOCH, Karel. Alois Rašín, jeho život, dílo a doba. Str. 34

¹² ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín - dramatický život Českého politika, str.22

¹³ Rašínův dopis Kramářovi z 12. srpna 1914

Na přelomu roku 1914 a 1915 se stal Rašín jedním ze zakladatelů tajného spolku Maffie. Maffie byla hlavní orgán českého odboje proti Vídni, který navíc i sděloval informace státům Dohody do ciziny. V důsledku konspirační činnosti Maffie byl 21. května zatčen Karel Kramář¹⁴. Alois Rašín přebíral jeho organizátorskou funkci v organizaci. Pálily se dokumenty a zahlazovaly stopy.¹⁵ Pro Rašína si policie přišla až 12. července 1915, kdy byl zatčen a odvezen do Vídně. Část svého majetku stihnul převést na manželku, ale část, včetně své advokátní kanceláře, ztratil. Během jeho pobytu ve vězení začaly *Národní listy* pod vedením Zdeňka V. Tobolky nabírat servilní směr vůči monarchii, což Rašína velmi pobouřilo. „*Machar měl pravdu, když napsal, že si redaktoři mají navzájem naplivat do očí. Kdyby Rašín mohl, udělal by to sám,*“ vzpomínal politik Jan Herben.¹⁶ Maffii nicméně ještě v říjnu stejného roku postihla tzv. knoflíková aféra, kdy byla část její utajené struktury, včetně pozdějšího Muže 28. října Františka Soukupa, prozrazena a dále pozatýkána.¹⁷

O uvězněných politických vězních se mělo referovat velmi málo, aby se veřejnost dozvěděla co nejméně. Vznikaly tak různé fámy o jejich osudu.¹⁸ Ve vězení Rašín napsal svou jedinou publikaci, příručku *Národní hospodářství*.¹⁹ Maffie fungovala bez něj i bez Kramáře a Rašín si po důkladném studiu svých spisů nejspíše i myslel, že mu nic vážného nehrozilo.²⁰ Soud na něj neměl nic a Rašín měl být navíc souzen pouze jako Kramářův spoluviník.

Soudní proces vyvrcholil 3. června 1916, kdy byl Rašín odsouzen k trestu smrti za velezradu. Rašín byl souzen jako podporovatel Kramáře,

¹⁴ SÍS, Vladimír. Karel Kramář 1860-1930, str. 244-254

¹⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 32

¹⁶ HERBEN, Jan. Kniha vzpomínek. Str. 592

¹⁷ GALANDAUER, Jan. Knoflík ze šatů paní Linhartové, Dějiny a současnost. Čís. 09/2008

¹⁸ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 36

¹⁹ RAŠÍN, Alois. *Národní hospodářství*, vydáno až v roce 1922, V knihovně Národního muzea mají původní exemplář s vlastnoručním věnováním Kramářovi

²⁰ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politiky, str. 38

jenž byl obviněn z velezrady jako „*průvodce, návodčí a strůjce proti válečné moci státu*“.²¹ Dlouhé obstrukce a neochota ze strany vězňů Rašína na verdikt údajně připravily a on ho přijal s klidem.²² Rozsudek smrti oběšením, potvrzený 20. listopadu 1916, musel ale být podepsán císařem Františkem Josefem I., který právě v této době umíral²³.

Na místo Františka Josefa I. nastoupil císař Karel. Trest byl výnosem vězňům změněn 5. ledna 1917. Karel Kramář dostal patnáct let a Alois Rašín deset let vězení.²⁴ Veřejnost se konečně mohla dozvědět něco víc o politických vězňích. *Národní listy* je, pod vlnou cenzury, označily de facto jako viníky.²⁵

Dne 3. července 1917 vyšla v denním tisku informace o rozsáhlé amnestii politických odsouzců nadiktované císařem Karlem.²⁶ Rašín se dostal na svobodu 11. července. Na Rašína bylo tlačeno ministrem veřejných prací Trnkou, aby se po čas války zřekl politiky.²⁷ Místo toho se ale vrátil do Maffie a zahájil rozsáhlou očistu mladočeské strany od aktivistických a prorakousky nakloněných osob. 15. října 1917 se konala valná hromada, která měla za cíl očistit *Národní listy*. František Sís nahradil Zdeňka Tobolku na pozici šéfredaktora. Sís si ze svého časopisu *Národ* přivedl do *Národních listů* řadu redaktorů a spolupracovníků – kromě jiných třeba Viktora Dyka, Josefa Čapka, Karla Čapka nebo Josefa Svatopluka Machara. Rašín se stal úřadujícím členem ředitelství *Národních listů*.²⁸

22. září 1917 byl Rašín již potřetí promován na doktora práv. „*Až bude veřejný rozsudek, uvidí se, že před soudem vojenským nestály osoby,*

²¹ TOBOLKA, Zdeněk. Proces Dr. Kramáře, díl 4. přežato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín - dramatický život českého politika

²² dtto

²³ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín - dramatický život českého politika, str. 42

²⁴ SÍS, Vladimír. Karel Kramář, str. 253

²⁵ *Národní listy* ze dne 5. ledna 1917.

²⁶ Viz například *Národní listy* ze dne 3. července 1917.

²⁷ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 45

²⁸ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 51

nýbrž dva největší ideály českého národa: právo na státní samostatnost a slovanství,“²⁹ pronesl mimo jiné ve své řeči. O projevu psal hojně tisk a byl uveřejněn i v řadě publikací.³⁰ Již tak u lidí oblíbený Rašín ještě dále získával na popularitě. „*Někdejší zrádci na rakousko-uherské dynastii ihned zaujali své místo v čele revolučního hnutí, prohlašující, že jejich osobní bezpečnost nemá významu u srovnání s věcí národa, a přes možnost budoucích soudů že setrvávají nezdolně u vykonávání svých povinností.*“³¹ Alois Rašín znovuotevřel svou advokátní kancelář 1. října.

V únoru 1918 došlo po dlouhém jednání k velkému sloučení mladočechů, staročechů, Státoprávní pokrokové strany, České pokrokové strany (realistů), Staročeské strany a Moravské lidově-pokrokové strany v jednu jedinou – Českou státoprávní demokracii (po převratu Českou stranu národně demokratickou). Alois Rašín se v novém útvaru stal přední osobností.

Spolu s Františkem Soukupem, Jiřím Stříbrným a Antonínem Švehlou vymyslel Rašín plán převratu. Od března 1918 sepisovali seznam spolehlivých úředníků a spolupracovníků. Ofenzíva se rozběhla v plném proudu. Byly zřizovány ústřední stranické orgány, oslovovali studenti (Mladá generace státoprávní demokracie)³², tvořeny sítě informačních důvěrníků a prováděny stranické prověrky s cílem odstranit prorakouské vlivy.³³ Skomírající monarchie odporovala slabě, mimo jiné na pět měsíců zastavila vydávání *Národních listů* (od poloviny května do poloviny října 1918).

13. července 1918 vznikl osmatřicetičlenný Národní výbor, kde měly zastoupení všechny politické strany. Vznikaly návrhy zákonů samostatného

²⁹ Promoční projev Aloise Rašína ze dne 22. září 1917, přejato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika

³⁰ Viz například *Národní listy* ze dne 22. září 1917

³¹ SOUKENKA, J. Karel Kramář 1914 - 1918, str. 232

³² KLÍMA, Vlastimil, Ideový základ a vývoj Mladé generace československé národní demokracie

³³ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 62

státu. Rašín se spolu s Přemyslem Šámalem podílel na politické části zákonů, kterou se de facto stala okleštěná podoba již existující ústavy³⁴. Podklad hospodářského zákona státu, který vypracoval Vilém Pospíšil, již pak navrhoval kolkovné peněz a zavedení soupisu příjmů. Zde se Rašín inspiroval pro svůj hospodářský program během ministrování.³⁵

16. října začal Rašín opět vydávat *Národní listy*, ačkoliv měl stále zákaz. Úřady proti tomu již neučinily žádné kroky. Rašín se i s vidinou blížícího „dne D“ snažil eliminovat vše, co by vyvolávalo paniku. Ještě 26. října odmítl otisknout v *Národních listech* článek Viléma Pospíšila o Rakousku-Uhersku nazvaný „Před likvidací“³⁶. 27. října otiskly *Národní listy* vůbec poprvé obrázky Tomáše Garrigua Masaryka a Woodrowa Wilsona. Oba i s životopisem.³⁷

Převrat se uskutečnil 28. října 1918. *Národní listy* vyšly s palcovým titulkem „Rakousko-Uhersko přijímá všechny podmínky Wilsonovy“.³⁸ Rašín se spolu se Švehlou, Stríbrným a Soukupem vydali vyjednávat se zástupcem místodržitele Kosinou. Národní výbor přijal dokument *Provolání Národního výboru o samostatnosti Československého státu*, jehož spoluautorem byl i Rašín.³⁹ Právě autorům tohoto dokumentu se začalo obdivně říkat Muži 28. října. Vzniku samostatného Československa již prakticky nic nebránilo.

1.2. Období prvního ministrování

³⁴ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 65

³⁵ LACINA, Václav. Formování československé ekonomiky 1918-1923, str. 61

³⁶ Svůj článek Vilém Pospíšil mohl otisknout až deset let poté v rámci speciálu *Národních listů*, více *Národní listy* ze dne 28. října 1928

³⁷ *Národní listy* ze dne 27. října 1918

³⁸ *Národní listy* ze dne 28. října 1918

³⁹ SOUKUP, Fr. ŠROBÁR, V. ŠVEHLA, A. STRÍBRNÝ, J., RAŠÍN, A. *Provolání Národního výboru o samostatnosti československého státu*, dostupné online

1.2.1 Zvolení ministrem

Rašín byl poslancem Národního výboru a čekalo se, který resort mu připadne. Pomýšlel si, stejně jako Zdeněk Šámal, na ministerstvo vnitra. Tím spíše, že na post ministra financí se uvažovalo s ekonomem Jaroslavem Preissem, ředitelem Živnobanky.⁴⁰

14. listopadu byl na první schůzi Národního výboru do postu ministra financí zvolen Alois Rašín. „*Mám ti také gratulovat? Nevím. Bereš na sebe opět úkol z nejtěžších... Nelze patrně jinak, musíš si vybrati vždy to, co dá nejvíc práce, co je nejméně populární a co Ti zjedná nejméně přátel,*“⁴¹ napsal Rašínovi jeho přítel Jan Třebický a nevědomky tím předznamenal dění dalších let.

1.2.2 Nepopulární ekonomické změny

Od listopadu 1918 do července 1919 Rašín rázně pracoval na ekonomické stabilizaci celého státu. Jako své poradce si zvolil právě Jaroslava Preisse a Viléma Pospíšila. Hned z počátku začal vydávat nepopulární opatření – k 22. prosinci 1918 nechal zastavit vyplácení válečných vyživovacích příspěvků, které měly za cíl zmírnit chudobu. Zároveň nechal zavést pravidelnou osmihodinovou pracovní dobu. Toto druhé nařízení musel silou obhajovat i před Národním shromážděním. „*Pánové, já jsem tak smělý, že řeknu, že mám tu Československou republiku tak rád, že kdyby mně někdo řekl, že ji zachráním jenom tím, že budu z těch 24 hodin pracovat 16, že to, vzácné shromáždění, udělám. I když mě zavřete, udělám to!*“⁴²

Rašínovou prioritou bylo zavedení a následné posílení vlastní československé měny. Ostře vystupoval proti návrhu Karla Engliše na vydání dočasných obchodních platidel Zemskou bankou. Rašín také

⁴⁰ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika. Str. 68 - 72

⁴¹ Dopis Jana Třebického Aloisi Rašínovi ze dne 14. listopadu 1918, převzato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika

⁴² RAŠÍN, Alois. Řeči v Národním shromáždění, str. 35

předložil svůj první návrh rozpočtu, který byl po skončené válce ještě velmi nejasný. Rašínovo vystupování zanechávalo na politicích špatný dojem. „*Kolega Rašín mluvil se sobě vlastní otevřeností a upřímností, která někde snad narazí...když je někdy trochu ostrý, neplatí to jen vám, v ministerské radě se to tak jeví stále,*“⁴³ obhajoval ho před politiky Karel Kramář. Do ostrého sporu se Rašín dostával hlavně s levicí, která se snažila vymocit co nejvíce peněz pro různé sociální účely. Rašín jim je odmítal dát, dokud mu nejdříve rozumně nevysvětlí, kde je má podle nich vzít.⁴⁴

Podle všech dostupných informací začal již v lednu 1919 Rašín s pomocí svých blízkých plánovat odvážnou měnovou reformu.⁴⁵ Cílem bylo osamostatnit měnu okolováním bankovek, které již byly v oběhu. Od 26. února do 9. března 1919 dal Rašín zavřít hranice republiky. Cílem tedy bylo okolovovat všechny bankovky a část zadržet jako nucenou státní půjčku. Rašín dále propagoval nucený a podrobný soupis majetku s cílem vybírání daní. Za nedodržování hrozilo půl roku vězení.⁴⁶ Rašínovy metody byly vnímané jako brutální a již tehdy se začaly objevovat hlasy vystupující otevřeně proti němu. „*Já, prosím, žádám Národní shromáždění o prostředky, které pan referent nazval prostředky často až brutálními a drakonickými. Já bych, prosím, nerad těch drakonických prostředků užíval, ale jednoho dne bych rád docílil, totiž toho, aby bylo zřejmé pro každého poplatníka, že at' dělá, co chce, neuteče,*“⁴⁷ obhajoval se Rašín. Zároveň s těmito akcemi Rašín vypsals 4% půjčku ve zlatě, která měla tvořit základ zlatého pokladu nově vzniklého státu. „*Rašínova měnová reforma i koncepce měnové politiky vycházely z představy, že v konečné fázi to nemůže být jiná měna než zlatá, a to plně a bez výhrad.*“⁴⁸ Dne 11. června

⁴³ PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu, str. 292-293

⁴⁴ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 78

⁴⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 80

⁴⁶ PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu. Str. 470-471

⁴⁷ dtto

⁴⁸ VENCLOVSKÝ, František. Alois Rašín – život a dílo, str. 15

ale, k všeobecné nevoli, zrušil dobrovolnost této půjčky. Byla zavedena povinná nabídka cizí měny Státní devizové ústředně pro všechny státní příslušníky.⁴⁹

1.2.3 Rašín v konfliktu

Rašín se dostával do stálého konfliktu s oponenty i stranickými kolegy. Ostrým konfliktem byl střet s ministrem zásobování Bohuslavem Vrbenským (národní socialista), který s Rašínem zahraniční nákupy nekonzultoval a jen mu posílal směnky na proplacení. Konflikt vyvrcholil tím, že Rašín odmítl jednu ze směnek úplně proplatit.⁵⁰ Straničtí kolegové z České státoprávní demokracie údajně kvůli Rašínovu chování skládali své stranické legitimace.⁵¹ „*Ten, kdo se stará o přízeň a potlesk davu, není politikem. Ten nikam nedojde. Zato ten, kdo pro stát dovede obětovat stranu, má budoucnost. Nakonec přijdou zpět všichni, kteří odešli, jen budeme-li dělat opravdovou státní politiku,*“⁵² měl údajně Rašín prohlásit. „*Alois Rašín proslul svou šetrivostí. Nerad vydával peníze, hlavně velké částky najedou,*“⁵³ píše o něm František Venclovský.

S Rašínovým finančním plánem nesouhlasil ani jeho někdejší hlavní spojenec a předseda Československé národní demokracie Karel Kramář, toho času v Paříži, jak se ministr financí dozvěděl od svých přátel Jaroslava Preisse a Jana Třebického. „*Já svůj plán plně kryji svým jménem...Mimo to, kdybych nepředpokládal, že jste unaven a enervován pracemi jistě těžkými, musel bych se cítit uražen způsobem kritiky tím spíše, že jsem před Vaším odjezdem Vám výslovně říkal, že bych rád Vám věci vyložil, ale*

⁴⁹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 82

⁵⁰ HAMAJDA, Petr. Ustavení a činnost Kramářovy vlády, diplomová práce

⁵¹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 84

⁵² JEŽEK, František. Hrst vzpomínek na dr. A. Rašína, str. 4-6, převzato z DOLEŽALOVÁ, Antonie, Rašín, Engliš a ti druzí

⁵³ VENCLOVSKÝ, František. Alois Rašín – život a dílo, str. 14

*narazil jsem na úplnou bezinterestnost, která se mě velmi nepříjemně dotkla,*⁵⁴ stěžoval si Rašín.

1.2.4 Konec prvního období bez fanfár

Tlak ze všech stran na Rašína působil tak, že se chtěl své funkce vzdát. *„Pane ministerský předsedo, způsob rozhodování o dalekosáhlých otázkách finančních, jak se provádí v ministerských radách, nutí mne, abych vám úřad ministra financí dal k dispozici s prosbou, abyste mi akorát oznámil, komu ministerstvo odevzdat mám,*⁵⁵ napsal už jistě zoufalý Edvardu Benešovi. Beneš ale jeho de facto demisi nepřijal.

15. června 1919 se konaly komunální volby v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ačkoliv předsedou byl Kramář, kvůli jeho pobytu v Paříži stranu vedl do voleb právě Rašín. Národní demokracie získala žalostných 9,6 % hlasů a skončila až pátá⁵⁶. Rašín sice ještě stihl předložit schodkový rozpočet státu za rok 1919, ale pak již ze svého ministerského postu odešel. Místo něj nastoupil Cyril Horáček, kterého si Rašín sám určil.⁵⁷

1.3. Po odchodu z ministerstva, strana v opozici

1.3.1 Bezmocný nový ministr, naštvaní agrárníci

Alois Rašín se začal naplno věnovat práci v Národní demokracii a *Národních listech*. Právě v *Národních listech* silně kritizoval ekonomickou politiku země. Jasným indikátorem toho byl i rapidně klesající kurz koruny po Rašínově odchodu. V červnu měla ještě koruna hodnotu 30 švýcarských centimů, ale v listopadu již jen 9 centimů.⁵⁸ Došlo to i tak daleko, že se s ním premiér Tusar radil o finančních záležitostech spíše než s ministrem

⁵⁴ Dopis Aloise Rašína Karlu Kramářovi ze dne 30.4.1919, převzato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika

⁵⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 83

⁵⁶ RYŠÁNEK, Martin. Obecní volby roku 1919 v Československu s přihlédnutím k předchozímu správnímu vývoji, bakalářská práce

⁵⁷ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 88

⁵⁸ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 89

Hoškem.⁵⁹ Zapříčinilo to vlastně i to, že byl stále v průběhu ekonomický plán, který navrhl Rašín. Svou faktickou bezmoc v této záležitosti uznal i Hošek, neboť se, podle vlastních slov, cítil „svázán s cestou, kterou jeho předchůdce započal“.⁶⁰

Rašín vstoupil do české zednářské lože Národ, pojmenované podle odbojového časopisu, jehož vznik zorganizoval František Sís. Zednáři se scházeli v redakci *Národních listů*.⁶¹ Rašín ani politicky nezahálel a hledal si spojence. 30. ledna 1920 se Národní demokracie spojila s Československou rolnickou jednotou, konzervativní agrárníkou stranou. Ta s ní později i organizačně splynula. To se ale ukázalo jako chybný krok, protože tato strana neměla velký ohlas a jejich tiskový orgán, časopis *Role*, byl velmi konfliktní a neseriózní. Národní demokracie si tím navíc popudila agrárníky v čele s Antonínem Švehlou, neboť s Československou rolnickou jednotou přišli také o lidi ze svých řad. *Venkov*, tiskový orgán agrárníků, se do Rašína nevybíravě pustil: „*Jsou diletanti, kdežto pan Rašín, advokát, který sbíral své zkušenosti ve vídeňském parlamentě, kde proslul jako úzkoprsý fiskalista a přísluhovač každého rakouského ministra financí, je odborník jediný a nepřekonatelný.*“⁶² Toto špatné rozhodnutí Rašínovi vyčítal Karel Kramář ještě v roce 1922.⁶³

1.3.2. Neúspěch ve volbách, problém s Národními listy

Parlamentní volby roku 1920 byly pro Rašína další pohromou. Národní demokracie v nich získala pouhých 8 % a skončila až šestá. Znovu se jednalo o tom, zda strana bude moct vstoupit do vlády a zda Rašínovi případně nějaká funkce. On ale nechtěl jinou než být znovu ministrem financí. „*Rašína bych měl rád ministrem a třeba i ministerským předsedou*

⁵⁹ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí. Str. 47-50

⁶⁰ Z protokolu schůzi druhé československé vlády (první Tusarovy) 1919-1920

⁶¹ KAPRAS, Jan. Rašín – zednář, str. 120-121

⁶² Deník *Venkov* ze dne 21. listopadu 1919

⁶³ Více například Kramářův dopis Aloisi Rašínovi ze dne 8. července 1922, převzato z DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí

– *ne ale ministrem financí – jen musí toto mé stanovisko pochopit,*“ měl sdělit prezident Masaryk Zdeňku Šámalovi, přednostovi své kanceláře.⁶⁴ Ministrem financí byl tak nakonec zvolen Karel Engliš.

Rašín musel řešit i silné rozkoly ve vlastní, volbami vyčerpané straně. Mladá generace národní demokracie, reakční křídlo, se postupně vymaňovalo z područí své domovské strany. Její členové poukazovali také na špatné Rašínovo nakládání s *Národními listy*. V tisku se podle nich objevovaly politické chyby a Rašínem prosazovaná opoziční editorská linie byla příliš nesmiřitelná. Alois Rašín si v reakci na to na sjezdu Národní demokracie vymohl konec stranické autonomie pro Mladou generaci a taktéž i omezení členství do třiceti let. Odůvodňoval to tím, že nemůže vědět, kdo příště stane v čele Mladé generace, a proto je potřeba mít ji pod kontrolou.⁶⁵ „*Rašín stál o poslušnost, ne o lásku,*“ prohlásil o něm při této příležitosti Jan Herben.⁶⁶

Mladou generací rozebírané problémy v *Národních listech* přerostly Rašínovi přes hlavu. „*V Národních listech se octly články, ze kterých kapal starý mladočeský nacionalismus, štvalo se, zasívala se nenávisť a hysterie,*“⁶⁷ napsal o situaci v deníku redaktor Karel Čapek. Všech devatenáct redaktorů, včetně něj, podepsalo dopis správní radě, v němž nesouhlasil s politickým duchem listu. Rašín se rozhořčeně obrátil na radu a snažil se redaktory donutit odvolat podpisy. Docílil tím toho, že řada z nich, včetně bratrů Čapkových, odešla do *Lidových novin*.⁶⁸

1.4. Rašín členem Pětky

⁶⁴ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Šámal a ti druzí. Str. 47 - 50

⁶⁵ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 96

⁶⁶ dtto

⁶⁷ ČAPEK, Karel. O umění a kultuře III, str. 634

⁶⁸ dtto

1.4.1 Rašín proti Englišovi

Na podzim roku 1920 se rozpadla dosavadní vládní koalice. Způsobil to rozkol uvnitř Československé sociální demokracie, nejsilnější vládní strany, jejíž radikální levicové křídlo se odštěpilo a vznikla samostatná komunistická strana, která si založila deník *Rudé právo*. Vznikla tak prozatímní úřednická vláda, které se přezdívalo Velká pětka na základě toho, že se hovorů účastnili zástupci pěti nejsilnějších stran – Antonín Švehla (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, agrárníci), Rudolf Bechyně (Sociální demokracie), Jiří Stříbrný (Strana národně sociální), Jan Šrámek (Československá strana lidová, též tzv. lidovci) a konečně Alois Rašín za Československou národní demokracii. Nová významná role si vynutila i změnu Rašínova chování. „*Rašín, který dříve řekl každému, co si myslí, stal se v pětce diplomat. Musel čelit čtyřem, kteří jednali opatrně, měřili náhledy. Teď schovává si v mysli mnoho, řekne jen, co chce... Rašín žádá mnoho od lidí, poněvadž myslí, že každý může táhnout jako on. Zapomíná, že málo lidí je v pozici jako on,*“⁶⁹ poznamenal si o něm jeho stranický kolega Bohumil Franta.

I tak se ale bylo na Rašína útočeno. Výrazným byl článek, který v březnu 1921 vyšel v deníku *Čas*. V něm Rašína redaktor a nakladatel Gustav Dubský nazval „bezbřehým idealistou“. Rašín volal rozhořčeně Přemyslovi Šámalovi a pravil, že nemůže dopustit, aby „*takový mizerný žid a uličník, jako jest pan Dubský, tímto způsobem o něm mluvil.*“⁷⁰

V Pětce pro něj byla jádrem sváru hlavně finanční politika Karla Engliše, se kterou nesouhlasil. Hlavním problémem se stala sanace obecních financí v případě katastrofy, kterou Engliš navrhoval a Rašín zarputile odmítal.⁷¹ Pro Rašína šlo velmi pravděpodobně stejnou měrou i o tvrdohlavou otázku prestiže, aby si prosadil svůj názor. Engliš taky

⁶⁹ Poznámky Bohumila Franty, vyňato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 102

⁷⁰ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 102 - 103

navrhoval nový způsob výběru daní, čemuž celá Pětka (Rašín nejhlasitěji) oponovala s tím, že mezi lidmi je ještě 9 miliard nevybraných korun, a je tedy zbytečné začínat s něčím novým.⁷² Zadržování financí vadilo hlavně levici. „*V Pětce je všemouhoucím pánem dr. Rašín a všecka moc že nevychází z lidu, nýbrž z dra Rašína,*“⁷³ psalo *Rudé právo*. *Právo lidu* zase posměšně glosovalo, že kvůli Rašínovým obstrukcím se již sněmovna půl roku nedostala k pořádné práci a svoje resty tak musí teď dohánět po nocích.⁷⁴

Celý finanční spor mezi Englišem a Rašínem vyvrcholil tím, že Rašín na podzim 1921 vystoupil v parlamentu s proslovem o zbytečné velikosti úřednického aparátu a jeho nutných redukcích v zájmu šetření státními penězi. Zemští úředníci v reakci na to podepsali protestní listinu, kterou nechali zaslat Masarykovi. „*Příslušník strany české inteligence, strany, k níž většinou i úřednictvo zemské všech kategorií náleží, vystupuje tu proti úřednictvu zemskému přímo nenávistně a hledá celé Národní shromáždění, i veřejnost proti němu popuditi,*“ stojí v ní.⁷⁵

1.4.2 Symbol silné a stabilní měny

Rašín ale, patrně deziluzován z přístupu Engliše a jeho nevýrazného nástupce Vladimíra Hanačíka, se rozhodl, že se chce znovu stát ministrem financí. Získal si podporu jak Engliše, tak Masaryka. Masaryk od Rašína akorát žádal, aby setrval v liniích, které si vyžaduje státní politika – nekomplikovat česko-německé vztahy a zvážit věc válečných půjček, dvě

⁷¹ LACINA, Vlastislav. Formování československé ekonomiky 1918 – 1923, str. 91

⁷² dtto

⁷³ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str.131-135

⁷⁴ ŠETRÍLOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 104

⁷⁵ List Klubu českých konceptních úředníků zemských ze dne 21. října 1921

věci, ve kterých byl Rašín dosud velmi nesmiřitelný.⁷⁶ Po nástupu Beneše jako premiéra Pětka část svého vlivu ztratila.⁷⁷

Rašín finanční události sledoval z pozadí jako člen Bankovního výboru, který de facto rozhodoval o státní měnové politice. Jeho cílem, stejně jako za dob jeho prvního ministrování, byla silná a stabilní koruna. *„Pro Rašína byla silná koruna otázkou prestiže. Byl to symbol. A on si na symboly potrpěl.“*⁷⁸ Ve svém projevu „Inflace a deflace“ (který později vyšel i jako brožura) Rašín apeloval na podnikatelskou vrstvu, která podle něj příliš hýřila. *„Rašín se okázale stal neokázalým fanatikem šetrnosti. Toto jeho chování, které bylo dozajista míněné opravdově, svědčilo však i o jisté politické neprofesionalitě.“*⁷⁹ Začala doba rapidního zhodnocování koruny a silné deflace. 7. října 1922 složila slib nová vláda Edvarda Beneše. Alois Rašín podruhé zasedal jako ministr financí.

1.5. Podruhé ministrem financí

1.5.1 Země v deflaci

Během Rašínova druhého nástupu do ministerského křesla bylo Československo uprostřed deflačního procesu. Byl postižen zahraniční obchod v rámci vývozní kapacity, ale i průmysl, který kvůli spekulativní hodnotě koruny nemohl přesně kalkulovat. Snižovaly se ceny zboží, ale dluhy závratně rostly. Banky hlásily na poplach, což spustilo silné obavy věřitelů o jejich vklady. Bylo potřeba s tím něco udělat. *„Stabilizace kursu v panující krizi sjednocuje v sobě nejtoužebnější přání výrobních i obchodních kruhů,“*⁸⁰ napsal deník *Tribuna* týden před dosazením nové vlády. Strach byl snad oprávněný – Rašínovo jméno bylo už z podstaty

⁷⁶ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str.131-135

⁷⁷ dtto

⁷⁸ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 111

⁷⁹ dtto

⁸⁰ Deník *Tribuna* z 1. října 1922

spojováno s dalším posílením koruny. Proti jeho kandidatuře a následnému jmenování se měla ohradit i jeho domovská Národní demokracie.⁸¹ Za sebou měl ale ve věcech finančních podporu Bankovního výboru, jehož byl nyní i předsedou.⁸²

Podle Aloise Rašína a Edvarda Beneše, předsedy vlády, bylo zapotřebí dosáhnout ustálení koruny, neboť by vyvolaný pokles její hodnoty s sebou přinesl další problémy. Rašín si ovšem svůj sen o silné koruně, třeba i přes drastickou deflaci, stále hájil – podle něj odpadla drahota a vývoj československé ekonomiky se dal srovnávat s tím německým nebo rakouským. Chtěl, aby proběhnuvší deflační proces našel pochopení u všech vrstev obyvatelstva.⁸³ Zastáncem Rašínovy deflační politiky byl svým způsobem i významný průmyslník Tomáš Baťa: *„V jedné konferenci naříkali moji spolupracovníci na trápení, které jim Rašín způsobil. Jak musí nyní po továrně běhat kvůli úspoře každého haléře... Tento nářek mne dojal. Bylo mi z něho patrné, že Rašínova práce je ta, která nejradikálnějším způsobem nás vyléčila z válečného způsobu uvažování.“*⁸⁴ Ekonomické důsledky Rašínovy politiky se ale těžko daly srovnávat s tímto poválečným „výchovným políčkem“.

1.5.2 Problém mezinárodních vztahů

Sporným bodem Rašínovy politiky byla i otázka mezinárodních vztahů. Jako velké odbytiště českého exportu se jevil ruský trh, který měl podle všeho potenciál ekonomicky Československu pomoci z následků deflace. V parlamentu už vznikl i miliardový ruský exportní fond. Rašín ho ze své pozice ministra financí ale odmítl podpořit. *„Bolševici by byli*

⁸¹ České Noviny z 5. října 1922

⁸² Protokol o schůzi Bankovního výboru, 24. května 1922, převzato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 114

⁸³ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str. 140 - 142

⁸⁴ BAŤA, Tomáš. Jak jsme pochopili Rašínovu deflaci, vyňato z DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str. 140 - 142

hloupí, kdyby pak platili za zboží, které by tu výrobcům zaplatilo samo Československo,“⁸⁵ hájil si Rašín svou v poslaneckém klubu.

Levici pobouřil svými výroky o podpoře Benita Mussoliniho, který se v Itálii chopil moci. *„Vrací se úcta k individualitě, jak je patrná na vzestupu liry, co se Mussolini ujal vlády... Člověk to musí vyhrát, ne masa. Ve všech státech jdou a půjdou poměry napravo. Nastává státníková zkouška demokracie!*“⁸⁶ řekl Rašín. Mussoliniho měly podporovat celé *Národní listy*.

V projednávání sanační půjčky Rakousku dříve Rašín zastával nesmířlivé stanovisko, které musel, jakožto ministr financí pod vlivem Edvarda Beneše, přehodnotit. I tím si ale vysloužil posměch poslanců. *„Skutečně se divím, že pan ministr financí dr. Alois Rašín dnes souhlasí s touto sanací a zárukou, ač sám pronesl z tohoto místa – ovšem v době, kdy ministrem financí nebyl – že nejlepším finančním lékem pro Rakousko byla by kaprálská hůl,*“⁸⁷ řekl na jeho adresu Josef Pastyřík z Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské.

1.5.3 Rašín proti Legionářům

Snad jedinou skupinou, kterou si Alois Rašín zatím nestihl proti sobě poštvat, byli českoslovenští Legionáři. Ti během první republiky požívali různých ekonomických výhod a jiných úlev. 10. prosince 1922 vystoupil Rašín na sjezdu Mladé generace národní demokracie v Pardubicích. Tím, co řekl, rozpoutal aféru. *„...jsou to lidé, kteří bezesporně ověřili své hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku řkouce: Bojovali jsme za tebe, tak zaplať, zaplať hotově, zaplať výhodami, privilegií ve svobodné, rovnoprávné a demokratické republice. Tvrdím, že za to, co se dělá pro*

⁸⁵ Národní listy ze dne 15. listopadu 1922

⁸⁶ Národní listy ze dne 15. listopadu 1922

⁸⁷ Těšnopisecké zprávy poslanecké sněmovny republiky československé, přejato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 111

národ, se neplatí.“⁸⁸ Slova zazněla na uzavřené schůzi a nemusela se tudíž dostat na veřejnost. Přítomný novinář z Rašínových domovských *Národních listů* se ministra financí zeptal, zda může jeho řeč doslovně ocitovat. „*Já se nebojím, mám důkazy,*“ řekl Rašín údajně.⁸⁹ Celý přepis Rašínovy řeči tedy vyšel a rozhořčil Československou obec legionářskou i část veřejnosti.⁹⁰ 14. prosince se sešlo vedení legionářské obce a po Rašínovi žádalo vysvětlení. Ani legionáři však nebyli jednotní – část se od Rašínova výroku distancovala, jiná část na něj podala i žalobu.⁹¹ Rašín však prve mlčel, ačkoliv ho pobouření legionářů patrně hodně zarmoutilo, což se ukázalo v pozdějších měsících. Tzv. legionářskou aféru musel řešit prezident Masaryk, protože si k němu legionáři chodili stěžovat a vyhrožovali pomstou Rašínovi i *Národním listům*. Nakonec Alois Rašín celou situaci vysvětlil tak, že narážel výslovně na národně socialistického ministra Václava Klobáče, který si nechal po válce za své utrpení vyplatit 400 tisíc korun.

Rašínova oblíbenost u politiků i veřejnosti byla na bodu mrazu a z ní plynul i jeho pocit vlastního ohrožení. Od října 1922 jeho dům v Žitné ulici hlídali uniformovaní policisté. V prosinci mu ministr národní obrany František Udržal nabídl sám od sebe k osobní obraně revolver, který Rašín odmítl. Rašín si tím ale potvrdil to, že si i ostatní mysleli, že mu hrozilo nebezpečí.⁹² To v něm nepochybně vyvolávalo úzkostné stavy.

1.5.4 Konec problémů v nedohlednu?

Československem zmítala rekordní nezaměstnanost. Kurz koruny padal. Dne 17. prosince si prezident Masaryk do svého diáře zapsal:

⁸⁸ HORÁK, Ladislav. Poslední veřejná schůze Dra Rašína v Pardubicích, str. 175

⁸⁹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 118

⁹⁰ Text vyšel v *Národních listech* 11. prosince 1922

⁹¹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 154

⁹² KUBŮ, Eduard. ŠETŘILOVÁ, Jana. Hrad a Alois Rašín v letech 1922. str. 464-465

„*Finanční = očekávám pád koruny. Dr. Rašín asi odstoupí...*“⁹³ Rašín nejenže neodstoupil, ale stále hájil principy deflace, ačkoliv jím navržená hodnota dvacet švýcarských centimů za jednu korunu byla podle všeho nedosažitelná.⁹⁴ Rašína museli „zpacifikovat“ až jeho přátelé Jaroslav Preiss a Vilém Pospíšil na dovolené v Krkonoších. Zde ministr financí neochotně přistoupil na kurz šestnácti centimů. „*Tentokráte poprvé v životě se nerad do Prahy vracím,*“⁹⁵ posteskl si.

Rašín už byl v politice víceméně nepohodlnou osobou. „*Dr. Rašín je špatný nejen teoreticky, ale svým tvrdohlavým setráváním na udržení koruny na uměle vysoké hodnotě, která neodpovídá její reálné kupní síle v zemi, vede stát do katastrofy,*“⁹⁶ shodli se prezident Masaryk s Edvardem Benešem na schůzi s britským velvyslancem Georgem Clerkem. Masaryk zastával názor, že bude pro stát důležité ministra financí nejspíše vyměnit. I tak se ale snažil ještě Rašínovi domlouvat smířlivě.

1.6. Atentát

1.6.1. Pátek 5. ledna 1923

Alois Rašín vstupoval do nového roku jako člověk na pokraji svých možností. Je pravděpodobné, že by byl nucen v politice stejně skončit, ale osud tomu chtěl jinak. „*Dne 5. ledna 1923 uslyšeli lidé, kteří kolem deváté hodiny ranní ubírali se Žitnou ulicí, dva za sebou rychle jdoucí výstřely, viděli, kterak před domem číslo 6 pán starší, menší postavy, chtějící vstoupiti do auta, čekajícího před tím domem, klesl k zemi, a kterak nějaký mladý muž, oblečený v šedý, přiléhající raglán a světlý klobouk, utíká od onoho místa do protilehlé Příčné ulice. Onen zraněný byl ministr financí*

⁹³ Masarykův diář, převzato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 119

⁹⁴ BAŤA, Tomáš. Jak jsme pochopili Rašínovu deflaci. DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str. 140 – 142.

⁹⁵ POSPÍŠIL, Vilém. Hrst mých vzpomínek na dr. Rašína. Str. 181

⁹⁶ KUBŮ, Eduard. ŠETŘILOVÁ, Jana. Hrad a Alois Rašín v letech 1922. str. 463

JUDr. Alois Rašín.“⁹⁷ Hned na místě ho začal ošetřovat jistý Dr. Weissberger, který měl v domě ordinaci. Rašín ironicky poznamenal, že to má za odměnu za svou dobrou práci.⁹⁸

První lékařské prognózy Rašínovi příliš nadějí nedávaly. Jedna kulka totiž vnikla do těla vedle desátého dolního obratle, přímo porušila míchu a zaklesla se do jedenáctého obratle. Plášť patrony navíc praskl a díra v míše byla tak mnohem větší, než měla nábojnice ráže 6 milimetrů. I kdyby Rašín přežil, tak bylo jasné, že si ponese trvalé následky – úplné ochrnutí dolních končetin, břišního svalstva, těžké poruchy střev a močového měchýře. Do rány se také dostala infekce a hrozila sepse organismu. Rašín navíc prodělal masivní vnitřní krvácení.⁹⁹

Když se Rašín probral, tak jeho první větou údajně mělo být povzdychnutí, že se v Československu nedá dělat politika. Na uklidňování lékařů odpovídal, že je mu jasné, že ho jenom utěšují, protože on sám ví, že přichází jeho konec. Také ho zajímalo, zda byl atentátníkem legionář, protože by ho to moc zarmoutilo.¹⁰⁰ Rašín si v sobě, i přes smrtelné zranění, stále nesl trápení z legionářské aféry.

Lidé střelce dopadli a předali policii. Byl jím devatenáctiletý pojišťovák Josef Šoupal z Uherského Brodu, politickým přesvědčením anarchokomunista. Do Prahy přijel s konkrétním záměrem Rašína zabít. Chtěl, podle svých slov, prospět pracující třídě a zastrašit reakční strany.¹⁰¹ Svými plány se netajil, ale nikdo z jeho okolí ho nebral příliš vážně.

V den atentátu se později konal spontánní sraz lidu na Václavském náměstí. Vystoupil na ní i národní demokrat Jan Kučera, který volal po represích *Rudého práva*, *Tribuny* a *Českého slova*. Tyto deníky za atentát

⁹⁷ ŠETŘILOVÁ, Jana. Atentát po česku. Str. 19-23

⁹⁸ dtto

⁹⁹ Pítevní zpráva Dr. Rašína, převzato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 124

¹⁰⁰ Národní listy ze dne 10. ledna 1923

¹⁰¹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Atentát po česku. Str. 25-26

vinil, neboť koncem roku rozpoutaly proti Rašínovi štvanci. Ten samý den se sešla vláda a jednala také o kontroverzním zákonu na ochranu republiky a zákonu tiskovém. Parlament na tyto dva návrhy zareagoval ale až v únoru 1923, nicméně oba prošly hladce.

1.6.2 Národ zpytuje svědomí

„Atentát, spáchaný na Rašína, způsobil většině české veřejnosti i politické reprezentaci šok. Jestliže se na sklonku roku od Rašína téměř všichni distancovali a mnohdy mu i láli pro jeho finanční politiku, jestliže se o možnosti atentátu dokonce teoreticky uvažovalo, pak jeho praktické provedení působilo směrem ke zpytování svědomí,“¹⁰² píše Jana Šetřilová. Vina padala na vedoucí politiky, kteří nepozdrželi útoky na Rašína ve svých periodikách, ale také hlavně na komunisty, jejichž kampaň v *Rudém právu* byla snad tou nejštvavější. *Rudé právo* vedlo již před Vánoci očerňovací kampaň, která koncem prosince vyvrcholila parodií na Rašínovu smrt, která retrospektivně podpořila dohady o komunistickém zapojení v celé události.¹⁰³ Nepomohlo ani to, že atentátník Šoupal byl bývalý komunista.¹⁰⁴ Rašína se v rámci útoků tisku nezastal ani prezident Masaryk. Svým dílem viny byla častována i Československá obec legionářská, kterou s Rašínem spojovala stále nedořešená aféra.¹⁰⁵ Z nastalé situace se snažila těžit i Rašínova domovská Národní demokracie, které ze soucitu přibyla řada sympatizantů.

Demokratický tisk si zase vyslechl svou porci kritiky za to, jak nepokrytě z atentátu a Rašínovy osoby těžil. Senátor František Mareš Rašína ve svém sloupku v *Národní demokracii* přirovnával k českým

¹⁰² ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 126

¹⁰³ Rudé právo ze dne 30.12.

¹⁰⁴ ŠETŘILOVÁ, Jana. Atentát po česku, str. 26-27

¹⁰⁵ OLIVOVÁ, Věra. Politika československé buržoazie, str. 77-78

svatým mučedníkům.¹⁰⁶ *Národní listy* zase zřídily rubriku, kde se probíraly jen zprávy ze soudní síně v případě Rašín.

1.6.3 Smrt

Od 8. ledna to vypadalo, že je Rašín mimo ohrožení života i přes prvotní neradostné prognózy lékařů. Byl v dobrém rozmaru a pil i víno. Dne 17. ledna se situace zhoršila a Rašín začal vykašlávat krev. Příští měsíc jeho zdravotní situaci zkomplikovalo hned několik zánětů a infekcí. Ještě 18. února popřál své rodině dobré ráno. Zemřel ve tři čtvrtě na jednu téhož dne.¹⁰⁷

„Lide Československý, zachovej národní štít čistým. Ať velká oběť Rašínova života pohne naším svědomím a svede nás všechny k součinnosti směřující k uskutečnění našeho národního ideálu a ten jest republika a demokracie, založená na úctě a lásce ke každému člověku. Násilí spáchané na dru Rašínovi je nelidské, nečeské,“ napsal prezident Masaryk v dopisu adresovaném vládě v den Rašínovy smrti.¹⁰⁸ Byl vyhlášen osmidenní státní smutek. Pohřeb se uskutečnil 21. února. Byla to celonárodní událost – Rašínův smuteční průvod tvořily statisíce lidí.¹⁰⁹

Proces s atentátníkem Josefem Šoupalem pak probíhal 3. a 4. července 1923. Šoupalovi přitížilo to, že jeho úmysl Rašína usmrtit byl zcela zřejmý a také fakt, že byl veřejně předčítán jeho vlastní politický manifest s jasně vyznačenými záměry.¹¹⁰ Za atentát byl Josef Šoupal odsouzen k 18 letům tvrdého žaláře a byl odsouzen také k pravidelnému čtvrtletnímu půstu.¹¹¹ Trestu smrti unikl jen díky svému nízkému věku – v době spáchání atentátu mu bylo 19 let. Plnoletost byla v Československu

¹⁰⁶ *Národní demokracie* ze 14. března 1923

¹⁰⁷ Poznámka s deníku manželky Karly Rašínové, vyňato z ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika

¹⁰⁸ Dopis prezidenta Masaryka vládě, viz například *Národní listy* ze dne 18. února

¹⁰⁹ ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín – dramatický život českého politika, str. 131

¹¹⁰ Viz např. *Národní listy* ze dne 4. července 1923

¹¹¹ dtto

až od 21 let.¹¹² Po propuštění si změnil jméno a přestěhoval se do Německého Brodu (jedná se o dnešní Havlíčkův Brod, pozn. aut.).¹¹³

1.7. Rašín dnes

Rok 2018 byl svědkem obnoveného zájmu o Aloise Rašína. Důvodem bylo pochopitelně stoleté výročí vzniku samostatného Československa, o které se Rašín velkou měrou zasloužil. Pro veřejnost jeho příběh „oprášila“ Česká televize ve dvojdílném televizním filmu Rašín režiséra Jiřího Svobody. Film, ve kterém titulní roli ztvárnil herec Ondřej Vetchý, se dočkal vlažných kritických ohlasů.¹¹⁴ O Rašínovi se příliš nemluvilo, což v rozhovoru k roli podotkl i Ondřej Vetchý: „*Většina veřejnosti podle mě o něm nemá žádné informace nebo jen ty základní. Dost lidí ho třeba považuje za pána, který postavil Rašínovo nábřeží. Je to škoda, protože, kdybychom měli povědomí o těchto výjimečných mužích, jako byl Alois Rašín, tak i to by napomohlo k tomu, že bychom byli trochu jiní, nežli jsme.*“¹¹⁵

Je otázkou, zda se Rašín nyní dostane do širšího povědomí. Jeho příběh má diváckou (případně čtenářskou) atraktivitu díky dramatickosti životního údělu, který vyvrcholil krvavým atentátem.

2. První republika za Rašína očima tisku a názorů

Mediální krajina první republiky byla charakterizována hlavně stranickým tiskem, jehož prostřednictvím politické strany komunikovaly se svými voliči. Tisk pak tedy odrážel názory jednotlivých, jemu příslušných stran. Právě za pomoci stranického tisku se dle mého názoru bude dát dobře vysledovat, jak si Rašín stál v očích jednotlivých stran. Proto je nezbytné

¹¹² ŠETŘILOVÁ, Jana, Atentát po česku. In: Dějiny a současnost 16, 1994, 2, s. 19–23

¹¹³ dtto

¹¹⁴ Viz například RECENZE: Rašín utopený v slzách. Podstatný kus jeho portréту chybí, iDnes.cz, dostupné online

¹¹⁵ Tisková zpráva k filmu Rašín, Česká televize, dostupné online

udělat průřez mediální krajinou. U konkrétních tiskovin se zaměřuji na sledované deníky.

Alois Rašín svou nepopulární měnovou politiku založil na ekonomických spisech a teoretických pracích, jichž byl sám autorem či je překládal například během svého pobytu ve vězení. Právě jeho měnová politika ho často dostávala do konfliktu s různými politickými stranami. Do jisté míry tak můžeme vysvětlit i Rašínův nelibý postoj ke komunistům nebo jeho zatvrzelé lpění na silné koruně.

2.1. Mediální krajina meziválečného Československa

2.1.1. Deníky a tiskoviny

Struktura prvorepublikového tisku se utvářela již za Rakousko-Uherska, protože byla v přímé linii se vznikem politických stran na konci 19. století a zároveň se vzrůstající čtenářskou poptávkou. Nový československý stát poté toto uspořádání bez větších změn převzal.¹¹⁶ V prvorepublikovém Československu měl silnou pozici stranický tisk, který sloužil jako prostředník mezi jednotlivými stranami a jejich voliči. Kromě ústředních deníků vydávaly ještě některé strany řadu regionálních listů s různou periodicitou nebo specifickým zaměřením. Vznikaly i deníky nové – například *Lidové noviny* Adolfa Stránského, legionářské *Národní osvobození* nebo komunistické *Rudé právo*.

Deníky byly tedy prostředkem a výrazem systematicky udržované politické komunikace. Stranická politika se prosazovala hlavně v ranních vydáních deníků. Zde byly například politické komentáře nebo výtahy ze schůzí. Odpolední vydání (tzv. večerníky) měla rozmanitější obsah a nabízela čtenářsky přitažlivější témata. Večerníky se dále zpravidla odlišovaly výraznější grafickou podobou a vyššími náklady. Velmi

¹¹⁶ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbora. Dějiny českých médií od počátku do současnosti. Str. 158

zjednodušeně by se dalo říct, že ranní vydání se dala označit za seriózní tisk, zatímco večerníky se blížily tomu bulvárnímu.¹¹⁷ Svou pozici na trhu měly i německy psané deníky a česká i německá časopisecká tvorba.

Periodický tisk v období první republiky podléhal silným omezením. Ústava Československa z roku 1920 zaručovala svobodu tisku, ale jen v mezích platných zákonů. Nejdůležitější byl rakouský tiskový zákon č.6/1863, který převzala i samostatná republika. Ten určoval, co musí být uvedeno v tiráži a zakládal institut tzv. zodpovědného redaktora, který za tiskovinu nesl trestně-právní zodpovědnost. *„Tento zákon také umožňoval jistou formu nad obsahem novin a časopisů. Zahrnoval totiž nařízení o předkládání povinných výtisků odpovědným státním úřadům v místě vydání. Lhůta pro předložení byla stanovena nejpozději do začátku rozšiřování periodické tiskoviny, postupně však byla prodlužována, aby měly úřady více času na kontrolu a případné zabavení závadných tiskovin.“*¹¹⁸

2.1.2. Vydavatelské koncerny

V mediální krajině první republiky hrály významnou roli velké vydavatelské koncerny. Tato vydavatelství byla zpravidla akciovou či komoditní společností, v jejímž čele stáli význační představitelé politických stran. Vydavatelem jednotlivých produktů těchto koncernů, jednotlivých tiskovin, byly právnické či fyzické osoby taktéž napojené na danou politickou stranu.¹¹⁹ Největším takovým koncernem byl Melantrich, který vydával zejména tisk Československé strany národně socialistické. Kromě toho existovaly například Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské (později Tiskařské a vydavatelské podniky Novina, tisk Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, agrárníků, jako byl *Venkov*),

¹¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbora. Dějiny českých médií od počátku do současnosti. Str. 159-161

¹¹⁸ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbora. Dějiny českých médií od počátku do současnosti. Str. 164

¹¹⁹ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbora. Dějiny českých médií od počátku do současnosti. Str. 165

Československá akciová tiskárna (tisk Československé strany lidové), Lidová tiskárna Antonína Němce (tisk Sociálně demokratické strany dělnické), Pražská akciová tiskárna (tisk Československé národní demokracie, např. právě *Národní listy*). Výjimkou z pravidla se stalo *Rudé právo*, které nevydával koncern, ale právnická osoba, která se na tomto postu často a rychle měnila.¹²⁰

2.1.3. Náklady

Údaje o nákladech deníků za první republiky jsou často velmi nespolehlivé, neboť je vydavatelé v rámci inzerce výrazně nadsazovali. Náklady ranních vydání se ale zpravidla pohybovaly v rámci desetitisíců výtisků na jedno číslo. Úspěšnější zde byly takové, které omezovaly politickou tematiku, jako byla třeba paradoxně pojmenovaná *Národní politika*. Večerní vydání vycházela zpravidla v nákladu až o třetinu větším. Vysoké náklady měla i nedělní vydání.¹²¹

2.2. *Rudé právo*

Rudé právo začalo vycházet v září 1920, nejdříve v Lidovém domě a od prosince v tiskárně Grafie. *Rudé právo* mělo poměrně jinou pozici než významné deníky jiných stran – nevzniklo totiž jako dedikovaný tiskový orgán vzniklé strany, ale naopak vzniklo předtím a na vzniku samotné strany se podílelo. Většina komunistických tiskovin se před vznikem komunistické strany (ustavující sjezd se konal 14. až 16. května 1921) profileovaly jako orgány Sociální demokracie.¹²² 19. května 1921 vyšlo *Rudé právo* poprvé jako ústřední orgán Československé strany komunistické. Jak již bylo řečeno, vydavatel deníku, právnická osoba, se velmi často měnil. Během sledovaného období (říjen 1922 – únor 1923) byl

¹²⁰ BEDNAŘÍK, Petr. JIRÁK, Jan. KÖPPLOVÁ, Barbora. Dějiny českých médií od počátku do současnosti. Str. 169

¹²¹ KONČELÍK, Jakub. VEČEŘA, Pavel. ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. str. 39

¹²² BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl. str. 83

vydavatelem *Rudého práva* budoucí prezident Antonín Zápotocký. Šéfredaktorem byl František Dobrovolný (podzim 1921 – podzim 1928).¹²³

Rudé právo vycházelo dvakrát denně. Denní vydání se nazývalo prostě *Rudé právo*. Večerní vydání se nazývalo *Večerník Rudého práva* (mezi roky 1928 – 1934 pak *Rudý večerník*). Nejoblíbenější rubrikou celého deníku byl Náš týdenní biograf, sarkastická a ilustrovaná rubrika parodující nezaměstnanost a buržoazní perzekuci, která vycházela ve večerním vydání.¹²⁴ Jinak se ale *Rudé právo* formálně příliš nelišilo od sociálně demokratického tisku, odpovídala tomu i skladba nepolitických rubrik. Politické rubriky se věnovaly záležitostem komunistické strany, kongresům Kominterny a proletkultu, ideovým snahám o rozvíjení kultury.

12. července 1921 byla při *Rudém právu* zřízena takzvaná Československá komunistická korespondence. Jejím úkolem bylo shromažďovat a vydávat zprávy o politickém, sociálním, hospodářském i kulturním dění v Československu i ve světě.¹²⁵ Šlo tak v podstatě o vlastní tiskovou agenturu.

2.2.1. Vymezení komunistické strany proti Sociální demokracii

Na podzim roku 1920 se rozpadla dosavadní vládní koalice. Způsobil to rozkol uvnitř Sociální demokracie, nejsilnější vládní strany, jejíž radikální levicové křídlo se odštěpilo a vznikla samostatná komunistická strana (KSC), která si založila právě deník *Rudé právo*. Právě díky potřebě KSC vymezit se proti své rodné straně se *Rudé právo* často pouštělo i do sociálně demokratického tisku, jako bylo například *Právo lidu*. Tomu *Rudé právo* nelichotivě přezdívalo *Bílé právo*.

¹²³ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl. str. 98

¹²⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl. str. 97

¹²⁵ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl. str. 100

2.3. Venkov

Masovou základnou voličů Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, jinak také zjednodušeně agrárníků, byli malí a střední rolníci. Právě na ně vždy cílil hlavní proud stranických listů.¹²⁶ První číslo *Venkova* vyšlo 29. března 1906. Za zakladatele jsou uváděni bratři Švehlové. O rok později vydavatelské družstvo založilo vlastní tiskárnu. Šéfredaktorem *Venkova* byl novinář Karel Jonáš. V deníku působili například Josef Vraný, Rudolf Beran nebo Jaroslav Hilbert.

„*Venkov se stal respektovaným deníkem s důrazem na ekonomickou, především zemědělskou problematiku, kulturní a zahraničněpolitický segment listu byl však upozaděn.*“¹²⁷ Agrárníci prosazovali expanzivní tisk, který se snažil zaujmout co nejširší skupinu čtenářů ve všech krajích. *Venkov* nicméně kritizoval liberální politiku první republiky, ministerského předsedu Edvarda Beneše a nevyhýbal se ani projevům antisemitismu.¹²⁸

2.4. Národní listy

První číslo *Národních listů* vyšlo 1. ledna 1861, pod dohledem Julia Grégra, Františka Ladislava Riegera a Františka Palackého. Po vnitřních neshodách a ztrátovém prvním roku vydávání dostal noviny do úplného vlastnictví Julius Grégr. Ten deníku dělal šéfredaktora až do své smrti v roce 1896 a učinil z *Národních listů* moderní žurnalistický podnik se stoupajícím nákladem.¹²⁹ Díky významným spisovatelským a novinářským jménům (Karel Sladkovský, Karel Tůma, Vítězslav Hálek, Jan Neruda a další) se pak v osmdesátých letech kolem *Národních listů* formovala mladočeská strana. Populární byly zejména fejetony Jana Nerudy.

¹²⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl. str. 166

¹²⁷ KONČELÍK, Jakub. VEČEŘA, Pavel. ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. str. 46

¹²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnost, str. 195

¹²⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnost, str. 110-115

V roce 1910 koupila *Národní listy* od Grégrových dědiců Pražská akciová tiskárna. Tím skončila éra žurnalistické nezávislosti na oficiálním stranickém kurzu. Nově, pod vlivem mladočeského předsedy Karla Kramáře, se z deníku stal stranický orgán mladočechů, později tedy Československé národní demokracie.¹³⁰ Významně se na chodu listu podílel do své smrti v roce 1923 právě i Alois Rašín.

2.5. Rašínovo ekonomické smýšlení, jeho publikace

Jedinou čistě teoretickou ekonomickou prací Aloise Rašína byla příručka *Národní hospodářství*. Do světa ekonomické literatury ale vstoupil už jako překladatel útlého spisu Skota Johna Raeho *O osmihodinové pracovní době*¹³¹. O tu se pak i v Československu sám zasadil (více kapitola 1.2.2, první odstavec). Dále přeložil i *Marxovské sociální demokracie*¹³² od amerického ekonoma Maxe Lorenze. Odtud pravděpodobně alespoň z části pramenil Rašínův špatný názor na levice. Syntézou obou těchto Rašínem přeložených spisů mohlo být to, že na osmihodinovou pracovní dobu (která prodlouží výrobní věk a sníží tak počet těch, co žijí z práce vyrábějící třídy) nahlížel jako na cestu smíření dělnické třídy s panujícím hospodářským uspořádáním státu a tím se vyvarovat „marxistické“ sociální demokracii tak, jak ji ve svém spise kritizuje Lorenz.¹³³

Rašín studoval ekonomické spisy hlavně v rakousko-uherském vězení v roce 1915, souběžně s psaním *Národního hospodářství*. Podle něj měly teoreticky nabyté poučky sloužit k praktickému působení na budoucí hospodářský vývoj. Stát totiž potřebuje k „...splnění svých úkolů také prostředků, jež opatřit si hledí. Tím uzavřen je teprve kruh hospodářských zájmů a vztahů, tím teprve každý jednotlivec ve svém hospodářském

¹³⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnost, str. 138

¹³¹ RAE, John. Osm hodin práce. Rašín vydal vlastním nákladem v roce 1895

¹³² DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str. 46

¹³³ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str. 47

počínání stává se součástíkou pospolitého hospodářského života, jest článkem politiky hospodářské a můžeme mluvit o hospodářství politickém, národním.“¹³⁴

V roce 1920, čerpajíc ze své ministerské zkušenosti, sepsal knihu *Můj finanční plán*. Rašín si dobře uvědomoval, že stát nedokáže zachytit veškeré toky zboží tak, aby mohl efektivně a spravedlivě přerozdělovat vyrobené hodnoty.¹³⁵ V této knize, kromě kritiky předválečné rakousko-uherské ekonomiky, nepřímo vysvětluje i svou urputnou snahu předložit vyrovnaný státní rozpočet, která ho provázela po celou dobu jeho ministrování. Uvědomoval si, že československá měna není podložena hospodářskými statky, jde o „...neúročný státní dluh bez soukromohospodářského podkladu, podléhající libovolnému posuzování, volné hře důvěry neb nedůvěry ke státu, k jeho hospodářské přítomnosti i budoucnosti.“¹³⁶ Ve vyrovnaných finančních rozpočtech tedy určitě viděl i určitou prestiž svého úřadu.

Alois Rašín před válkou pracoval, spolu s Václavem Funkem, ve finančním výboru poslanecké sněmovny ve Vídni. Co se týče výběru daní, držel se tedy již osvědčeného systému rakousko-uherského. Sám o daňových systémech ale v žádné své publikaci nepojednával.¹³⁷

Rašín také neměl příliš vřelý vztah ke státním podnikům, jak dal najevo v knize *Můj finanční plán*. Podle něj trpěly neefektivností, nadbytkem personálu a politickými vlivy. Všechny výnosy šly do státní kasy, bez investic a amortizací, které by zmiňované podniky posunuly dál. Připomínal, že podobně na tom byly rakousko-uherské státní železnice, které své výdělky nepoužívaly na investice a rozvoj. Československo je tedy po válce převzalo v dezolátním stavu.¹³⁸

¹³⁴ RAŠÍN, Alois. Národní hospodářství, str. 1-2

¹³⁵ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str.47

¹³⁶ RAŠÍN, Alois. Můj finanční plán, str. 33

¹³⁷ DOLEŽALOVÁ, Antonie. Rašín, Engliš a ti druzí, str.50

¹³⁸ RAŠÍN, A. Můj finanční plán, str. 99

2.6. Rašínovy reformy ve sledovaném období

Dávka z majetku a jeho přírůstek se v médiích probírala v prosinci 1922. Rašín ji navrhoval již v roce 1920 ve své publikaci *Můj finanční plán*, ale její praktické zavedení muselo počkat. „*Dávka z majetku neměla ani tak velký význam fiskální jako spíše politický, sociální a psychologický, neboť přenášela část břemene, vzniklého měnovou reformou a redukcí oběživa na ty, kteří během války zbohatli.*“¹³⁹ Válka totiž snížila hodnotu kapitálů peněžních, ale majetek, jakým byly například budovy nebo pozemky, na hodnotě naopak získal. Proto chtěl Rašín těm, kteří takový majetek měli, uložit placení dávky. Z deníků proti této dávce pochopitelně nejvíce brojil *Venkov*, neboť z jeho zaměření vyplývalo, že hospodáři budou chtít vědět, co se bude dít s jejich pozemky.

Zlatý poklad Československa bylo opatření, které vyvstalo po první světové válce. Vláda rozhodla o zřízení tzv. zlaté rezervy, která by kryla domácí oběživo. „*Vedle dobrovolných darů a čtyřleté 4% půjčky ve zlatě, stříbře a valutách mělo k tomuto účelu sloužit rovněž zavedení tzv. nabídkové povinnosti, tj. povinnosti všech subjektů nabídnout Československé devizové ústředně k odkupu valuty a devizy za jí stanovený kurz.*“¹⁴⁰ Zavedení zlaté měny (tj. měny kryté zlatem ze státního pokladu) byla poslední část Rašínovy měnové reformy. Zlatému pokladu se nejvíce věnují *Národní listy*. V roce 1998 nicméně ČNB takto získané zlato rozprodala.¹⁴¹

3. Mediální reflexe Aloise Rašína - Sledované období říjen 1922 až únor 1923

¹³⁹DRÁPELA, Martin. Život Aloise Rašína a jeho přínos pro stabilizaci a rozvoj české ekonomiky, bakalářská práce, str. 50

¹⁴⁰ Československé zlato, historie České národní banky, dostupné online

¹⁴¹ dtto

3.1. Výzkum

Jako výzkumnou metodu jsem použil kvalitativní obsahovou analýzu. Tato metoda se mi jevila jako vhodně zvolená pro popis metodiky a obsahu mediálních výstupů o Aloisovi Rašínovi. Za kvalitativní jev pro účely výzkumu považuji také to, jaký prostor dané deníky ministroví financí věnovaly. Tato metoda nemá zpravidla jasně dané postupy. Výstupem této výzkumné metody je popis, nikoliv kvantifikovatelné či tabulkové údaje. Hlavní roli zde hrají zkušenosti a znalosti výzkumníka.¹⁴² „*Jedním ze způsobů vyjádření vědecké otázky v kvalitativním výzkumu je definice hlavní cesty (grand tour question), která vystihuje zkoumanou otázku v její nejobecnější formě,*“¹⁴³ píše Jan Hendl.

Mou obecnou výzkumnou otázkou je tedy: Jak dané deníky psaly o Aloisovi Rašínovi? Z té se odvíjí celá práce. Ve svém výzkumu sleduji užité výrazy, větnou strukturu a nakonec také to, kolik prostoru Rašínovi deníky věnují, neboť i tento jinak kvantifikovatelný údaj vypovídá o kvalitě.

Deníky jsem vybíral tak, aby pokud možno co nejvíce pokryly politické spektrum za Rašínova života. Prvním deníkem je *Rudé právo*, tiskový orgán Československé strany komunistické, který vznikl v roce 1920 po odštěpení komunistů od sociálních demokratů. Právě v tomto deníku očekávám největší projevenou nenávist vůči Aloisovi Rašínovi. Komunisté mu, zjednodušeně řečeno, zazlívali jeho úsporné reformy, za kterými viděli třeba i diktát velkých bank. Rašín by tedy měl být nepřitelem číslo jedna. Druhým deníkem je středopravicový *Venkov* Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu (zkráceně agrárníků). Tento významný deník jsem vybral jako střední proud, který by dle mé domněnky měl tvořit určitou neutrální půdu v debatě o Rašínovi. Třetím deníkem jsou

¹⁴² TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, s. 120.

¹⁴³ HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, s. 46.

pak *Národní listy*, deník konzervativně-nacionální Národní demokracie. Šlo o Rašínovu vlastní stranu a, i přes neshody, které Rašín s vlastní stranou měl, čekám velkou podporu v jeho osobu. Tím spíše, že stojí na opačné straně spektra než *Rudé právo*. Pro svůj výzkumný záměr jsem využil denních (ranních) vydání novin, protože, jak zmiňuji v teoretické části za pomoci odkazů na odbornou literaturu, právě ta nejlépe odrážejí politiku příslušné strany. Odpolední vydání (tzv. večerníky) bývala odlehčená, čtenářsky přitažlivější a častokrát zcela bez politického náboje.

Sledované období pěti měsíců (říjen 1922 – únor 1923) jsem vybral na základě událostí v něm obsažených a očekávané změny mediální reflexe s tím spojené. Předně opětovného zvolení Aloise Rašína do ministerského úřadu v říjnu, jeho nově navrhované reformy v listopadu a prosinci, samotný atentát v lednu a Rašínova smrt v únoru. Při volbě sledovaného období jsem vycházel z těchto událostí. Očekávám také, že se styl psaní jednotlivých deníků bude lišit před a po samotném atentátu, případně úmrtí.

3.2. Rudé právo

3.2.2 Říjen

Rudé právo se již začátkem měsíce obšírně věnuje tématu ekonomické krize. Na začátek deník podává varování před Rašínem, který se měl 7. října znovu stát ministrem financí. Země si ekonomicky opravdu nevedla nejlépe, což *Rudé právo* ilustrovalo na případu hornictví, kde měli horníci minimální mzdy, a v zemi bylo nejdražší uhlí z celé Evropy.¹⁴⁴ Znovu nastupující Rašín byl se svou politikou vnímán jako někdo, kdo problémy jen zhorší. Strach z něj je patrný: „...ale místo toho má být sále posílen vliv finančního kapitálu na vedení státu tím, že jeho představitel dr. Rašín staví se znovu finančním ministrem, aby celý hospodářský život

¹⁴⁴ Rudé právo z 1. října 1922

zotročil diktátem bankovních rentiérů.“¹⁴⁵ Tím, že hrozil zhoršit ekonomickou situaci, tak podle deníku nahrával těm, kteří škodili dělníkům: „*Nepřátelům dělnictva podají znovu svou ruku ke společné práci, kterou má být vyvrcholena bída pracujících vrstev až k zoufalství.*“¹⁴⁶ Za původce bídy je označen tzv. finanční kapitál (tento termín ale ve vztahu na zhoršené podmínky již *Rudé právo* nedefinuje) a ekonomické záměry bank. „*Dělnictvo má být vyhladověno pod diktátem představitelů finančního kapitálu, Rašína a Švehly.*“¹⁴⁷ Rašín je i jindy dáván do přímých souvislostí se Švehlou. Spolu pak mají být přímým ohrožením komunismu. *Rudé právo* píše o tom, že si Rašín se Švehlou vynutili na „*klerikálech závazek, že zabrání dělnictvu vstoupit do jednotné národní fronty.*“¹⁴⁸ *Rudé právo* volá po neposlušnosti. „*To není otázka vzdoru, to je otázka záchrany dělnické!*“¹⁴⁹

6. října, den před jmenováním nové vlády, přichází *Rudé právo* s návrhem vlastního ekonomického a rozpočtového programu. Ten byl zaměřen na dělníky a venkov. Za viníka špatné ekonomické situace zde *Rudé právo* označuje „*Masarykovu éru*“ včetně Rašína. Za příčinu zde deník sarkasticky označuje ne hospodárné půjčky ostatním státům. Peníze, které by se daly použít i pro dobro státu. „*Rádi bychom věděli, kolik z půjček upsali také na konto své milované republiky!*“¹⁵⁰

Komunisté byli i proti nově sestavené vládě, ve které nikdo z nich neseseděl.¹⁵¹ Nová vláda byla podle *Rudého práva* zcela neschopná a hlavně nedůvěryhodná. „*Vláda národní svornosti už si je ve vlasech – pět čachtařů, kteří nedovedou držet slova mezi sebou daného, žádá od národa,*

¹⁴⁵ *Rudé právo* z 1. října 1922, na přední straně Strach z Rašína

¹⁴⁶ dtto

¹⁴⁷ dtto

¹⁴⁸ *Rudé právo* ze dne 5. října 1922

¹⁴⁹ dtto

¹⁵⁰ *Rudé právo* ze dne 6. října 1922

¹⁵¹ Údaj z www.vlada.cz, dostupné online

aby jim věřil.“¹⁵² Druhý den komunisté apelují již přímo na své voliče. „Nevěřte! Nyní nebude lépe,“ varuje deník čtenáře před vládou „buržoazní diktatury, kapitalistických a výrobních zmatků.“¹⁵³ Volá také po okamžitém sestavení nové vlády, kde zasednou poslanci, kteří nepřivedou dělníky k bídě.

10. října promluvil Rašín ke sněmovně a *Rudé právo* část přepisu jeho projevu přináší: „...abychom finančně a hospodářsky posílili svůj stát třeba prostředky nepopulárními, třeba způsobem, který ukládá občanstvu i úřednictvu odříkání...“¹⁵⁴ To je deníkem jasně vyloženo jako pobídka vládě k dalšímu snižování mezd. „Pan plutokrat Rašín míval vždycky přednost, že mluvil s neomalenou kapitalistickou brutalitou.“¹⁵⁵ *Rudé právo* tak bralo jako svůj závazek čtenáři Rašínův projev přeložit do srozumitelné podoby. „Pan ministr má v programu utáhnouti ještě více (třeba způsobem nepopulárním) občanstvo a úřednictvo a nedovolí úředníkům požívat jim ústavou daných svobod (národnědemokratických úředníků se to pochopitelně týkat nebude). S tímto člověkem uzavřela Sociální demokracie a Čsl. strana socialistická pakt!“¹⁵⁶ Ve sloupku „Mzda a životní potřeby“ je vysvětlováno, jak státní statistický úřad manipuluje s čísly a lže o životní úrovni. Jako viník je zde znovu označen Rašín a jeho vliv na minulou vládu, ve které ani nezasedal. „Používá-li se dnes povšechných indexních čísel cenových bez uvážení jejich k životní míře, je to nový způsob teroru proti dělnictvu, kterýžto teror z návodu Rašínova vyhlásila již vláda Benešova.“¹⁵⁷

Na schůzi vedení komunistické strany na adresu nové vlády promluvili poslanci Kreibich a Burian. Oba se k Rašínovi ve svém projevu

¹⁵² Rudé právo ze dne 7. října.

¹⁵³ Rudé právo ze dne 8. října

¹⁵⁴ Rudé právo ze dne 11. října 1922

¹⁵⁵ dtto

¹⁵⁶ dtto

¹⁵⁷ Rudé právo ze dne 12. října 1922

vyjádřili a *Rudé právo* poskytuje přepisy jejich projevů. „*Kapitalistický systém se snaží zachránit sama sebe... že Rašín sám převzal finanční ministerstvo, dokazuje, jak je již neskutčné zakrývat diktaturu Živnostenské banky,*“¹⁵⁸ řekl ve svém projevu Karel Kreibich, který, podle svých slov, očekával za Rašínova ministrování selhání všech prostředků. Poslanec Burian se vyjádřil k Rašínově závazku snižovat mzdy, který by měl zasáhnout nejvíce právě dělníky. Bylo tedy potřeba se bránit. „*Když tento program Rašín soustavně hlásá, musíme být přichystaní, že k drakonickým prostředkům proti dělnictvu sáhnou.*“¹⁵⁹ Stejnou měrou byl podle Buriana vinen i sociální demokrat Bohumil Šmeral, který spolu s Rašínem nastolil „*diktát velkých bank*“¹⁶⁰.

Rudé právo také píše o tom, že demokratický tisk selhával ve výkladu Rašínových myšlenek. Přepisy jeho projevu totiž neopatroval doprovodnými komentáři a nelze tak „*načrtnout jednotnou linii Rašínovy finanční politiky*“¹⁶¹. V úvodním textu nazvaném „*Ministra financí tanec mezi vejci*“ popisuje Rašínovu snahu vyhnat českou korunu na tehdejší úroveň francouzského franku. „*To znamená, že chce položit náš průmysl docela na lopatky a vyhnati většinu dělnictva z továren...dr. Rašín nedal si ani při této příležitosti ujíti, že k dělníkům zůstává stejně nenávidným a zlobným nepřítelem, když je finančním ministrem, jako když byl pouhým náhončím ve službách bankovního kapitálu.*“¹⁶²

Alois Rašín 20. října předložil finanční rozpočet na rok 1923. Ten ale nebyl vyrovnaný, ačkoliv schodek (565 milionů Kč) nebyl v celkovém kontextu částka příliš výrazná. *Rudé právo* ale minus v rozpočtu obrátilo proti Rašínovi. Reaguje: „*Panu dru Rašínovi se tedy nepodařilo ani na papíře odstranit rozpočtový deficit a tím méně se mu podařilo uplatnit svou*

¹⁵⁸ *Rudé právo* ze dne 12. října 1922

¹⁵⁹ dtto

¹⁶⁰ dtto

¹⁶¹ *Rudé právo* ze dne 17. října 1922

¹⁶² dtto

deflační teorii. “¹⁶³ Podle *Rudého práva* byla tedy deflační politika hlavním důvodem, proč státní rozpočet vykazoval schodek. Jiný důvod deník nepřinesl: „...*to je cesta k úplnému rozvratu pod maskou deflační politiky, jejíž bezúspěšnost se nejlépe dokumentuje v páň Rašínově rozpočtu.*“¹⁶⁴ Ve stejném dni byla ale také krátká zpráva o tom, že se v Praze konal všestudentský sjezd pod patronátem Karla Kramáře. Celou akci měl zaplatit ze státního rozpočtu právě Rašín a penězi nešetřit. Zároveň na této akci měly zaznívat nenávistné proslovy proti bolševismu a Rusku.¹⁶⁵

V *Rudém právu* se pro parlament vžívá přezdívka Umrličí komora,¹⁶⁶ která se následně opakuje v budoucích zprávách na toto téma. „*Parlament je dnes umrlčí komora. Mluví-li tam dnes pak Švehla či nemluví, je to jedno. A co povídá, je celkem také lhostejno.*“¹⁶⁷ V článku je zmíněno, že nikdo nechápe, že má Rašín ještě tu drzost vystoupit na veřejnosti, protože to byl on, kdo „*dočista zruinoval průmysl*“¹⁶⁸. Píše se tu: „*Rašínova politika nese již takové ovoce, že průmysl v Čsl. republice octne se úplně na psu a až ho bude nejvíce potřeba, nebude ho... začíná znovu Rašínova bankokracie.*“¹⁶⁹ Rašínovská vláda bank je tématem i příštích dnů. „*Nastává bankrot průmyslu. Rašín jedná pouze v zájmu bankovních rentiérů.*“¹⁷⁰ Zároveň si měl, spolu s celou vládou, do svých služeb opatřit služby exekutorů. „*...ale na výsost oni moudří sociálpatrioti, kteří dne 28. října budou oslavovat republiku, Rašína, Kramáře atd. a dne 29. října jim republikánský exekutor těchto přijde zakroutit krk.*“¹⁷¹

¹⁶³ Rudé právo ze dne 21. října

¹⁶⁴ dtto

¹⁶⁵ dtto

¹⁶⁶ Poprvé v Rudém právu ze dne 24. října ku příležitosti představení vlády

¹⁶⁷ Rudé právo ze dne 24. října

¹⁶⁸ dtto

¹⁶⁹ dtto

¹⁷⁰ Rudé právo zde dne 26. října

¹⁷¹ dtto

V dalších dnech se *Rudé právo* věnuje přípravě na výročí bolševické revoluce a zprávám o Mussoliniho převratu v Itálii, se kterým nesouhlasí.¹⁷² Výročí založení Československa bylo upozaděno na malý sloupeček v sekci Ostatní zprávy. Série článků je věnována i ekonomické krizi v Jugoslávii, kterou měly podle *Rudého práva* způsobit banky. Jugoslávští dělníci do Československa mají ekonomicky migrovat, ale z celé situace mají profitovat „*Rašínovi kamarádi jugoslávské banky*.“¹⁷³

3.2.3. Listopad

„*Rašínova deflace při současné inflaci daní způsobila takový stav, že celý rozpočet stává se absurdním a znamená ve svých důsledcích nekonečnou řadu úpadků*“,¹⁷⁴ kritizuje *Rudé právo* znovu navrhovaný rozpočet, který označuje za kapitalistický a tím špatný. Komunistická strana rozpočet znovu probírala i na svém sjezdu. *Rudé právo* přináší přepis projevu poslance Bubníka, který v celkovém kontextu kritiky Rašína působí velmi mírně. „*Je zajímavé, že kurz rozpočtu určuje Živnostenská banka, v jejímž čele stál současný ministr financí*“,¹⁷⁵ píše *Rudé právo*, které zároveň mimo Bubníkův projev dodává, že se v rozpočtu zaběhla otázka sociálního pojištění a Rašín na její adresu pouze nasazoval „*mučednickou tvář*“.¹⁷⁶ Průmysl v Československu měl být také koncentrován do rukou několika bank, Rašínových bank. *Rudé právo* při této příležitosti přichází s termínem „*amerikanizování*“¹⁷⁷.

14. listopadu přichází *Rudé právo* s prvním článkem o ohrožení osmihodinové pracovní doby v Nizozemsku, kde její zrušení navrhoval zplnomocněnec mezinárodní internacionály Albert Thomas. *Rudé právo* osmihodinovou pracovní dobu uvádí jako největší záruku dělníka na

¹⁷² *Rudé právo* ze dne 28. října

¹⁷³ *Rudé právo* ze dne 30. října

¹⁷⁴ *Rudé právo* ze dne 3. listopadu

¹⁷⁵ *Rudé právo* ze dne 4. listopadu

¹⁷⁶ dtto

¹⁷⁷ dtto

stabilní výdělek.¹⁷⁸ Hrozí s jejím zrušením i v Československu. Již ale neuvádí, že tím, kdo v zemi pomohl zasadit zákon o osmihodinové pracovní době (91/1918 sb., pozn. aut.), byl právě Alois Rašín¹⁷⁹, který byl *Rudým právem* označován za nepřítele dělnictva.

Rašín se stal terčem i kvůli svým názorům na zahraniční politiku. Poslanec Skalák kritizoval ostré vývody ministra financí dr. Rašína v soukromé přednášce, kde se vyjádřil, že takový fond nedá.¹⁸⁰ *Rudé právo* přináší i částečný přepis Rašínova projevu na adresu Mussoliniho, kterou si ale po svém stylu poupravilo hlavně v posledních čtyřech větách: „*Poměry jdou na právo a státnická zkouška buržoazie nastává. Vrací se úcta k individualitě. Podívejte, proč to vyhrál Mussolini. Chystáme se uskutečnit diktaturu buržoazie. Uhelná dávka nebude snížena. Cla já, Rašín, nezruším. Hospodářská krize je nutná a vy průmyslníci hojte se na dělnických mzdách.*“¹⁸¹ K tomu *Rudé právo* připojuje vlastní komentář: „*Rašín je drzý. Denně drzejší. Sociální patrioty má v kapse, žandarmerii po ruce a kapitál ke svým službám. Prohnaný advokát, zbohatlý z bankovních kšeftů, bojoval Rašín vědomě za český stát. Za český stát ovšem, v němž povládne žok peněz a bajonet nad prací a dělníkem. Dnes už si myslí, že se mu to podařilo. Ale mylí se... (dělničtí mstitelé) odpoví na Rašínovo Na Pravo svým útočným Na Levo.*“¹⁸²

Komunisté i dále na svých schůzích napadali Rašínem předložený státní rozpočet na rok 1923. Často ústy poslance Bubníka na chůzích. Vadilo jim hlavně popohánění koruny, sypání peněz do neproduktivních odvětví, poplatnost Čechů zahraniční buržoazii, nelogické výdaje na armádu (většinu financí spolykali gážisti v rezervě, ne mužstvo

¹⁷⁸ Rudé právo zde dne 14. listopadu

¹⁷⁹ Viz kapitola 1.2.2., první odstavec

¹⁸⁰ Rudé právo ze dne 15. listopadu

¹⁸¹ dtto

¹⁸² dtto

v hotovosti)¹⁸³ a znovu byla zde zmiňována Rašínova „mučednická tvář“ při dotazu na „zaběhnuté sociální pojištění.“¹⁸⁴ Podle *Rudého práva* bylo v zemi draho a draho tam zůstalo, protože: „*Finanční diktátor Rašín prohlásil, že stát nesleví z ničeho.*“¹⁸⁵ 20. listopadu deník připomíná, že uběhly již dva měsíce od Benešova protidrahotního prohlášení a změna žádná nenastala. „*Plané sliby, které s sebou přinesla vláda Švehlo-Rašínova.*“¹⁸⁶ Vláda sice slibovala 100 milionů úvěrem nezaměstnaným, ale „...*Tím ovšem není ještě řečeno, že nezaměstnaným při známé Rašínově bezohlednosti k dělnictvu peněz těch se dostane... kapitalistická sebranka pod ochranou sociálpatriotů chce dělnictvo vyhladovět a hází mu přitom ohlodanou kost.*“¹⁸⁷ Rašínovi se věnují i občasné satirické básničky na stránkách deníku.

Zachránce vlasti

Ó, té slasti

Doktor Rašín byl zachráncem své vlasti,

Troubí v pražské ulice,

Mariánská houfnice.

Jisto však je, že nezachrání-li vlast,
zachráníl alespoň pánům fabrikantům,
a správním radům kaviár a chlast.¹⁸⁸

Rudé právo s ostatními deníky spíše bojovalo, ale když revue *Naše doba* otiskla kritický článek o Rašínovi, tak s nimi souhlasí a přináší přepis článku: „*Hospodářská krize let poválečných, řešena (Rašínem) výhradně*

¹⁸³ Rudé právo ze dne 17. listopadu

¹⁸⁴ Rudé právo ze dne 18. listopadu, „Mučednická tvář“ poprvé viz Rudé právo ze dne 14

¹⁸⁵ Rudé právo ze dne 19. listopadu.

¹⁸⁶ dtto

¹⁸⁷ dtto

¹⁸⁸ Rudé právo ze dne 23. listopadu.

na účet vrstev sociálně slabých a nejslabších, dovrší, co nedokonala bída a strádání doby válečné.“¹⁸⁹ Rudé právo připojuje vlastní komentář: „Pan dr. Rašín a jeho pomocníci at' si dají tuto kritiku vědecké měšťácké revue za rámeček!“¹⁹⁰ Probírá se také zrušení uhelné dávky, kterou Rašín prosazoval. „Aby neprohrál stát, musili býti poraženi horníci, tak zavelel Rašín sociální demokracii.“¹⁹¹

3.2.4. Prosinec (měsíc štvání)

Znovu se otevřelo i téma zrušení osmihodinové pracovní doby, které tentokrát přišlo z Anglie. I za to svým způsobem podle *Rudého práva* mohl Rašín: „V případě, že by se naše republika chtěla vymknout z tohoto diktátu mezinárodního kapitálu, hrozí se odepřením zahraničního úvěru. Dr. Rašín netají se s tím, že je exponentem těchto snah a ve směru tomto působí ve své i v ostatních stranách.“¹⁹² Československá republika se pod Rašínem tedy stala „pouhým nástrojem kapitálu“¹⁹³. *Rudé právo* naráží na to, že se Československo mělo nechat ovládat ostatními mocnostmi a jejich ekonomickými zájmy. Řešila se stále i zrušená uhelná dávka, přičemž *Rudé právo* dává za příklad Německo, ve kterém dávka funguje. Jako důvod obstrukcí v Československu je uvedeno Rašínovo ministerstvo financí ve sloupečku nazvaném jednoduše „Diktátor Rašín“: „... to ministerstvo financí prostě zakázalo schůzi uhelné rady s odůvodněním, že uhelné radě ničeho do toho není a že nemá co mluvit do úpravy uhelné dávky... čeští socialisté neprosadí v koaliční vládě ani svolání uhelné rady, která teprve chce jednati o úpravě uhelné dávky, postaví-li se proti tomu všemocný ministr Rašín.“¹⁹⁴ V rámci kritiky deníků se tentokrát *Rudé právo* opřelo do

¹⁸⁹ Rudé právo ze dne 23. listopadu, jimi převzato z revue *Náš čas*

¹⁹⁰ dtto

¹⁹¹ Rudé právo ze dne 28. listopadu

¹⁹² Rudé právo ze dne 1. prosince

¹⁹³ dtto

¹⁹⁴ dtto

deníku *České slovo*, že o tomto Rašínově zákazu mluvil nekriticky. „*Když jsme toto čtli ve včerejším Českém slově, hledali jsme marně v další řeči posl. Draxla (Československá sociální demokracie) nějaké ohrazení proti tomuto neuvěřitelnému diktátu ministra Rašína. Není jej prostě.*“¹⁹⁵ Dalším poměrně častým motivem v psaní *Rudého práva*, převážně v sekci Ostatní zprávy, je kritika ostatních deníků za to, že samy Rašínovy výroky kritice nepodrobují.¹⁹⁶ Všechny politické snahy, jak uvádí *Rudé Právo*, měly za cíl uškodit komunistům, ale „*takovouto činností, páni bratři, vytvoření proletářské fronty nezabráníte.*“¹⁹⁷ Sekce Národní hospodář přichází s pojmem Stát zdražovatel¹⁹⁸, který se postupně v deníku častokrát opakuje.

Finanční zájmy dělníků měl podryvat i předseda vlády Edvard Beneš, který ustupoval finančním zájmům demokracie, a „*to nevadí ani dru Kramářovi ani dru Rašínovi, kteří stále ještě sní svůj sen o zničení socialistického státu.*“¹⁹⁹ V jednom z mála podepsaných článků píše komunistický poslanec Görlich: „*Komunistická strana nevěří, že si hodní Fridolínkové vyslouží uznání trpělivosti a koncese u Rašínů. Rašín proslul svou kapitalistickou bezohledností.*“²⁰⁰ Článek končí apelováním na socialistické strany ve vládě. „*Pojďme si říct, že odmítáme dále hrát nedůstojnou úlohu v koalici se všemi Rašíny.*“²⁰¹ Rašínovo jméno je zde užito jako povšechné pojmenování skupiny lidí, která s ním má sdílet charakteristiky. V tomto případě jde o *Rudým právem* značně probíranou bezohlednost v dělnictvu. V článcích *Rudého práva* je tak občas možné vidět pojmenování „Rašíni“ jako označení celé vlády.²⁰²

¹⁹⁵ dtto

¹⁹⁶ Kromě uvedeného příkladu viz například *Rudé právo* zde dne 29. prosince

¹⁹⁷ dtto

¹⁹⁸ Poprvé v *Rudém právu* ze dne 2. prosince

¹⁹⁹ *Rudé právo* zde dne 6. prosince

²⁰⁰ *Rudé právo* ze dne 7. prosince

²⁰¹ dtto

²⁰² Kromě uvedeného příkladu viz například *Rudé právo* zde dne 4. ledna

10. prosince pak *Rudé právo* otevřelo nové téma – Rašínem navrhované snižování platů státním zaměstnancům. „*Rodiny státních zaměstnanců mají být Rašínem okradeny až o 600 korun!*“²⁰³ Na to navazuje větším úvodním textem ironicky pojmenovaném „Rašín chválí dělnictvo“. Jde o zprávu z Rašínova projevu v Pardubicích a zároveň zatím nejobsažnější Rašínovu kritiku za sledované období. Celý článek je pojat značně sarkasticky, jak je vidět z následující ukázky. V článku se mimo jiné píše: „*Ministr Rašín promluvil v Pardubicích řeč, která jest navýsost poučná nejen pro to, jak zrcadlí se světová krize hospodářská v hlavě ministra financí Československé republiky, jaké úžasné políčky uštedřuje státním zaměstnancům a jak ve své kapitalistické zpupnosti může si dovolit řeč, která je tak provokativní vůči všem pracujícím lidem, jak dělníkům, tak i státním zaměstnancům. Vzrůst kapitalistického sebevědomí nemohl býti lépe charakterisován, než řečí Rašínovou. Již začátek Rašínovského běsnění svědčí, že si tento typický representant kapitalismu a bankokracie může dovolit krvavou satiru, když dovolává se hesla 'Ni zisk, ni slávu!' Práví to člověk, jehož roční příjmy odhadují se asi na čtyři miliony... arcit' nereflektuje na slávu, ale pokud se týče zisku, dociluje jistě rekordů. Rašín, toť ztělesnění bankokracie... svou řečí vyprovokoval otázku, zdali možno sedět s tímto bankovním diktátorem v koalici.*“²⁰⁴

Rašín je zde znovu vylíčen jako bankokrat, který „*chce ožebračit tisíce rodin, neboť jen tak může být nastolen absolutism finančního kapitálu.*“²⁰⁵ *Rudé právo* článek shrnuje: „*Národohospodářsky (třebas jen z hlediska buržoazního národohospodářství) řeč Rašínovu rozebírat vůbec nelze, je tak absurdní jako jeho apodiktické 'snižiti daně nelze', i když každý nejmenší obchodníček ví, že vyhnáním koruny do výše zvýšily se fakticky daně obrovsky, takže Rašínův fiskální systém jest zabijákem všech*

²⁰³ *Rudé právo* ze dne 10. prosince

²⁰⁴ *Rudé právo* ze dne 12. prosince

*drobných výrobců a obchodníků.*²⁰⁶ Rašín se provinil i tím, že špatnou situaci podle *Rudého práva* ještě zlehčoval svými žerty: „*Rašín za smíchu nár. demokratických milostpánů dělal vtipy, že kdyby měl finanční ministr ještě rozhazovat, udělala by republika pangrót za rok. Národně demokratičtí páni se smáli a tleskali.*“²⁰⁷ Rašínova „chvála dělníkům“, podle které se celý článek jmenuje, má být sarkastická pochvala toho, že i když vláda zhoršila podmínky, tak se dělníci stále drží. „...*dělnictvo bylo ve své obraně spoutáno a mzdy jeho sníženy tak horentně, že Rašín mohl vmetnout dělnictvu s mefistofelským smíchem tuto chválu: 'Fakt, že dělnické mzdy mohly být sníženy o 30 i více procent, svědčí o tom, že naše dělnictvo je skutečně pokročilé a rozumné.' Dělníci, nepálí vás tato chvála Rašínova, že jste strpěli toto ožebračování sebe samých i svých rodin?*“²⁰⁸ Mobilizační apel na čtenáře *Rudého práva*, dělníky, je také jedním ze znaků tohoto deníku. Rašín je volán k odpovědnosti a k omluvě za své výroky. „*Ještě je čas zmařiti vítězný chechot Rašínův,*“²⁰⁹ uzavírá *Rudé právo* obsáhlou kritiku ministra financí. Druhý den se k té samé kritice ještě vrací a opakuje stejné argumenty.²¹⁰

14. prosince *Rudé právo* začíná případ legionářské aféry, ačkoliv ji zatím příliš velkou váhu nepřikládá. V malé zprávě pouze uvádí, že Rašín legionářům vytkl, že si nechali platit za zásluhy republiky. Jako hlavní problém *Rudé právo* nevidí Rašínovu kritiku legionářů, ale spíše to, že ve stejném projevu pochválil československé Sokolstvo. „*Na druhé straně chválil Sokoly, ze kterých chce Rašínova strana organisovat ozbrojené fascisty na zajištění kapitalistických a nakeřasovaných držav.*“²¹¹ Neupouští se ani od tématu krácení platu státních zaměstnanců. V článku

²⁰⁵ dtto

²⁰⁶ dtto

²⁰⁷ dtto

²⁰⁸ dtto

²⁰⁹ dtto

²¹⁰ Rudé právo ze dne 13. prosince

²¹¹ Rudé právo ze dne 14. prosince

„Dr. Rašín je zloduch v republice“ se píše o Rašínově projevu v Pardubicích a Táboře, kde ministr financí „přelhával i odborníky“²¹². Článek končí větou: „*Když je hospodářská krise, měl by si dr. Rašín dobře rozmyslet to neustálé zakládání podniků dynamitem.*“²¹³ Na schůzi vlády na Rašína měl zaútočit komunistický poslanec Blažek, kterého *Rudé právo* v příštích dnech bude oslavovat jako hrdinu. „*Odhalil ho (Blažek Rašína, pozn. aut.) jako bezohledného kapitalistického politika, který zároveň nezapomíná na své hmotné zájmy. Odhalil řadu jeho afér a ptal se, může-li býti ministrem republiky československé člověk, který je zároveň právním zástupcem skupiny anglických bankéřů, kteří při svých půjčkách republice československé smýšlejí o zisky jdoucí do stamilionů.*“²¹⁴ *Rudé právo* k tomu příkládá vlastní komentář a v něm připomíná staré rčení, že kdo lže, ten i krade. Rašín má lhát i krást a být tak očividným důkazem platnosti tohoto rčení.²¹⁵ Deník ale nepřináší žádné Rašínovo vyjádření, ani jeho odpověď na Blažkovo „odhalení“. Štvavá kampaň na ministra financí pokračuje i v sarkastické básničce:

*Naše nová státní hymna
Zachovej nám Hospodine,
Rašína a naši zem,
Dej ať s hůry moc mu plyne,
ať je věčně ministrem.
Hajme vždy peníze jeho,
proti nepřátelům všem,
osud peněz kapitálu,*

²¹² Rudé právo ze dne 15. prosince

²¹³ dtto

²¹⁴ Rudé právo ze dne 16. prosince

²¹⁵ dtto

*naším též je osudem.
Plňme věrně povinnosti,
Chraňme práva keťasů,
a když třeba, s ochotností,
v boj se dejme za kasu.²¹⁶*

Legionářské aféře není ani v dalších dnech přikládána výrazná důležitost. *Rudé právo* uvádí v krátkých příspěvcích jen to, že legionáři chtějí po Rašínovi odpověď²¹⁷, a že na něj kvůli jeho mlčení tlačí²¹⁸. V úvodním textu vychází výzva státním zaměstnancům, aby si nenechali krácení platů líbit. „*Nepodrobte se! Potřeme Rašína a jeho diktát!*“²¹⁹ Příkladem takového nepodrobení má být útok poslance Blažka, kterému je udělen status hrdiny. „*Proč se Rašín nehájí sám? ...tento útok by v každé jiné sněmovně musel znamenat pád ministra tak těžce obviněného.*“²²⁰ Blažek dále ve svém útoku na Rašína měl upozornit na to, že ministr financí hájil zájmy československých bankéřů a poškozoval tím zájmy města Prahy.²²¹ To i přesto, že v první zprávě o Blažkově útoku na Rašína ani jedna z těchto věcí zmíněná není.²²²

Výzva ke státním zaměstnancům se opakuje i v několika příštích dnech. Od prosté zprávy v sekci Domácí politika²²³ až k nové hlavní zprávě²²⁴ se v článku opakuje stále ten stejný apel a důkazy o Rašínově nepřátelství ke státním zaměstnancům. V příštích dnech také vrcholí štvavá kampaň. Deník na domnělý odpor státních zaměstnanců (informace o něm nejsou ani v jiných denících) a otočení ekonomiky směrem k té

²¹⁶ dtto

²¹⁷ *Rudé právo* ze dne 17. prosince

²¹⁸ *Rudé právo* ze dne 19. prosince

²¹⁹ *Rudé právo* ze dne 17. prosince

²²⁰ dtto

²²¹ dtto

²²² viz *Rudé právo* ze dne 16. prosince

²²³ *Rudé právo* ze dne 19. prosince

²²⁴ *Rudé právo* ze dne 20. prosince

socialistické reaguje: „*Ministr Rašín operuje při každé příležitosti s tvrzením, že hospodářské poměry se konsolidují, že tudíž jde všechno napravo. Ale na nynějším valutovém poprasku se ukázalo, že to není pravda, naopak, že poměry jsou už dále nalevo, než může Rašín se svými přísluhovači pochopiti.*“²²⁵ Tato „vítězná“ linie ale skončí hned druhý den, kdy v novinách vychází úvodní text „Rašín komanduje“. V něm se mimo jiné píše: „*Celá sociálpatriotická část koalice se bez výjimky otáčí tak, jak rozkáže dr. Rašín. Jediný pokyn jednoho prstu k tomu stačí ...už to (koalici, pozn. aut.) nadržní nic pohromadě, jen pan Rašín. To slovo jen zdůrazňujeme, neboť při veškeré své mazanosti a kapitalistické neurvalosti není tento pan Rašín s to, aby tohle hospodářství zadržel. A nejsmutnější při tom je, že ho drží a jeho komanda poslouchají poslanci zvolení dělníky. Bez nich by nebyl možným ani minutu.*“²²⁶ Rašín je zde negativně vylíčen jako hybná síla celé vlády. *Rudé právo* vyjadřuje povzdech nad tím, že Rašína podporují i politici, které si dělníci zvolili v dobré víře v to, že budou ve vládě hájit jejich zájmy. Podle deníku bylo ale Rašínovo ekonomické počínání sice tedy nevyhnutelné, ale stále marné.²²⁷ Rašín je zde sarkasticky nazýván „*finančním géniem*“²²⁸ a „*velikášem nad velikáši*“²²⁹. Na jiném místě ve stejném vydání se píše o tom, že je současný kurz koruny výsledkem boje mezi spekulanty. Těmi měla být „*zločinná Rašínova bankovní skupina.*“²³⁰ *Rudé právo* ze dne 20. prosince je tak do obsahu vůči Rašínovi nejútočnějším vydáním za sledované období – věnuje se mu úvodní text a tři další zprávy vně čísla.

Apel na veřejnost se přirostřoval, jak je dobře vidět i v úvodním textu nazvaném „*Nezaměstnaní mají trpět dále! Pryč s Rašínem!*“²³¹ Deník

²²⁵ dtto

²²⁶ dtto

²²⁷ dtto

²²⁸ dtto

²²⁹ dtto

²³⁰ dtto

²³¹ *Rudé právo* ze dne 22. prosince

varuje před Rašínovým zotročováním a jeho falešným chlácholením. „*Dr. Rašín namlouvá veřejnosti, že nezaměstnanosti ubývá.... Jaké mohou být konce Rašínovi politiky, staví-li neustále na falešných předpokladech.*“²³² Ministr financí také podle článku poslouchal v rozhodováních jen sebe: „*Parlament míní, Rašín mění. Rašín kašle na to, co usnese Parlament.*“²³³ Poslanec Blažek je znovu dáván za příklad jako ten, kdo se Rašínovi postavil. „*Dr. Rašín nemůže tato (Blažkovo, pozn. aut.) odhalení popřít, a proto nařídil diktátorsky Soc. demokracii, že musejí tahat za něho horké kaštany z ohně.*“²³⁴ Větší prostor je nově dán i legionářské aféře. *Rudé právo* uveřejňuje část prohlášení legionářů jako odpověď na Rašínovo mlčení. „*Neslýchaným činem postavil se ministr Rašín otevřeně v řady nepřátel všech čsl. legionářů a za takového bude i pokládán.*“²³⁵ Zároveň ale připojuje i vlastní jednovětvý komentář: „*Dr. Rašín má hroší kůži, a proto jím ani prohlášení nehne.*“²³⁶

Básnička uveřejněná dne 29. prosince sice hovoří o fašismu v Československu, jehož má být Rašín stoupencem, ale také hovoří nepřímou o možnostech atentátu. Hovoří se o tom, že Rašín vládnul státu, ve kterém z lidí přestali být lidé a že tedy akt střelby přestane být atentátem. Ve světle lednových událostí je tedy pravděpodobné, že básnička „Fašism“ byla jedním z hlavních důvodů, proč se na *Rudé právo* svalovala vina.

Fašism

Stát, jemuž vládne Rašín, to je stát,
Kde není možný žádný atentát,
protože zabiješ-li bohatého,
Zabiješ jenom břich a kapsu jeho,

²³² dtto

²³³ dtto

²³⁴ dtto

²³⁵ Rudé právo ze dne 24. prosince

²³⁶ dtto

A střílíš tu na chud'asa snad,
zabiješ jenom bídu s nouzí, hlad.²³⁷

Rašín je označen za viníka korupce v zemi. „*Celá Rašínova politika zavání korupčnictvím. Banky tu stojí na předním místě.*“²³⁸ A ačkoliv stát po Rašínově nařízení šetřil a do civilních vlaků se lidé pro jejich přeplněnost ani nedostanou, tak Rašínově delegaci dráhy vypravily soukromý vlak.²³⁹ „*Rašín je vyžírač, který káže o lásce k vlasti. Káže úspory a sám má hodně.*“²⁴⁰ *Rudé právo* také vyjadřuje podporu československým legionářům, kteří od Rašína za jeho výrok stále žádají omluvu. Za legionářskou bídu může „*nezodpovědné žvanění Rašínovo*“²⁴¹.

3.2.5. Leden (obrana před útoky)

Deník píše, že konečně dochází na jejich slova a k odporu k Rašínovi se konečně připojují i další: „*Potíráme Rašína od počátků a dochází na naše výstrahy. Tento člověk působí čím dále tím více spoušť a stává se čím dále arogantnějším. Kruh jeho odpůrců se šíří. Proti Rašínovi snesli jsme takovou spoustu obvinění, že nikde jinde nemohl by zůstatí ministrem.*“²⁴² Následující dny deník dochází k názoru, že je Rašín zastrašen. „*Bojí se nás. Podali jsme ukázky, ze kterých každý si může učiniti soud. Rašín nehájí se tiskem, nebude se hájit soudně, nemůže.*“²⁴³ Protesty proti ministrovi financí se mají odehrávat i na půdách podniků a odborových schůzí, jako byla ta obchodního pomocnictva. „*Bouřlivý odpor zvedl se vždy, když Rašínovo jméno vysloveno bylo, a ozývaly se prudké výkřiky hanby.*“²⁴⁴

²³⁷ Rudé právo ze dne 29. prosince

²³⁸ dtto

²³⁹ dtto

²⁴⁰ Rudé právo ze dne 31. prosince

²⁴¹ Rudé právo ze dne 30. prosince

²⁴² Rudé právo ze dne 31. prosince

²⁴³ Rudé právo ze dne 3. ledna

²⁴⁴ Rudé právo ze dne 4. ledna

Deník také ve zprávě, jejíž faktickou správnost ověřit nelze (*Venkov* jí ovšem také zmiňuje, ale s jiným kontextem, viz dále) přímo viní Rašína z vraždy prostřednictvím manželů, kteří spáchali sebevraždu. Byla jim údajně vypsána příliš vysoká dávka z majetku, kterou si nemohli dovolit zaplatit. „*V Horní vsi u Chomutova oběsili se staří a chudí manželé Vühmannovi a zanechali po sobě dopis., že příčinou jejich smrti je nynější ministr financí dr. Rašín.*“²⁴⁵ Znovu je při této příležitosti připomenuto to, že Rašín sám šetřit nehodlal a jezdil si soukromým vlakem. „*...Rašínovo salónní kupé. 'Pánům' by jistě stačila i první třída.*“²⁴⁶

6. ledna je hlavním tématem atentát na Aloise Rašína. I faktický popis celé události ale *Rudé právo* využívá k žalobě na vládu, která podle deníku celý atentát zavinila atmosférou, kterou tu vytvořila. „*Atentát, toť blesk z mraků. Nejdříve zde musí být ovzduší nabitě elektřinou a pak teprve může dojít k výbuchu. Kdo vytvořil atmosféru, která se vybila útokem na dra Rašína?... ...kapitalistická Národní demokracie to v první řadě byla, která vytvořila ovzduší, z něhož vyšlehl blesk. Národní demokracie to byla, která první prohlásila právo na atentát. Národní demokracie zplodila fascismus, jehož heslem je politická vražda.*“²⁴⁷ Stejně tak je obhajován i komunismus, jehož dělníci prý dobře věděli, že změna vládnoucích osob nikam nevedla.²⁴⁸ Deník se znovu vyjadřuje i k Rašínově politice: „*Naše stanovisko jako k zásadám dra Rašína raněného je stejné, jako k zásadám dra Rašína zdravého a nemohli bychom ho změnit, ani kdyby dr. Rašín zemřel, třeba bychom jeho smrti z lidského hlediska želeli...*“²⁴⁹ Nejvíce prostoru je ale ve vydání z 6. ledna věnováno vlastní obhajobě: „*Národně demokratické listy činí z útoku na Rašína kromě čsl. legionářů také nás. Prý jsme proti dru Rašínovi štvali. Neštvali, ale bojovali jsme proti němu,*

²⁴⁵ dtto

²⁴⁶ dtto

²⁴⁷ Rudé právo ze dne 6. ledna

²⁴⁸ dtto

²⁴⁹ dtto

protože byl jedním z nejčelnějších reprezentantů systému, který ubíjí dělnictvo ...útočník je prý komunista. Není.“²⁵⁰ Deník zároveň vyhrožuje těm, kteří v Praze na demonstracích provolávali jeho vinu: „*Strůjcům včerejších demonstrací adresujeme: Útok na náš ústřední orgán, včera podniknutý, byl ten poslední, který klidně sneslo pražské dělnictvo. Neopovažujte se ho opakovat!*“²⁵¹ Rudé právo bez vlastních komentářů uvádí reakce ostatního tisku na atentát a také policejní zprávu.

Článek nazvaný „Konečně!“ by se dal vyložit i jako přímé schvalování atentátu. „*Po komunistech a pokrokářích dochází na representanta kapitálu.*“²⁵² Celý článek působí nepatřičně provokativně, když ještě minulý den se Rudé právo plně ohrazovalo proti tomu, že svým štvavým stylem psaní na atentátu nese svůj díl viny. „*Jenom ten, kdo dovede zabít dobrou ranou špatné ideje a řády, je bijcem starého a rodičem nového dne.*“²⁵³ Mnohoznačná, téměř básnický pojetá věta, by se dala pochopit i jako souhlas přímo s atentátníkem Josefem Šoupalem. Šoupal, který vypálil „*dobrou ránu*“ je tím, kdo přináší kýženu změnu (je „*rodičem nového dne*“).

Faktické zprávy o atentátu jsou odsunuty dovnitř čísla a do popředí se dostává vlastní obhajoba. Atentát na Rašína měl být podle Rudého práva maskovaným „*ekonomickým útokem na dělnictvo*“²⁵⁴ a vládou vymodleným způsobem, jak prosadit omezující opatření a cenzuru. „*Kapitalistická buržoazie vytlouká z atentátu na Rašína fascistický kapitál.*“²⁵⁵ V přetisknutém článku ruského revolucionáře Grigorije Zinověva se píše, že komunisté akt atentátu odsuzují.²⁵⁶ Stejný článek Rudé

²⁵⁰ dtto

²⁵¹ dtto

²⁵² dtto

²⁵³ dtto

²⁵⁴ Rudé právo ze dne 7. ledna

²⁵⁵ dtto

²⁵⁶ dtto

právo za sledované období přetisklo ještě jednou.²⁵⁷ (Zinověva pak nechal popravit Stalin v roce 1936 během čistek, pozn. aut.) Komunisté se také brání proti národní demokracii, která je označuje jako *vrahovu stranu* - „*Nepotřebujeme polemizovati se štvavými výpady fascistického orgánu Kramářovy a Rašínovy strany. Jen ať sejí vítr dál, dělnictvo se postará, aby sklidili bouři. V neděli²⁵⁸ naši soudruzi ukázali, co je to komunistická pohotovost. A bude-li třeba, ukáží ji tak důrazně, že fascistickým štváčům z kapitalistické buržoazie přejde zrak a sluch.*“²⁵⁹ Stále se zde opakuje motiv vyhrožování nepřátelům strany, argumentace dělnickou silou.

Rudé právo zaútočilo i na Karla Čapka, kterého nazývá pokrytcem, protože v *Lidových novinách* napsal, že byl atentát spáchán na „*kovově silném člověku, nenahraditelném, jediném, pravém vůdci!*“²⁶⁰, ale už takto „*nepláče*“²⁶¹, když se v ulicích střílí na dělníky. Deník přesunul svou politiku a za viníky celého atentátu označuje všechny, kteří chtěli způsobit pogrom na komunisty. Tentokrát tím měla být například i Československá sociální demokracie: „*Touha po pogromu na komunisty, kterou plzeňská Sociální demokracie tak hnusným způsobem projevila, klasifikuje nejlépe toto dělnickou stranu a zjevuje v celé hrůze její mravní úpadek.*“²⁶²

Článek „*Stát vyvlastňovatel*“ (podepsaný R. Hájek) se zamýšlí nad tím, proč chce stát pokračovat s Rašínovou politikou. „*Není pravda, že Rašín sloužil státu. To je úplné dílo dra. Rašína: Úplně ožebračený proletariát, o stálost a pevnost svého důchodu připravená inteligence, na pokraji bankrotu stojící živnostníci, to jsou výsledky státně-kapitalistické politiky dra Rašína.... Kapitalisté v čele s Rašínem se rozhodli pro deflační politiku, která zhodnotila jen jejich vlastní zisk.*“²⁶³ Tím, na koho tu ve

²⁵⁷ viz *Rudé právo* ze dne 24. ledna

²⁵⁸ viz kapitola 3.2.5. první odstavec, neděle byla 31. prosince

²⁵⁹ dtto

²⁶⁰ *Rudé právo* zde dne 7. ledna, převzato jimi z *Lidových novin*

²⁶¹ dtto

²⁶² dtto

²⁶³ *Rudé právo* ze dne 11. ledna, *Stát vyvlastňovatel* od R. Hájka.

skutečnosti byl páchán atentát, měl být československý dělnický lid. Rašínův bankovní kapitál vyhnal cenu koruny nahoru a tím měl dát „*povel ke zločinnému atentátu na životní existenci statisíců dělníků a jejich již dlouho živořících rodin.*“²⁶⁴ To se podle všeho dělo i ve dnech po atentátu, protože „*policie by ráda ve spojitosti s útokem na Rašína objevila nějaký komunistický komplot*“²⁶⁵.

Sociální demokracie navrhovala přijmout zákon na ochranu republiky po atentátu na Rašína. Právě tento zákon, který měl být omezující, se stal největším tématem příštích dnů. Postupně přestal být uváděn spolu s Rašínovým jménem, ačkoliv zákon byl právě reakcí na atentát na něj. „*Je to jen líbivé slovo pro nový protidělnický zákon... dojde-li k jeho uskutečnění, bude sice dělán proti komunistům, ale postihne dělníky všechny.*“²⁶⁶ Tento zákon je podle *Rudého práva* „*nečistým politickým ziskem z atentátu na dra Rašína. Zákon na zardousení občanských práv!*“²⁶⁷ Deník znovu apeluje na své čtenáře tak, jako to za sledované období dělal již několikrát: „*Dělníci, občané, nedejte se! Atentát na Rašína využívají agrární a národnědemokratičtí reakcionáři. (konec uvozovek*“²⁶⁸ Za tímto reakčním plánem buržoazie, jak je akce nazvána, stojí především Národní demokracie. Ta šla podle *Rudého práva* ještě o krok dál a zaobalila ho nenávistnou kritikou proti komunistické straně. „*Stránský (Adolf Stránský, národní demokrat, pozn. aut.) viní z atentátu stranu (komunistickou, pozn. aut), která si dovolila nesouhlasit a kritisovat finanční politiku Rašínovu, ačkoliv stejně logicky by mohl někdo obviniti dra Engliše nebo dra Stránského, jehož Lidové noviny nejostřejší finanční politiku dra Rašína také odsoudily.*“²⁶⁹ Zajímavé je, že v pozdějších

²⁶⁴ Rudé právo ze dne 12. ledna

²⁶⁵ Rudé právo ze dne 13. ledna

²⁶⁶ Rudé právo ze dne 16. ledna

²⁶⁷ Rudé právo ze dne 17. ledna

²⁶⁸ Rudé právo ze dne 21. ledna

²⁶⁹ Rudé právo ze dne 20. ledna. Článek Chyťte zloděje Ladislava Görlicha

příspěvcích věnovaných návrhu zákona již Rašínovo jméno vůbec zmíněné není, jako je tomu například v článku „Čsl. socialisté a zákon na ochranu republiky.“²⁷⁰

Druhá linie, kterou deník společně s odmítáním zákona také sleduje, je stále vlastní obrana a domnělé zneužívání věci atentátu jako štvání proti komunistům, například v článku nazvaném „Vlastenecká divočina“: „*Výstřel na dra Rašína byl vítanou příležitostí privilegovaných českých vlastenců, aby vyprchalé vášně znovu vybičovali.*“²⁷¹

3.2.6. Únor

Okolo Velkého komunistického sjezdu od 2. do 4. února 1923²⁷² (název udávaný samotným *Rudým právem*, pozn. aut.) je v *Rudém právu* o Rašínovi ticho. Obranné a protirašínovské příspěvky v novinách chybí od 23. ledna do 8. února. Zákon na ochranu republiky sice probírán je, není však v tomto období spojován se jménem Aloise Rašína. Ticho je pak prolomeno 8. února, kdy *Rudé právo* otiskuje na přední straně kompletní znění zákona na ochranu republiky. „*Všem organisacím: Připravujte ihned všude velké protestní projevy proti plánům na neslýchanou persekuci všeho dělnictva výminečným zákonem!*“²⁷³ Rašín ani zde překvapivě není zmíněn, ačkoliv v lednu byl zákon spojován výhradně s tím, že strany využívaly atentátu na něj. Podle deníku je nyní zákon směřován proti komunistům proto, aby jim uškodil ve volbách: „*...mají strach z voleb, kde bychom zvítězili, tak nás chtějí umlčet.*“²⁷⁴ To je téměř v přímém rozporu s lednovou agendou deníku, podle kterého tedy měl zákon vzejít hlavně proto, aby dělníkům omezil občanská práva. Důležitost organizování protestů však zůstává. Později se znovu přidává i dřívější agenda o kapitalistickém hospodářství: „*Zákonem má být na věčné časy zachováno*

²⁷⁰ Rudé právo ze dne 22. ledna

²⁷¹ Rudé právo ze dne 19. ledna. Článek Vlastenecká divočina Františka Reutenkranze

²⁷² Viz například Rudé právo ze dne 1. února

²⁷³ Rudé právo ze dne 8. února.

kapitalistické hospodářství. ²⁷⁵ Nutno ovšem dodat, že v krátkých zprávách po stranách novin je v nepravidelných intervalech v řádu dnů popisován Rašínův zdravotní stav na základě zveřejněných lékařských zpráv. Byla to běžná praxe ve sledovaných denících (viz dále), ale v *Rudém právu*, které ministra financí svou letorou nešetřilo, se to pozorovateli může jevit poněkud zvláště.

Rašínovo jméno se v deníku znovu objevuje až 16. února. Znovu se ukazuje roztržičnost *Rudého práva*, protože se vrací téma využívání atentátu. *„Proti atentátu na dra Rašína zaujaly všechny politické strany stanovisko a využívají nerozmyslného činu jednotlivce za záminku k prosazení výminečného zákona, proto máme pouze jeden historický příklad: výminečné zákony proti socialistům v Německu, dílo Bismarckovo.“* Nezvykle dlouhé ticho deníku v souvislosti s Aloisem Rašínem vysvětleno není. Můžeme spekulovat o tom, zda šlo o jakési taktní a pietní mlčení, protože to se zdravotním stavem Aloise Rašína vypadalo špatně. Tomu by odpovídal již další článek nazvaný „Oběť koalice“, který na základě lékařských zpráv předpovídá Rašínův brzký konec. *„Rašín umírá. Smrt může nastat každým okamžikem.“*²⁷⁶ Vinu za jeho smrt ale (podle *Rudého práva*, pozn. aut.) nesou ostatní politické strany: *„Dr. Rašín se stal obětí hospodářských a politických poměrů v republice, stal se obětí koalice, která za tyto poměry přejímá odpovědnost a která je z části i vytváří... Dr. Rašín nebyl na těchto poměrech o nic více vinen, než kterýkoliv jiný člen vlády a než kdokoliv druhý z vůdčích koaličních politiků. Cítil a smýšlel jen vášnivěji a jednal příměji než oni. Rašín byl nadprůměrným charakterem a právě v těchto jeho osobních vlastnostech byla jeho síla a také jeho osud... Dr. Rašín byl exponován. Střela*

²⁷⁴ Rudé právo ze dne 9. února

²⁷⁵ Rudé právo ze dne 14. února

²⁷⁶ Rudé právo ze dne 18. února

*nerozvážného střelce zasáhla tedy právě jeho.*²⁷⁷ Jak bylo již zmíněno v teoretické části této práce, období atentátu a hlavně Rašínovy smrti znamenalo pro mnohé zpytování svědomí. V člancích *Rudého práva* se nyní začínají objevovat až nezvyklé komplimenty zesnulému ministru financí, jako je to patrné už z výše uvedené citace prvního článku po jeho smrti, který vychvaluje Rašínův „*nadprůměrný charakter*“. I tak se deník dále brání nařčením: „*Vina z těch, kdož atentátovou atmosféru vytvořili, měla být svalena na ty, kdož ji kritisovali a kdož ukazovali na její nebezpečí.*“²⁷⁸

Faktickou zprávu o smrti ministra financí, ale *Rudé právo* nepřineslo. Již 21. února ale deník zamířil do útoku: „*Dnes provází společenská třída, stojící na opačné straně barikády, než na které stojíme my, k hrobu bojovníka padlého za přesvědčení, ideály a zájmy svých lidí... Ministr Bechyně (sociální demokrat Rudolf Bechyně, pozn. aut.) řekl o dru Rašínovi, že je to první padlý na domácí frontě. Tedy ano, je to první padlý z Bechyňovy společenské třídy. Ale není to ani první padlý z Bechyňova národa. Tím byl český dělník soudruh B. Kulda,*²⁷⁹ nebo „*Rašín byl vojevůdce, to (soudruzi) prostí vojáci. Co to mění na tragice jejich smrti?*“²⁸⁰ I přes snahu ukázat čtenářům deníku, že Rašín není lepší než dělník, přináší *Rudé právo* obsáhlý příspěvek o plánovaném pohřbu ministra financí, včetně detailního plánu pohřebního průvodu a dokonce návodu, jak se na místo dostat městskou hromadnou dopravou. Je otázkou, zda by o to cílová skupina *Rudého práva* měla zájem.²⁸¹ Plán doplňuje ještě zpráva z agentury České komunistické korespondence o tom, že

²⁷⁷ dtto

²⁷⁸ dtto

²⁷⁹ Rudé právo ze dne 21. února

²⁸⁰ dtto

²⁸¹ Rudé právo ze dne 22. února

„parlament ztratil v Rašínovi velkého ducha a odhodlaného vykonavatele.“²⁸²

22. února také vyšel za celé sledované období jediný ryze pozitivní článek o Rašínovi, který by neobsahoval i jiné myšlenky nebo názory. Píše se v něm například: „*Ve svých vzpomínkách na dra Rašína píše senátor Klofáč o dobách, kdy počal organisovati národně dělnickou stranu a povídá: 'V té době začal jsem pro české dělnictvo vydávat krejcarové letáčky. První pěkný leták napsal dr. Alois Rašín. Měl nadpis Má-li český dělník bojovat za český stát?...byla to dobrá práce, plná myšlenek a přesvědčivosti. A i jinak naše hnutí Rašín podporoval. Jeho a Sokolovo péro v. r. 1887 bylo nám vždy k dispozici. Připomínáme si to rádi a s úctou.*“²⁸³ Deník také přináší zpravodajskou reportáž z Rašínova pohřbu a jedním dechem vedle ní obviňuje národního demokrata Františka Soukupa, že v textu pro *Bílé právo* (nelichotivá přezdívka, jakou *Rudé právo* častovalo deník *Právo lidu*, pozn. aut.²⁸⁴) neobhazuje Rašína, ale sám sebe.

Od posledního vyjmenovaného se odvíjí i agenda *Rudého práva* pro příští dny – využívání Rašínovy smrti k vlastnímu prospěchu.²⁸⁵ „*Nerozumného útoku na dra Rašína použily strany vládní a vláda k útoku na stát, na národ. Aby to zdůvodnily, opředly Rašínovu postavu legendou. Nejdále došlo – jako obyčejně – Právo lidu, odbočka to Národní demokracie. Dr. Soukup (již výše zmíněný národní demokrat František Soukup, pozn. aut.) přehnal svou řeč při pohřbu Rašínově tak, že se stala směšnou parodií. Pražský komik Vlasta Burian našel v Soukupovi nebezpečného soupeře.*“²⁸⁶ Lze tedy usuzovat, že největším nepřitelem komunistické strany byla v těchto dnech Národní demokracie, se kterou si

²⁸² dtto

²⁸³ dtto

²⁸⁴ Viz například BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944. III. Díl.

²⁸⁵ Nejdříve stejnojmenný článek z *Rudého práva* dne 23. února.

²⁸⁶ *Rudé právo* ze dne 27. února

Rudé právo, jakožto tiskový orgán komunistické strany, již dříve vyřizovalo účty. „*My jsme si u Rašína vážili jeho přímosti a neohroženosti, s níž hájil buržoazní třídu. Jeho charakter mohli by si vzít za příklad právě ti Bechyňové (sociální demokrat Rudolf Bechyně, pozn. aut.) a Soukupové, kteří vyšplhavše se po dělnické třídě, ji zradili.*“²⁸⁷

„*Kdy mluvili vládní socialisté o Rašínovi pravdu?*“²⁸⁸ ptá se *Rudé právo*. „...*Tak to vypadá i dnes - Soukupové, Bechyňové a Klofáčové (podle národního socialisty Václava Klofáče, pozn. aut.) demagogicky agitují s tělem muže, jemuž rozhledem, houževnatostí a pevností charakteru nesahají ani po kotníky.*“ *Rudé právo* po Rašínově smrti prodělalo zajímavý obrat, kdy svého zesnulého nepřítele začalo v podstatě hájit. Nic by se ale nemělo přehánět, což ilustruje poslední článek za sledované období nazvaný „Nepřehánět!“: „*Píše-li se o Nezapomenutelném, o Velikém Mrtvém, má buržoazie právo takto se vyslovovat, ale přece jen přehnané je, vyskytuje-li se v textu a také v některých listech název Nesmrtelný. Dosavad se těchto názvů užívalo o bozích a o oněch velkých umělcích, jejichž díla opravdu přetrvávají věky a jež strhují duši každého smrtelníka k obdivu. O politikovi žádném nemožno mluvit, že je nesmrtelný, zvláště ne o politikovi, o jehož názorech a směrnicích finančních a hospodářských mínění tak se rozcházelo a přes jeho tragickou smrt stále se rozchází.*“²⁸⁹

3.2.7. Shrnutí – Rudé právo

Pro *Rudé právo* byl Alois Rašín ve sledovaném období hlavním nepřítelem. Důvodem byly jeho četné reformy, které zpřísnily poválečnou ekonomickou „volnost“ a deník je bral jako útok na ekonomiku a dělníky. Každé z reforem se *Rudé právo* rozsáhle věnovalo. Jediné neútočné příspěvky v této době byly přejímány z tiskových kanceláří. Převážně o Rašínovi tedy deník vydával velmi negativně zbarvené názorové sloupky

²⁸⁷ dtto

²⁸⁸ *Rudé právo* ze dne 28. února.

či celé články. Ty ale až na pár výjimek nebyly signovány. Útoky vygradovaly v prosinci 1922, kdy na Rašínovu adresu vycházely v průměru jeden až dva články denně. Rašín je v jednom případě uváděn de facto i jako vrah starých manželů.²⁹⁰ Rašína deník častuje přídomek, jako jsou *plutokrat*, *bankovní diktátor* nebo *fašista*. Nutno podotknout, že *Rudé právo* se více či méně nevybíravě pouštělo do celé politické konkurence. Silné kritice také vystavovalo konkurenční deníky stran, zvláště když psaly smířlivě o Rašínovi a jeho reformách.

Rudé právo bylo ve svých útocích a komentářích velmi adresné. I když útočilo na celek, používalo k označení tohoto celku jednotlivá jména jeho významných představitelů. Cíle svých útoků častovalo přídavnými jmény, která se opakovala.

Po atentátu se *Rudé právo* zabývalo hlavně svou obranou, protože atentátník Josef Šoupal byl anarchokomunista a jeho čin byl s komunistickou stranou spojován. Stalo se tak navíc v lednu 1923, téměř hned po štvavé kampani *Rudého práva*. Rašín je deníkem taktéž označován za oběť politického systému v zemi spíše než oběť svých vlastních činů. Výrazným tématem je zákon na ochranu republiky, který komunisté berou jako útok proti sobě. Právě zákon na ochranu republiky postupně vytlačil Rašína jako takového z pozice hlavního tématu.

Po Rašínově smrti 18. února prodělal deník velmi výrazný obrat. Aloise Rašína, kterého dříve hanil téměř každý den, nyní bránil před těmi, kteří by na jeho smrti měli chtít vydělat a zneužít ji dle deníku ve svůj prospěch. Ačkoliv byl stále nepřítelem, deník začal zvýrazňovat jeho kvality, jako byly přímost či neohroženost. Tím měl být lepší alternativou svých politických kolegů.

²⁸⁹ dtto

²⁹⁰ Viz str. 56

3.3. Venkov

3.3.2. Říjen

Hned na začátku sledovaného období je patrné, že *Venkov* bude razit zcela jiný styl než *Rudé právo*. Deník oceňuje zásluhy odstupující Benešovy vlády – „*Vláda Benešova byla prvním pokusem o návrat k moudrosti. Podařilo se.*“²⁹¹ Konkrétní výkony jednotlivých politiků nejsou zmiňovány, vláda je skloňována pouze jako celek.²⁹² Ekonomickou krizi, kterou například *Rudé právo* rozebírá do podrobností, *Venkov* neuvádí. Zároveň ale uznává, že prvním největším úkolem nově nastupující vlády je představit vyrovnaný finanční rozpočet na rok 1923.²⁹³ Ani při této příležitosti však Rašínovo jméno, jakožto ministra financí nové vlády, překvapivě nezaznívá. Deník ale představuje kresbami všechny ministry (včetně Rašína) a připojuje k nim střízlivý medailonek. Rašína ale deník označuje jako populárního politika: „*V prvním kabinetě republiky stal se ministrem financí a jako takový získal si populárního jména.*“²⁹⁴ Největší pozornost je věnována ministrovi zemědělství Milanu Hodžovi. Tento trend bude deník provázet po celé sledované období, ale je z hlediska jeho hospodářského zaměření pochopitelný.

Venkov často přináší přímé přepisy politických projevů v parlamentu. Není tomu jinak ani v rámci Rašínova projevu „*Žádné experimenty, žádné převraty*“²⁹⁵. Projev není doplněn komentáři. *Venkov*, ač s některými Rašínovými kroky nesouhlasí, zdá se tak dělat neadresně a přesto i smířlivě („*Myslíme si, že...*“, atd. U konkrétních případů ve výzkumu také uvedeno) Činí tak i v rámci Rašínových nepopulárních návrhů, jako je snižování platů státních zaměstnanců. *Venkov* situaci uvádí na pravou míru: „*Redukce platů státních zaměstnanců omezí se na snížení drahotných přídavků, pokud*

²⁹¹ *Venkov* ze dne 5. října

²⁹² Viz například *Venkov* ze dne 6. října

²⁹³ *Venkov* ze dne 8. října

²⁹⁴ dtto

²⁹⁵ *Venkov* ze dne 10. října

možno úměrné klesání cen životních potřeb a bude k ní sáhnuto teprve od 1. dubna příštího roku. Byly tedy obavy i v tomto směru značně přehnány.“²⁹⁶ Znovu žádný soud nad Rašínem, bez komentáře. Naopak *Venkov* chválí novou vládu za první výrazný úspěch, kterým měla být dohoda mezi horníky.²⁹⁷ Deník nemá ani potřebu vyjadřovat se k návrhu státního rozpočtu, pouze přináší jeho přepis.²⁹⁸ Obširněji než rozpočtu se záhy věnuje tomu, že v zemi klesají ceny tabáku.²⁹⁹ Znovu nepadají žádná jména.

I v případě státního dluhu a navrhnutého schodku v rozpočtu nečiní *Venkov* závěry. Rašínovo jméno spolu s ním prve ani neuvádí.³⁰⁰ O den později ale Rašína chválí za to, že přednesl velmi vyrovnaný rozpočet s malým schodkem: *„...třetím důležitým a příznivým znakem nového rozpočtu jest, že konečně již nevykazuje vzrůst výdajů, nýbrž jest absolutně nižší.*“³⁰¹ Zároveň ale spekuluje o tom, zda není na čase udělat reformu daňového systému. *„Jest v tomto vzestupu příjmů markantně viděti účinek těch kytic daní a dávek, které první ministr financí a jeho nástupci se schvalováním parlamentu poplatnictvu presentovali. Bohužel zatajuje se a dochází až dech při vůni oněch ministerských kytic a jest nejvš na čase provětrat ovzduší našeho daňového systému.*“³⁰²

3.3.3. Listopad

V duchu daňové reformy byl pravděpodobně vznesen i dotaz v rozpočtovém výboru sněmovny. *„Ministr financí dr. Rašín prohlašuje, že by i jemu bylo velmi milé, kdyby nemusel předkládati kytici nových daní, a dodává, že zrovna tak, jak rostly státní výdaje, musely přirozeně růsti i*

²⁹⁶ Venkov ze dne 15. října

²⁹⁷ Venkov ze dne 16. října

²⁹⁸ Venkov ze dne 24. října

²⁹⁹ Venkov ze dne 25. října

³⁰⁰ Venkov ze dne 30. října

³⁰¹ Venkov ze dne 31. října. Pod příspěvkem je podepsán poslanec Dr. O. Srdinko

³⁰² dtto

daně. ³⁰³ *Venkov* se nicméně znovu zdržuje soudů nad Rašínem. Znovu ho, ačkoliv bez uvedení jména, chválí za postup v deflační krizi: „*Naše deflační krise není dosud překonána. Nesporno však je, že vrchol krise je překonán.*“³⁰⁴

„*Což kdyby skutečně, jak pan Adolf Mayer soudí, byl to velký poklad – stát musí dostati podíl – jak by se zaradoval pan ministr Rašín! Dal by se s námi zase fotografovati, jako když byl poprvé finančním ministrem a my se žáky z konservatoře přinesli sbírku pro zlatý poklad republiky do půjčovni ulice, kde náhodou tehdy právě dlel!*“³⁰⁵ píše ve svém fejetonu Marie Loudová. Věnuje se v něm domnělému pokladu a jeho nálezci Adolfu Mayerovi. Rašín je v něm vylíčen v podstatě jako dobrosrdečný muž, který se v dobrém rozmaru třeba i nechá fotografovat se studenty.

Venkov načíná i téma úpravy takzvané uhelné dávky, které *Rudé právo* v listopadu i prosinci soustavně točilo proti Rašínovi. Agrárnický deník se ale omezil pouze na přepis Rašínova projevu ke zrušení dávky a prosté konstatování: „*Ministr prohlašuje, že není sice přítelem výrobních daní, ale dávku z uhlí že nepředpokládá za tak škodlivou pro průmysl.*“³⁰⁶ Rašín je *Venkovem* chválen, i když nepřímou. Jednou z takových příležitostí může být i jím navržená ražba Československých dukátů. Jejich vznik deník schvaluje. „*Československé dukáty, o nichž se zmínil ministr financí ve své předvčerejší řeči, neuzří ovšem světlo světa tak brzy, jak bychom si snad přáli.*“³⁰⁷ Když je potřeba ministra financí pokárat, *Venkov* tak činí pomocí přejaté zprávy Zemského správního výboru, ke které samotným deníkem není přidán žádný komentář. „*Má-li pan ministr financí za to, že přírážky samosprávných korporací skutečně poplatníky nejvíce zatěžují, pak zajisté postará se se vším úsilím o realizaci dávného požadavku*

³⁰³ *Venkov* ze dne 1. listopadu

³⁰⁴ *Venkov* ze dne 3. listopadu

³⁰⁵ *Venkov* ze dne 4. listopadu. Fejeton Poklad od Marie Loudové

³⁰⁶ *Venkov* ze dne 8. listopadu.

³⁰⁷ *Venkov* ze dne 10. listopadu

*samosprávných korporací. Pokud jde o prohlášení pana ministra financí ve věci schodku Národního divadla, vyslovuje zemský správní výbor své opravdové podivení nad tím, že panu ministru financí není známa ta okolnost, že nepravdy o velkém schodku Národního divadla byly již vícekrát vyvráceny.*³⁰⁸

První větší roztržku měl agrárnický deník s ministrem financí až v druhé polovině listopadu. Předmětem hádky byla dávka z majetku. *„Když dr. Rašín přišel roku 1919 se svými důvody pro tuto dávku, tu sklídl veliký úspěch... Byla to naše strana, která tehdy zápolila s drem Rašínem o odstranění různých příkrostí... ten, kdo dávku z majetku budoval a navrhl, má nyní v rukou, aby toto dítko revoluční přizpůsobil kruté hospodářské krisi nynější.*³⁰⁹ Pokárání se změnilo v rozčilení. *„Jen malým dětem může Národní demokracie namlouvat, že ministerstvo financí nic nezmůže!*³¹⁰ Národní demokracie se ohradila (*Venkov* ovšem neuvádí jakým způsobem, pozn. aut.) a deník reagoval: *„Nehledíme-li k tónu, který je na naše poměry poněkud neomalený... Národní demokracie nám vyčítá, že přisuzuje ministru financí dru Rašínovi moc, kterou nemá*³¹¹ V atmosféře vyhrocených vztahů je kritice podrobena i Rašínova deflační politika³¹², ještě na počátku listopadu deníkem vychvalovaná.

Venkov začíná stejným dechem znovu volat i po daňových reformách³¹³: *„Rašín změnu daní v roce 1919 ohlásil, trvalo ale rok, než se začalo něco dít... celý rok byl promarněn různými soupisy, které neměly a nemají naprosto žádné ceny!*³¹⁴ Kritika daní se v deníku objevuje až do 1. prosince, zbytek článků ale Rašína nezmiňuje.

³⁰⁸ *Venkov* ze dne 16. listopadu

³⁰⁹ *Venkov* ze dne 18. listopadu, komentář Dávka z majetku, autor dr. J. H.

³¹⁰ *Venkov* ze dne 19. listopadu

³¹¹ *Venkov* ze dne 20. listopadu

³¹² *Venkov* ze dne 21. listopadu

³¹³ *Venkov* ze dne 24. listopadu. Nutnosti daňových reforem od poslance Dr. Hnídka

³¹⁴ *Venkov* ze dne 25. listopadu

3.3.4. Prosinec (vyostření?)

Alois Rašín mluvil o dávce z majetků a přírůstků, přičemž celý problém označil za problém politického rázu, nikoliv ekonomického, a tudíž mimo jeho kompetence. *Venkov* přináší přepis projevu a komentuje: „*Vskutku neobyčejně nás překvapuje výrok ministra financí dr. Rašína, že novelisace dávky z majetku jest otázkou politickou. Není přece otázky tak výlučně hospodářské, jako je tato. A lid sám ji tak posuzuje.*“³¹⁵ Znovu se tu objevuje nepřímá kritika za pomoci spojení *překvapuje nás*. Za dva dny znovu deník připomíná tento Rašínův „nešťastný“ výrok.³¹⁶ Rašínův návrh ale podle všeho inspiroval anglické socialisty ke stejnému kroku. „*Pochybujeme však, že dnes v roce 1922 bude dr. Rašína těšit, že se stal vzorem socialistů v cizině.*“³¹⁷

Na stejných schůzích vlády Rašín řešil i otázku sníženích celních koeficientů. „*Litujeme velice, že p. Ministr užil slova ‚agitace‘ o projevech a programech vládních, neboť nejsilněji vystoupily pro snížení koeficientů naše vlády – nynější a předchozí. Rašín byl v tomto směru velmi důrazný.*“³¹⁸ 12. prosince pak deník přetiskuje Rašínův projev na téma daní. I k tomu má velmi silné výhrady. „*Rašín říká, že lidé neradi platí daně ...zdá se nám však, že ministr financí zapomněl ještě na jednu z největších závad a chyb, která pokazila berní morálku našeho poplatnictva a podnítila v něm odpor k naší daňové soustavě přímo živelně, Jest to očividná daňová nerovnost, nespravedlivost ...vždyť každý den přinese nám důkazy, že právě zemědělský stav byl doposud považován – od pánů na ministerstvu financí až k poslednímu exekutoru – za onu tradiční vrbu, která se musí stále a stále osekávat, aby ještě více proutí poskytovala.*“³¹⁹

³¹⁵ *Venkov* ze dne 6. prosince

³¹⁶ *Venkov* ze dne 8. prosince

³¹⁷ *Venkov* ze dne 9. prosince

³¹⁸ *Venkov* ze dne 7. prosince

³¹⁹ *Venkov* ze dne 12. prosince

Dalším z významných témat je Rašínem navrhovaná úprava platů státních zaměstnanců.³²⁰ O té *Venkov* píše neutrálně a nikdy nezmiňuje Rašínovo jméno. Rozsahem pokrytí jde o zprávy spíše upozaděné. Zajímavou zprávu, kterou ale *Venkov* bohužel více nerozvádí, je „Nerozvážně kolportovaná zpráva o demisi Rašínově“³²¹. Podle deníku se totiž dostala do novinového oběhu (*Venkov* neuvádí ani kým) zpráva, že Alois Rašín podlehl tlaku politické konkurence v návaznosti na svá prohlášení z minulých dnů a podal demisi. To mělo vést k četným spekulacím a pádu české koruny. V příspěvku se ale čtenář více nedozví. Ve stejném čísle uvádí *Venkov* i zprávu o smrti starých manželů, zde ale pojmenovaných jako Vichmannovi. *Rudé právo* viní ze smrti konkrétně Rašína (což mělo vyplývat i z dopisu na rozloučenou), *Venkov* píše prostě, že je k činu dohnala existenční bída.

Venkov se v případě útoku komunistického poslance Blažka na Aloise Rašína staví jasně na Rašínovu stranu. „*Jedna věc přesto musí kalit radost nad čtyřmi roky od založení republiky. Jsou to poměry mezi našimi politickými stranami. Buďme struční: nedostatek jejich loyality. Ministr financí dr. Rašín se stal terčem útoků tak hanebných a nízkých, že je to hanbou našeho politického života ...Dr. Rašín nemá nadbytek přátel. Nemá jich žádný finanční ministr – vyjma v operetách – nikde, tím méně pak, je-li tak přímočarý a často zbytečně osobně tak příkrý, jako je nynější ministr financí Československa, který, dovolme si ten paradox, aniž bychom tím zneužívali jeho vynikající vlastnosti, přímo jako by hledal popularitu ve své nepopularitě ...útok Blažkův je jen nejkřiklavějším symptomem těžké choroby, která byla správně nazvána nedostatkem loyality.*“³²² Deník Blažkův útok označuje za „*křovácky surový komunistický výpad na dra.*

³²⁰ *Venkov* ze dne 12. prosince, 14. prosince i 21. prosince

³²¹ *Venkov* ze dne 19. prosince

³²² *Venkov* ze dne 20. prosince, článek Za vyšší úroveň

Rašina. ³²³ Zajímavě se dá nahlížet na fakt, že *Venkov* uznává Rašínovu schopnost dělat si nepřátele z kde koho, ale zároveň se pod pojmem loajalita odvolává na Rašínovy zásluhy o vytvoření státu. Z jeho podání, ačkoliv to není přímo vyřčeno, Rašín vyvstává jako člověk nedotknutelný právě pro své zásluhy.

3.3.5. Leden

Venkov počátkem ledna znovu brojí proti dávce z majetku v komentáři nazvaném „*Dvojit loket v dávce z majetku*“: „*Tento naprosto neslýchaný a stranický postup Rašínova ministerstva financí ve prospěch průmyslu a proti zemědělství jest jednou z největších pohnutek, aby zákony o dávce z majetku a jejich provádění byly podrobeny brzké revizi.*“³²⁴ Ve stejné době se objevila i první zpráva o Rašínově útoku na legionáře. Té zatím *Venkov* nepřisuzuje přílišnou důležitost a vyjadřuje se o něm neutrálně, což dobře ilustruje i tato poznámka: „*Ponecháváme soudné veřejnosti a všem objektivním právníkům k posouzení, zda-li právnícký výklad, který pan ministr Rašín nyní svým slovům dává, je správný.*“³²⁵

6. ledna je hlavním tématem pochopitelně atentát na Rašina. *Venkov* se staví na jeho stranu – Rašín je podle deníku silnou osobností, která si nadělala mnoho nepřátel, ale jinak to v jeho postavení a při jeho zápalu ani být nemohlo. „*Doktor Rašín není mužem populárním. Nemá k tomu ani osobních vlastností ani touhy po tom. Je mužem drsné a fanatické práce, studené reality a lidé toho druhu nemohou být měkčí a lichotící se k masám. Takového muže možno kritisovat, možno s ním nesouhlasit. Lidé jeho druhu mohou mít jen přátele nebo nepřátele, jen lhostejní nemohou býti nikomu. To je vlastnost všech silných osobností a tou Dr. Rašín byl od počátku své činnosti a postup času tyto jeho vlastnosti jen zhutnil a vytvořil*

³²³ dtto

³²⁴ *Venkov* ze dne 5. ledna

³²⁵ dtto

z něj jednu z nejvýraznějších hlav našeho současného života.³²⁶ Zločin samotný je deníkem odsouzen tím stylem, že je hanebné, že Rašina, na kterého si netrouflo ani k němu velmi nepřátelské Rakousku-Uhersko, několikrát postřelil člověk stejného národa. Národa, který měl držet pospolu: „...že na české lidi, na které si netroufal ani rakouský kat, jsou provedeny vražedné útoky rukou vlastní krve, v tom je největší a nejvíce pobuřující hanba tohoto sketského zločinu, šířícího kolem sebe zápach nízké podlosti.“³²⁷ Atentát je deníkem srovnáván s atentátem na Karla Kramáře ze dne 8. ledna 1919. Kramář ale z atentátu vyvázl jen otřesen, protože se střelec trefil do míst, kde nosil peněženku a cvikr.³²⁸ „O jeho (Rašinově) politice není souhlasu ani v jeho nejvlastnějším táboře: národní demokracii. Ale jeden soud je jednohlasný: že je člověkem neobyčejným svou pronikavou inteligencí a athletickou silou své vůle a energie i železné pracovitosti.“³²⁹ Vrah je ve zprávě nemilosrdně přirovnáván ke zhoubnému vředu na těle republiky. Kromě samotné zprávy o atentátu se celé kauze *Venkov* věnuje velmi obsáhle na prvních dvou stranách - otiskuje lékařskou zprávu, popisuje průběh vyšetřování, přináší ohlasy tisku na atentát a přináší reportáž ze zatýkání atentátníka. Deník přichází i s ultimativním scénářem toho, že by Rašín svá zranění nepřežil. Podle *Venkova* se lidé nemusí bát, že by se ekonomika či burza v tomto případě hroutila: „Burza se udrží – Dr. Rašín znamená pro republiku velmi mnoho, ale i po něm jsou tu lidé, kteří zvednou jeho štít....“³³⁰ V dalších dnech ale katastrofické scénáře mírní: „I když pevně věříme, že nekrology, jež některé nedočkavé listy o dru. Rašínovi přinesly, byly velmi předčasné a dr. Rašín zůstane, i

³²⁶ Venkov ze dne 6. ledna

³²⁷ dtto

³²⁸ KLÍMEK, A. Velké dějiny zemí Koruny české XIII. str. 58.

³²⁹ dtto

³³⁰ dtto

*když ne jako ministr financí, zachován. Náš stát věru jeho bystré hlavy potřebuje.*³³¹

Den po atentátu noviny píší, že se Rašínův stav nemění. Zároveň otiskují plné znění dopisu prezidenta Masaryka paní Rašínové. V něm Masaryk vyjadřuje znepokojení nad současnou situací, ale zároveň zdůrazňuje, že je z celé věci bezpředmětné vinit komunisty.³³² Pokles koruny jistě mnoho lidí vyděsil, ale *Venkov* jejich obavy mírní tím, že nejde o následek atentátu, protože pokles započal již před ním. *„Zmínili jsme se tu již o tom, jakým bylo štěstí, že útok na Dra Rašína tomuto útoku na korunu následoval a ne naopak. Jinak by byl dnes pokles mnohem hlubší.*“³³³ Pozoruhodnou krátkou zprávou deník našel některé z německých zaměstnanců státních podniků, kteří se mají zdravit zrádčovským pozdravem „Rasch-hin“ a tím atentát schvalovat. Tato zpráva ale není nijak dále vysvětlena a deník se k ní nevrátil.³³⁴

„Odsuzujeme co nejpříkřeji onem páteční zločin ...Dr. Rašín položil základy k finanční rovnováze republiky a stělesňoval v sobě snahu po jejím vnitřním upevnění sloučením všech státotvorných sil v onu jednotu práce, jejíž tvůrcem a ideovým vůdcem jest náš milovaný předseda Švehla,“³³⁵ distancuje se *Venkov* na přední straně od atentátu. Rašínovi dává morální integritu tím, že jeho snahy přirovnává k těm, které vyvíjel předseda agrární strany Alois Švehla. Zároveň ale deník ve stejném vydání kritizuje vlastního poslance Křepka, který měl prohlásit, že: *„vláda po atentátu na Rašína, který se neměl nikdy stát podruhé ministrem financí, se rozpadá.*“³³⁶ Podle *Venkova* je ale opak pravdou, protože měl atentát naopak politiky stmelit a vláda měla být silnější než kdy dříve.

³³¹ Venkov ze dne 10. ledna

³³² Venkov ze dne 7. ledna

³³³ Venkov ze dne 8. ledna

³³⁴ Venkov ze dne 10. ledna

³³⁵ Venkov ze dne 12. ledna

³³⁶ dtto

Deník poprvé zmiňuje čin v souvislosti s komunisty v komentáři „Marná zbožná přání“: „*Ostatně i revolverový zločin zvrhlé výchovy komunistické, jež si vybral za svou mučednickou oběť dra Rašína, doznal, že celý náš národ a ne snad pouze dnešní koaliční majorita jeho odmítá útok na myšlenku politického sjednocení.*“³³⁷ Samotný útok pak měl být útokem na demokracii a *Venkov* vybízí své čtenáře k odvaze. „*Bratři a sestry! ... osudný výstřel, který byl namířen na zodpovědného ministra republiky československé, zasáhl celý náš národ a stát. Jednak proto, že – kéž jen na čas – ochromil jednoho z nejvytrvalejších a nejstatečnějších pracovníků při našem osvobození a i výstavbě republiky...*“³³⁸ Deník zároveň zmiňuje, že si Rašín nadělal tolik nepřátel, že jeho lékařům chodily výhružné dopisy s požadavky, aby ho přestali léčit³³⁹.

A najednou zprávy o Rašínovi ustaly. 16. ledna poprvé *Venkov* o ministrovi financí nepíše nic, kromě toho, že se druhý den deník omezí jen na prostou zprávu na boku strany o Rašínově zdravotním stavu. 19. ledna se probírá znovu „špatná“ dávka z majetku, bez uvedení Rašínova jména. Situace se změnila, až když Rašínův stav začal podle lékařů vypadat zle.³⁴⁰ Hned další den deník přepisuje sněmovní projev agrárního poslance Karla Práška: „*Želíme těžce, želíme toho, že obětí atentátu stal se právě muž, jenž všem druhým mohl býti příkladem a jasným vzorem nejsvědomitějšího plnění převzatých povinností i hrdinné odvahy v práci za uplatnění svého přesvědčení, jež jenom náhodou unikl smrti z rukou katanů staré monarchie...*“³⁴¹ Pak ale zprávy o Rašínovi znovu na dlouhou dobu ustaly, až do poloviny února. *Venkov* stále přináší obden zprávu o jeho zdravotním stavu.

³³⁷ *Venkov* ze dne 13. ledna

³³⁸ *Venkov* ze dne 14. ledna

³³⁹ dtto

³⁴⁰ *Venkov* ze dne 23. ledna

³⁴¹ *Venkov* ze dne 24. ledna

3.3.6. Únor

Až 13. února se ve *Venkovu* začíná něco dít, když deník načne téma zákona na ochranu republiky, tolik v *Rudém právu* probíraného. Zde se redakce omezí pouze na neutrální popis a konstatování, že se o zákonu stále diskutuje a diskutovalo.³⁴² 17. února vychází poslední lékařská zpráva o Rašínově stavu, tentokrát i s komentářem: „*Zde patrně již i houževnatá duševní síla, jíž pacient dosud čelil zákeřnému poranění, jest slabá, aby znovu nastal obrat k lepšímu. Lékařská zpráva sama však mnoho nadějí, ač málomluvná, nedává.*“³⁴³ Pacient měl být ale stále v dobré náladě, i přes nedostatek sil. I v deníku se již počítá s tím, že smrt může nastat každým dnem. Nastává čas bilance. Stejně jako je to v komentáři „*Lidé plakají za Rašína*“: „*Takový je náš lid: dovede se rozčilovat, hubovat. Má smysl pro křivdu, které se brání. Živý dr. Rašín byl oné domovnici i onomu průvodčímu jistě nesympatickým představitelem kapitálu a nenáviděné buržoazie. Jeho osud však lidem ukázal, že je mimo to ještě něčím větším: člověkem nepomíjejících zásluh o stát a národ. A hned mizí pocit třídní nevráživosti a vítězí nad ním hluboký a ryzí cit k národu.*“³⁴⁴ Atentát na Rašína tak měl spojit rozdělený národ. Deník *Venkov* také s Rašínem nesouhlasil, ale psal o něm s určitou úctou, kterou můžeme přičítat již výše zmíněné Rašínově nedotknutelnosti díky zásluhám o stát.

18. února Alois Rašín umírá. Zprávu o jeho smrti ale *Venkov* přináší až o dva dny později, nejspíše proto, že 18. února byla neděle a událost nestihla uzávěrku. V pondělí pak *Venkov* nevyšel, ani v mimořádném vydání. „*Oběma nohama stál Dr. Rašín v popředí veřejného života přes třicet let. Bojovný, až k umíněnosti houževnatý, ocelově pevný a britký, byl všemi svými vlastnostmi jako málokdo předurčen k dráze, která mu přinesla tolik úspěchů a nakonec i násilnou smrt ...zdravý smysl pro život, jemuž*

³⁴² *Venkov* ze dnů 13., 14. a 15. února

³⁴³ *Venkov* ze dne 17. února

³⁴⁴ *Venkov* ze dne 18. února

děkoval dr. Rašín pro své, u nás téměř ojedinělé úspěchy politické i osobní, ho přímo předurčil především pro hospodářské vůdcovství, a není nic přirozenějšího, že zejména na tomto neschůdném terénu zasáhl nejpronikavěji ...o jeho politice mohou být mínění různá a jsou i v jeho vlastní straně.³⁴⁵ Noviny konstatují, že i kdyby byl ještě Rašín naživu, stejně by to s ním neotřásl a politické konkurenci by se nepodvolil, ale: „...mrtvá ruka jeho dnes již toto pohrdavé gesto popularity nemůže učinit, jako jeho zsinále rty nemohou stáhnouti k onomu sardonickému, nade vše povýšenému úsměšku, kterým odpovídal svým nepřátelům.“³⁴⁶ Vinu za samotný čin pak podle Venkovu nenese politická konkurence, ani komunisté, ale do jisté míry si za to mohl Rašín sám svým přístupem, tak, jak je vylíčeno v článku „Náš první ministr financí“: „(Rašín) Předpokládal, že každému občanu republiky je zájem státu první, jako jemu, ale zapomínal rozdílů okolností. Pokus o jednostranné řešení krise pouze na účet poplatnictva, vzbuzoval proti němu nespokojenost stále širších kruhů. Lze jen hluboce litovati, že spěch, s jakým zejména v posledních měsících šel Dr. Rašín za svou myšlenkou, nedovoloval mu věnovati nutnou pozornost mrakům, jež se kolem něho stále hustěji kupily.“³⁴⁷ Dále také: „...hloupý a najatý kluk zavraždil v něm představitele pořádku a kázně, fanatika práce pro dobro celku, jemuž sloužil neúměrně i přes to, že jeho práce byla prací krajně nevděčnou ... odešla v něm velká osobnost.“³⁴⁸ Venkov zároveň přináší obsáhlý popis ministrových poranění, smutečních projevů od politiků, výsledku soudní pitvy. Také otiskuje smuteční dopisy a jedna stránka je věnována velkému symbolickému parte. Hned další den k tomu přidává ještě projevy soustrasti členů agrárnícké strany a vybízí své čtenáře, aby pietně přispěli na zlatý poklad republiky.³⁴⁹

³⁴⁵ Venkov ze dne 20. února, článek Smrt Dr. Rašína, podepsán Antonín Nečásek

³⁴⁶ dtto

³⁴⁷ dtto

³⁴⁸³⁴⁸ dtto

³⁴⁹ Venkov ze dne 21. února

I Rašínův pohřeb pojal deník rozsáhle: kromě důkladného popisu smutečního průvodu se na stránce nachází i náčrtek rakve zavražděného ministra financí. *Venkov* uvádí, že se s ministrem financí přišel rozloučit obrovský dav a celý pietní akt se topil v „*hotové záplavě smutečních věnců*.“³⁵⁰ 23. února už ale začíná obviňování, jak je vidět ve článku „*Jiná slova, jiné skutky*“. Ten je věnován *Lidovým listům* (Jan Šrámek) a *Českému slovu* (Jiří Stříbrný). Ti podle textu jen přihlížejí sbírce. „*Vaše listy na Rašína pěly chválu, ale nejednáte podle toho, co on chtěl ...Méně již slov, ale více skutků v budování finanční základny našeho státu, v posilování svépomoci a pospolitosti, jak ji hlásal dr. Rašín, jehož jste tak oslavovali!*“³⁵¹ *Venkov* zároveň připojuje ještě komentář k Rašínově pohřbu: „*Kdo ve středu, byť přišel snad i z největšího města světového, viděl tvářnost pražských ulic při pohřbu Dra Rašína, nemohl se ubrániti dojmu přímo ohromujícímu ...byl to pohřeb, jaký Praha ještě neviděla!*“³⁵² Do konce sledovaného období již *Venkov* o Aloisovi Rašínovi nepíše.

3.3.7. Shrnutí - Venkov

Deník *Venkov* se osobě Aloise Rašína věnoval vně atentátu na něj poměrně málo a u některých témat, ačkoliv s ním spojených, ho vůbec nezmiňoval. *Venkov* Aloise Rašína bere, soudě podle zpráv, jako muže nedotknutelného, a to hlavně díky jeho zásluhám o stát. Kritizuje ho, ale činí tak bez nadávek a přídavků k jeho jménu. Kritiku může uvádět také velmi subjektivním „*myslíme si...*“ nebo „*litujeme, že...*“.

Největším sporným tématem je pro *Venkov* dávka z majetku v prosinci 1922, kdy je k ministrovi financí nejvíce kritický. I tak se ale o něm vyjadřuje s úctou a ještě ten samý měsíc se staví na jeho stranu v případě útoku komunistického poslance Blažka.

³⁵⁰ *Venkov* ze dne 22. února

³⁵¹ *Venkov* ze dne 23. února

³⁵² dtto

Venkov překvapivě kromě jedné zprávy nevěnuje žádnou pozornost legionářské aféře. Nepíše ani o uhelné dávce a jiných tématech, která by se dala s Rašínem spojit. Nejvíce v něm kromě samotného atentátu rezonuje dávka z majetku a Rašínovy daňové reformy.

Deník uznává práci ministra financí jako něco nevděčného a Rašina pak jako někoho, kdo si ve své nepopularitě téměř libuje. Proto v případě atentátu viní jeho, protože postupoval neobezřetně a nadělal si mnoho nepřátel.

3.4. Národní listy

3.4.1. Říjen

Hned z počátku října *Národní listy* připravují Rašínově politice živnou půdu, jak je tomu například ve sloupku „Stát je největší spotřebitel“. „*Není pochyby, že snahou kteréhokoliv příštího ministra financí bude urychlit tento postup co nejvíce, neboť každý se bude vědom i jeho mravního účinku na obyvatelstvo i jeho hospodářského vlivu na oživení našeho obchodu, zejména vývozního.*“³⁵³ Proti Rašínově ministerskému znovujmenování se ale ze stany politické konkurence jistě zvedla vlna odporu. Pravděpodobně spojena i s tím, že podle ostatních stran (a jejich tiskových orgánů) s jeho jmenováním a politikou nesouhlasí ani jeho strana vlastní, Národní demokracie. To se její tiskový orgán, *Národní listy*, snaží uvést na pravou míru: „*...nové potíže vyskytly se na poslední chvíli se strany národně demokratické, jež nechce připustiti, aby dr. Rašín, proti jehož finanční politice je ve straně silná opozice, vstoupil do vlády, a kdyby tomuto přání výkonného výboru Nár. demokratické strany mělo býti vyhověno, padla by celá rekonstrukce vlády, jež je budována na dohodě, že do vlády vstoupí všichni členové tzv. pětky...*“³⁵⁴ To ale deník zcela popírá:

³⁵³ *Národní listy* ze dne 1. října

³⁵⁴ *Národní listy* ze dne 4. října

„...bylo konstatováno, že tato tvrzení nejsou pravdivá a naopak, že veškeré instance strany stojí na finančním stanovisku dr. Rašína.“³⁵⁵

V té době Rašínovi vyšla kniha *Finanční a hospodářská politika československá do konce r. 1921*, ke které *Národní listy* jako jediný ze sledovaných deníků přináší velmi obsáhlou recenzi Dr. Františka Fouska (redaktor a kritik ekonomických publikací³⁵⁶), která nešetří chválou jak na knihu, tak na Rašína samotného. Vše patrně jako skrytou reklamu před jeho druhým ministerským obdobím. „*Hodnotiti dra. Rašína a jeho vliv na utváření naší finanční a hospodářské politiky jedině z hlediska národohospodářské teorie a politiky je po mém soudu neúplné. Rašína národního hospodáře nelze odloučit od Rašínovy individuality, politiky a puritánství.*“³⁵⁷ Rašínovi podle Fouska vždy leželo na srdci jen blaho společnosti, a to má omlouvat jeho až někdy přílišnou ráznost. „*Rašín je vždy pro rázný a energický krok. Rašín pracoval pro vlast i tehdy, když byl uražen a vykřičen. Rašín není hysterická povaha, zná sebezapření a cit pro povinnost. Znáte ho, nenávidí politiku nesplnitelných slibů.*“³⁵⁸ Rašín má být velmi dobře znalý ekonomické literatury, ale jeho přínos pro ekonomiku Československa je hlavně takový, že na věci nahlíží se střízlivým odstupem a zapojuje do nich vlastní nápady. „*Sice bohatý stát s pracovitým obyvatelstvem pomůže si za čas, i když si vyvolil špatné vůdce. Oč je však šťastnější a oč je jeho utrpení menší, a oč dříve přijde k cíli, má-li takové muže, jakým je autor knihy *Finanční a hospodářské politiky československé do r. 1921.**“³⁵⁹

Národní listy čas od času přináší prepisy Rašínových projevů, vždy bez poznámek, jako je tomu například 9. října. Pomocí vložených hodnotících úsudků v závorkách, jako jsou *potlesk* nebo *aplaus*, ale jeho

³⁵⁵ dtto

³⁵⁶ Údaj dle Ústavu pro českou literaturu AVČR

³⁵⁷ *Národní listy* ze dne 7. října

³⁵⁸ dtto

³⁵⁹ dtto

projevům dávají záměrně pozitivní náboj. Názorové příspěvky o něm ale nepíší. Zajímavými se ale jeví zprávy o tom, jak Rašina vidí někdo mimo Československo, nejčastěji zahraniční politikové nebo tisk, jako například deník *Neue Freie Presse*: „...jeho jméno samotné znamená celý program. Je známo, s jakou bezohlednou energií provedl odluku měny, okolování bankovek, jak neoblomný byl v otázce honorování válečných půjček a jak tvrdošijně dovede provádět politiku deflační. Dr. Rašín však není Němcům přízniv, což sám zcela otevřeně přiznává.“³⁶⁰

15. října měl Alois Rašín zajít přímo za redaktory *Národních listů*, které si svolal kvůli tomu, aby jim představil svůj finanční program. „Dr. Rašín jako politik a ministr je znám jako člověk nekompromisní, jdoucí neohroženě za svým vytyčeným cílem. Jeho zásahy do soukromých majetkových poměrů občanů republiky, které učinil v zájmu měny v prvních letech poválečných, jsou stále v živé paměti. Není tudíž divu, že se při opětovném jmenování jeho ministrem financí vyskytly ve veřejnosti divoké pověsti o tom, co nového hodlá v zájmu státních financí zase provést,“³⁶¹ píše deník. Pak ale čtenáře přesvědčuje o tom, že jejich obavy jsou liché a na dvou stranách uvádí, čím vším se chce Rašín zabývat. Mezi tato témata patří vyrovnaný rozpočet, obchodní bilancování státních podniků, kurs koruny a uvolnění peněz zadržovaných při kolkování, snížení uhelné dávky (zrušit hospodářství vázané na uhlí), regulování cla a dávky z majetku.³⁶²

Uváděná znění Rašínových projevů se, jak již bylo řečeno, obejdou bez komentářů *Národních listů*. Noviny ale uvádějí komentáře jiných aktérů. Takto například uvádějí komentář předsedy vlády Edvarda Beneše k Rašínovu exposé 25. října: „Ministr financí, jež je znám tím, že nikdy

³⁶⁰ Národní listy ze dne 11. října

³⁶¹ Národní listy ze dne 15. října

³⁶² dtto

nesnažil se líčit věc růžověji, než ve skutečnosti byla, rozvážný a cílevědomý národní hospodář a finančník... ³⁶³

3.4.2. Listopad

Poslanec Dr. Josef Matoušek (Národní demokracie) ve svém sloupku o Rašínovi píše, že s ním dříve nikdo nesouhlasil, hlavně se zásadou „pracovat a šetřit“, kterou ministr financí prosazoval. Nyní byla ale celá situace jiná.³⁶⁴ S Rašínem kromě stranických kolegů měla ale souhlasit i opozice. *Národní listy* uvádějí, že německý agrárník poslanec Windirsch měl prohlásit: „*Ačkoliv jsem zástupcem opozice, mohu vysloviti jen souhlas s výkladem ministra financí dra Rašína, pokud se týká konsolidace finančních poměrů ve státě.*“³⁶⁵

8. listopadu přináší *Národní listy* přepisy dvou projevů Aloise Rašína k jím navrhovanému finančnímu rozpočtu, tentokrát ale výjimečně i s komentářem: „*...nebyly to však pouhé stručné odpovědi Rašínovy nebo vysvětlení k dotazům. Byly to dvě důkladné, věcné a obsažné řeči, v nichž jasným a naprosto srozumitelným způsobem objasnil svou finanční politiku.*“³⁶⁶ Deník popisuje i roztržku, kterou měl Rašín mít s poslancem Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR (DSAP) Siegrfriedem Taubem. Taub Rašína údajně osočil z toho, že všichni ministři se vyrovnávali s problémy, které on způsoboval. Rašín mu odpověděl: „*Jmenujte nějaké ty ministry ...Vaší poznámce nevěřím.*“³⁶⁷ Načež se Taub měl omluvit a prohlásit, že „všichni jen krčí rameny a koukají na Rašína, takže měl dojem, že se všechno rozbíjí o jeho odpor.“³⁶⁸

Další kolo zahraničního schvalování Rašína: „*Vídeňská Die Börse počala uveřejňovati portréty vynikajících osobností československých a*

³⁶³ *Národní listy* ze dne 25. října

³⁶⁴ *Národní listy* ze dne 1. listopadu

³⁶⁵ dtto

³⁶⁶ *Národní listy* ze dne 8. listopadu

³⁶⁷ dtto

³⁶⁸ dtto

zahájila jich řadu pokusem o charakteristiku ministra financí dr. Aloise Rašína. Vyslovuje se o něm s uznáním vrchovatým. Nebývá to u německých listů vídeňských právě zvykem...“³⁶⁹ Němci ale v Rašína mají mít neochvějnou důvěru. „Němci v Československu důvěřují v něho, i když toho nepřiznají a hlasitě neřeknou. Politicky se ho často obávají, ale k jeho hospodářským plánům a projektům mají bezpodmínečnou důvěru. A mají konečně k tomu také všechny příčiny.“³⁷⁰ Rašín se totiž podle *Národních listů* zasloužil o sblížení českého a německého národa. „Němci se od něj musí více přiučit, protože pak už se jim nebude jevit tak nepříjemným. Jeho práce vykoná pro česko-německé vztahy více než ukvapené smiřování, o tom jsme přesvědčeni.“³⁷¹

Ve sporu Rašína a komunistického poslance Vrbenského, o kterém například *Rudé právo* obšírně referovalo, se *Národní listy* omezily na: „*Národní demokracie se prý vzdaluje programu revolučního Nár. shromáždění. Soudná veřejnost zná ovšem stranický a politický věhlas brněnského kritika Vrbenského do té míry, aby si o jeho výkonu řekla vlastní úsudek.*“³⁷²

V článku „Uznání a obdiv ciziny k ministru Rašínovi“ list shrnuje zahraniční reakce. „*Švýcarský list National Zeitung líčí našeho státníka jako energickou osobnost, jejíž prozíravé činy a odvaha proti demagogům zachránily naši republiku před katastrofou.*“³⁷³ Švýcarské noviny píší, *Národní listy* citují: „*Dr. Rašín je beze vší pochyby nejvýznamnější finančník střední Evropy a náleží k nejenergičtějším ministrům financí současné doby.*“³⁷⁴ K tomu deník *Národní demokracie* připojuje svůj vlastní komentář: „*Je jisto, že Rašín je živoucím příkladem, že všechny*

³⁶⁹ *Národní listy* ze dne 11. listopadu

³⁷⁰ dtto

³⁷¹ dtto

³⁷² *Národní listy* ze dne 17. listopadu

³⁷³ *Národní listy* ze dne 22. listopadu

³⁷⁴ dtto

*státy střední Evropy, které hynou pod inflací bankovek, jsou samy viny na svém osudu.*³⁷⁵

V říjnu se také v deníku začíná objevovat reklama na Rašínovu knihu *Finanční a hospodářské politiky československé do r. 1921*. Jako jediná reklama se také objevuje mimo inzertní rubriku.

3.4.3. Prosinec

Hned zkraje prosince ministr Rašín vycestoval do Francie, kde dával přednášku o československé ekonomice. *Národní listy* komentují: „...zejména zdravé a účinné metody naší finanční politiky, která postavena na základy vytvořené prvním ministrem financí dr. Al. Rašínem, uchránila naši republiku od finančních katastrof, které ohrožují ostatní státy střední Evropy.“³⁷⁶ Rašínovo představení rozpočtu na rok 1923 je pak odbaveno pouhým přepisem ministrova projevu.³⁷⁷ 10. prosince pak *Národní listy* v reakci na silnou hodnotu koruny uveřejňují velmi oslavnou básničku „Modlitba československé koruny“ od Otakara Šetka:

*„Ved' klidnou moji vodou moji vratkou bárku,
By proudem nepřišla snad o vesla,
mám strach, bych nenásledovala marku,
či rakouská jak sestra neklesla.
Mne dohnati přej ještě alespoň liry,
A nepokládej mi to za pýchu,
Jsou dosud drahé ementálské sýry,
když stojím jenom sedmnáct v Curychu.
Mne prosím neved' nikdy do inflace,
kam jiné přivedla, vím, mašina,
ať tiskem tam se domáhají láce,*

³⁷⁵ dtto

³⁷⁶ *Národní listy* ze dne 2. prosince

Mně stačí k tomu systém Rašína. ³⁷⁸

Deník komentuje i další Rašínův projev, tentokrát v Pardubicích. *„Občané republiky vyslechli názory ministra financí o různých ožehavých problémech dnešního života hospodářského a přes to, že dr. Rašín neohlašoval opatření, která by se poplatnictvu zrovna líbila, měli tolik rozvahy a lásky k republice, že uznali oběti, které dr. Rašín žádal od občanstva, nyní zejména od úřednictva a zřízenectva republiky, za správné a nutné, ba provázeli právě tyto partie jeho řeči upřímným souhlasem. Po této stránce měla řeč dra Rašína význam neobyčejně veliký.* ³⁷⁹ Rašín tedy je nesmířlivý, ale když lidé vidí, že mu jde o obecné blaho, tak souhlasí. Alespoň tak to podávají *Národní listy*, které přepis projevu doplňují v závorkách popisy jako *nekonečný potlesk, bouřlivý jásot, frenetický potlesk* nebo *výkřiky výborně!* Zprávu dále ukončují větou: *„upřímná tato slova českého vlastence byla tedy přijata s nesmírným nadšením.* ³⁸⁰

Dávce z majetku se *Národní listy* věnují pouze v příloze, kde je její obecný popis. Píší nicméně o domnělé demisi Aloise Rašína, o které psal například i *Venkov*: *„Včerejší pokles naší koruny způsobily také ve značné míře neopodstatněné pověsti o demisi dra Rašína, které se dostaly až za hranice. Momentu toho využila zejména spekulace.* ³⁸¹ Právě při svém projevu v Pardubicích, o kterém *Národní listy* psaly 12. prosince, měl Rašín urazit legionáře. Tomu se věnuje deník jen takto: *„...poslední dobou užívá se tendenčního pardubického výroku Dr. Rašína k štvání legionářů proti národní demokracii. Prim při tom hrají Rudé právo a Tribuna.* ³⁸² Omluvou legionářů je podle *Národních listů* jejich špatná informovanost.

³⁷⁷ *Národní listy* ze dne 6. prosince

³⁷⁸ *Národní listy* ze dne 10. prosince

³⁷⁹ *Národní listy* ze dne 12. prosince

³⁸⁰ dtto

³⁸¹ *Národní listy* ze dne 19. prosince

³⁸² *Národní listy* ze dne 24. prosince

K tématu snižování úřednických platů *Národní listy* píše toto: „*Jak by asi proti sovětskému komisaři hřimal tovaryš Blažek, který minulý týden v naší sněmovně psí hlavu mohl vstrčit na Dr. Rašína.*“³⁸³ Komunistický poslanec Blažek měl totiž kvůli navrhovanému snížení zaútočit na Rašína. Deník ale argumentuje, že kdyby se Blažek podíval na Rusko, které má vzorem, seznal by, že se tam děje to samé. V článku „Shrnutí hospodářské práce za rok 1922“ *Národní listy* mimo jiné uvádějí: „*Zmínky zaslouží si opětné jmenování dra. Rašína ministrem financí, což je nejlepším dokladem, že jeho politika měnová a finanční v prvních létech po válce byla správná a republice prospěšná. Teprve katastrofálním znehodnocením měn sousedních států dostalo se mu v tomto roce plné zadostiučinění!*“³⁸⁴ Po zbytek prosince noviny Rašína znovu nezmiňují.

3.4.4. Leden

„Vražedný útok na dra. Rašína“, objevuje se 6. ledna na přední straně novin. Samotnému atentátu jsou v tomto čísle věnované hned tři strany. „*První finanční ministr naší republiky, jenž daleko pronikal svým zrakem a pevnou svou rukou řídil jistě kormidlo naší státní lodi v bouřích a vírech, mezi troskami jiných tonoucích korábů do přístavu příštího blahobytu!*“³⁸⁵ píšou o Rašínovi noviny. „*Především neohrožený, statečný muž z mála těch, kteří mají skutečné schopnosti vůdce – muž neohlížející se po potlesku davů, ale stavící se jim v čelo i tváří v tvář, povzbuzující i kárající, předcházející sám příkladem obrovské práce a nebojící se mluvit lidu vždy přímo pravdu svého přesvědčení!*“³⁸⁶ Na třech stranách se jinak čtenář seznámil se zprávami o Rašínově zdravotním stavu po hodinách, popisem operace, informacemi o tom, kde byl Rašín v minulých dnech, s projevy lidu a politiků, s podrobnostmi o atentátníkovi a vyšetřování, s ohlášením

³⁸³ dtto

³⁸⁴ dtto

³⁸⁵ *Národní listy* ze dne 6. ledna

příjezdu jeho manželky a také o tom, co právě musí prožívat jeho rodina. „*Budiž v těchto bolestných chvílích útěchou Rašínově rodině, že žádná z obětí Rašínových, ani ta poslední, kterou přinesl, nezůstane marnou, neboť nezapadne bez ohlasu v naší národní historii a bude povzbuzením stasticům vlasteneckých srdcí k podobné hrdinnosti a k podobnému úsilí za čest a velikost vlasti, jaké ukázal Dr. Rašín.*“³⁸⁷ *Národní listy* také otiskují zajímavý příspěvek, ve kterém vedení Československé obce legionářské vinu atentátu dává svým členům. „*Štvanice Legionářské obce přinesla krvavé ovoce... družina čsl. legionářů s největším rozhořčením odsuzuje štvanice vedoucích činitelů Obce legionářské a spol. Vedoucí k takovým opovržením hodným výsledkům. Za družinu československých legionářů Rousek (jednatel) a A. Dobrý (předseda).*“³⁸⁸ *Národní listy* připojují svůj komentář o tom, že legionáři „*útočili na Rašína, kde mohli, i na národní demokracii.*“³⁸⁹ *Národní listy* dále viní z atentátu *Rudé právo* (které je nyní pod ochranou policistů, jak deník uvádí) a *České slovo*. Podle deníku je nyní potřeba: „*...ani na okamžik nezakolísat a pevně, jako to on činíval v těžkých situacích, pokračovat v jeho hospodářské politice ke zdaru státu a zmaru všech odpůrců naší hospodářské konsolidace.*“³⁹⁰

V příštích dnech se *Národní listy* snaží o udobření se s legionáři. Těm taky v deníku adresuje svůj sloupek Karel Kramář. Říká, že propast, kterou mezi sebou legionáři s Národní demokracií mají, je potřeba kvůli Rašínovi překlenout.³⁹¹ S komunisty ale stále nenacházejí společnou řeč: „*Republice stříklo do tváře komunistické bahno.*“³⁹² Komunisté jsou dokonce označeni jako přímí viníci atentátu, tj. ti, kteří ho zaplatili: „*Atentát na ministra Rašína rozvířil zpočátku stranické boje. Koaliční*

³⁸⁶ dtto

³⁸⁷ dtto

³⁸⁸ dtto

³⁸⁹ dtto

³⁹⁰ *Národní listy* ze dne 7. ledna

³⁹¹ *Národní listy* ze dne 9. ledna

³⁹² dtto

strany uvědomují si však, že je výsledkem přímé akce sovětské vlády, která dává peníze na III. Internacionálu a která letos právě učinila usnesení, že v naší republice musí být proveden převrat, kterým by byla nastolena vláda rudé diktatury.³⁹³ Deník dále monitoruje reakce ostatního českého a možná překvapivě i polského tisku na atentát.

Zprávy o zlepšujícím se Rašínově zdraví doplňují *Národní listy* povzbudivými komentáři: „Tyto výroky a naděje dra Rašína vzbuzují nejradostnější ohlas a přání, aby se brzy splnily.“³⁹⁴ Deník dále otiskuje reakce a dopisy Rašínově rodině. Jejich pokrytí celé události je natolik rozsáhlé, že všechny ostatní zprávy se od atentátu přesunuly alespoň na třetí stranu. To se změnilo až 11. ledna, kdy Rašín dostává vlastní rubriku. Ta pravidelně obsahuje informace o jeho zdravotním stavu, kdo mu popřál brzké uzdravení, jak probíhá vyšetřování a požadavek příspěvku na zlatý poklad republiky ze solidarity k Rašínovi. Později se přidal ještě pravidelný seznam dárců financí či klenotů na zlatý poklad Československa.

„Ale pozor, pánové! Ta kule, která z ruky hysterického mladíka byla podzemními temnými silami vedena do srdce Rašínova – ta kule republiku nezastřelila, ale jenom stmelila a zcelila. Když má být boj, bude boj, ale pak do všech důsledků a krajností. Ať se ta atmosféra zalitá olovem nesmyslů, šílenství a zločinů probije! Republika a demokracie z toho vzejde jenom obrozená, posílená a vítězná,“³⁹⁵ volají *Národní listy* v článku „Co znamená atentát?“ Hrozí represemi, hlavně proti komunistům. Deník tentokrát přináší ohlasy rakouského a německého tisku, čtyři dny po ohlasech českého a polského.³⁹⁶ V článku „Bratři a sestry!“ určeného České obci sokolské *Národní listy* píše: „Osudný výstřel, který byl namířen na zodpovědného ministra republiky československé, zasáhl celý

³⁹³ *Národní listy* ze dne 10. ledna

³⁹⁴ dtto

³⁹⁵ *Národní listy* ze dne 13. ledna

³⁹⁶ dtto

náš národ a stát. Jednak proto, že – kéž jen na čas – ochromil jednoho z nejvytrvalejších a nejstatečnějších pracovníků při našem osvobození a výstavbě republiky, jednak však i proto, že bleskem svým ozářil poměry, do nichž jsme – jistě proti své vůli – se dostali a příčiny, které k tomu vedou... budiž nám všem opět vůdčí hvězdou v každém našem veřejném konání“³⁹⁷

Deník je jasně pro zákon na ochranu republiky, který silně propaguje a popisuje, proč je nutný. Zákon na ochranu republiky není podle deníku nikterak omezující, protože jen zabraňuje chaosu. „Československá republika potřebuje v těchto chvílích především jedno: pořádek, pořádek, pořádek!“³⁹⁸ Rašínova rubrika se přesouvá dovnitř čísla, stále za stejného pravidelného složení. Občas *Národní listy* uvádí zprávy o pokračování vyšetřování, ale ty se objevují v jiných rubrikách. Na přední straně se od konce ledna³⁹⁹ nachází veliká lišta s nápisem „*Pamatujte na zlatý poklad republiky!*“⁴⁰⁰

3.4.5. Únor

3. února *Národní listy* vydávají speciál k měsíčnímu výročí atentátu. Rašín je i po měsíci upoután na lůžko, ale věci se stále jeví dobře. Velkou podporou mu má být veřejnost, která hlasitě doufá v jeho úplné uzdravení. „*Jaká heroická energie skrývá se v těle raněného ministra, to dokáže posouditi jen ten, kdo si představí, co znamená měsíc ležet bez pohnutí a při tom být dobré nálady. Nic necharakterisuje povahu dra Rašína tak, jako tento prostý fakt. Tělo je slábo, ale ducha se vrahovi zraniti nepodařilo.*“⁴⁰¹ Rašín je podle *Národních listů* republice nyní potřeba hlavně proto, že ji dosud vytrvale chránil a jeho uzdravení by znamenalo, že proti republice ani atentátník nic nezmůže. „*Chránil ji svou politikou finanční proti každému, neohlížeje se na prospěch osobní ani prospěch strany... Kéž se*

³⁹⁷ *Národní listy* ze dne 15. ledna

³⁹⁸ *Národní listy* ze dne 25. ledna

³⁹⁹ Od *národních listů* ze dne 30. ledna

⁴⁰⁰ dtto

brzo vrátí tento neohrožený ochránce republiky na své místo! Bude to nejkrásnější doplněk k zákonu na ochranu republiky!“⁴⁰²

Den nato deník přináší krátkou reportáž z Podolského sanatoria.⁴⁰³ V ní uvádí, že je ministr financí stále v dobrém rozmaru a že zlepšení je pomalé, ale viditelné – Rašín je nyní například schopen hýbat třemi prsty u nohou. Noviny se také začínají ptát, jestli navrhovaný zákon na ochranu republiky není příliš málo a zda není potřeba sáhnout po nějaké silnější metodě kontroly. „*Útok na ministra Rašína osvětlil jako blesk v temné noci nezdravé poměry, v nichž žijeme.*“⁴⁰⁴ *Národním listům* ale také vadí, že se okolo zákona samotného nic neděje ani šest týdnů po výstřelu. „*Je tomu již šest týdnů, co na cestě do svého úřadu klesl dr. Rašín zasažen kulí mladého komunisty...*“⁴⁰⁵ Podle jejich názoru bylo potřeba ho schválit výjimečně rychle v prvních dnech po atentátu. Ve stejném čísle nicméně přikládají kompletní znění zákona jako vloženou přílohu. V Praze zároveň proběhla konference o atentátu, jejíž výsledkem bylo, že za „*...atentát na obětavého politika našeho, dr. Al. Rašína*“⁴⁰⁶ mohla komunistická výchova, která fanatizuje mládež.⁴⁰⁷

Rašínův stav se začal zhoršovat, což noviny sledují pochopitelně s obavami. *Národní listy* informují o tom, že je Rašínův stav velmi vážný, protože projevuje příznaky slabosti srdce.⁴⁰⁸ „*Zprávy, jenž docházejí z podolského sanatoria, rmoutí každou vskutku českou duši... Těchto čtyřiačtyřicet dní dokreslilo portrét dra Rašína před českou historií. Byli mnozí, kteří teprve teď poznali pravou povahu a podstatu muže, jenž měl tragický úděl být nejnenáviděnějším politikem svého národa. Podle toho,*

⁴⁰¹ *Národní listy* ze dne 3. února

⁴⁰² dtto

⁴⁰³ *Národní listy* ze dne 4. února

⁴⁰⁴ *Národní listy* ze dne 7. února

⁴⁰⁵ *Národní listy* ze dne 13. února

⁴⁰⁶ dtto

⁴⁰⁷ dtto

⁴⁰⁸ *Národní listy* ze dne 16. února

jak bude národní organismus reagovat na chmurné děje těchto okamžiků, budeme moci usuzovat a budou usuzovat jiní na zdraví či chorobu tohoto organismu,“⁴⁰⁹ píše *Národní listy*. Zároveň zde poprvé vlastně přiznávají, že byl Rašín nenáviděným politikem. Ministr financí ale očividně umírá a ani *Národní listy* již nevěří v dobrý konec. „*Úporný zápas dra Rašína se smrtí, trvající vlastně již po několik nocí a dnů, je tak mimořádný, jako mimořádně silný byl všechen jeho život! ...Jeho duch, obestíraný smrtelnou mdlobou, ještě chvílemi procítá, rety pronášejí slova i celé věty: úžasno prostě, jaká nezmarná energie s celou bytostí umírajícího hrdiny je spjata! Žel – není naděje! Vše je marno!*“⁴¹⁰ Noviny nicméně uvádí vyčerpávající popis změn Rašínova stavu za poslední tři dny, a to včetně jednotlivých záchvatů kašle či jeho promluv.⁴¹¹ Musíme si z Rašína vzít příklad: „*...a bylo by promarněno, kdyby příklad nenašel následovníků... splníme jistě takto jediné jeho přání v nejtěžších dnech a nocích utrpení bojovníka, který se stal mučedníkem: aby rána, jež jeho zasáhla, nezasáhla také republiku!*“⁴¹² Rašín je nyní v novinách přirovnán k mučedníkovi, který zemře za to, v co věřil.

Ještě ten samý den vychází speciální číslo novin k Rašínovu úmrtí (vně normální večerního vydání, to posléze vyjde také). V hlavním úvodním textu „*Za padlým hrdinou!*“ Se píše: „*Mohutný strom se kácí. Ohromná, houževnatá energie se láme. Jasný, neúmorný mozek se zastavuje. Mlčí navždy ústa, která mu byla tak výmluvným tlumočnickem, tak mocným prostředkem na řečnické tribuně. Padá muž, o kterém všichni vědí, že se nebál... S hlubokou, nevýslovnou bolestí skláníme hlavu, uvažující o pravé tragice této smrti, o níž budou vypravovat dějiny, a o ztrátě, kterou utrpěly věci veřejné.*“⁴¹³ Druhý článek na přední straně napsal Karel

⁴⁰⁹ *Národní listy* ze dne 18. února, podepsán Viktor Dyk

⁴¹⁰ dtto

⁴¹¹ Dtto, podepsán Viktor Dyk

⁴¹² dtto

⁴¹³ *Národní listy* ze dne 18. února

Kramář, předseda Národní demokracie. „*Přestalo bít hrdinné srdce, které tak vroucně milovalo svůj národ, svou vlast. Český člověk zavraždil muže, který všechny své jedinečné síly věnoval našemu osvobození a hospodářskému i politickému zabezpečení dobyté svobody... Ztratili jsme muže, na jehož pevnou, nebojácnou ruku mohli jsme spoléhati i v nejtěžší bouři, která by zmítala novou naší státní lodí. Proto musel zemřít... V těžkých mukách, které snášel s bezpříkladným hrdinstvím, konečně viděl, jak všichni, v nichž nevyhynula láska k národu a republice, v záblesku smrtelné rány si uvědomili, co by v něm národ ztratil, kdyby jej všechna tak dojemná, obětavá péče jeho lékařů nedovedla zachovati. Bohužel, nemohla ani ona spasit nám drahý život.*“⁴¹⁴ Uvnitř mimořádného čísla se pak nachází nekrolog v podobě obsáhlé rekapitulace života Aloise Rašína.

Další *Národní listy* vycházejí díky pondělní absenci až v úterý 20. února. Toto vydání do jisté míry kopíruje speciál z 18. února, včetně několika stejných pasáží o Rašínově životě. Podle *Národních listů* se Rašín nebál, ačkoliv věděl, že se řítí do záhuby: „*Bouřila to před námi elementární síla, krocena kulturou, zdálo se nám, že příroda sama chce projevit prostřednictvím tohoto neobyčejného muže rozmanité síly, od nejvýbušnějších k nejjemnějším, že jakási záhadná moc naplňuje tuto lidskou bytost a poskytuje jí oporu tam, kde schopnosti průměrného člověka ochabují, že ji pobízí k zápolení s obrovskými úkoly... Věděl, že každý velký čin je spojen s nebezpečím – nebezpečí je dokonce pobídkou k činu – ale nebál se, jsa přesvědčen, že nikdo neunikne nebezpečí... Nedovedl pochybovat o sobě, ani o svém díle.*“⁴¹⁵ Dále se číslo skládá z posledního interview, popisu toho, jak města truchlí za Rašína (Praha, Bratislava), ze smutečních projevů, velkého úmrtního oznámení a informací

⁴¹⁴ Dtto, podepsán Karel Kramář

⁴¹⁵ *Národní listy* ze dne 20. února

k plánovanému pohřbu. Noviny také znovu zmiňují silnou potřebu zákona na ochranu republiky.

I další den se noviny zcela věnují Rašínovi. Tentokrát bez výrazného komentáře, ale s posledním článkem Aloise Rašína, který pro *Národní listy* napsal. Dále s přepisem jeho posledního projevu, údaji k poslední cestě (jak se tam dostat, kudy průvod půjde) a smutečními projevy. Nechybí ani článek o Rašínovi coby aktivním novináři.⁴¹⁶ Viktor Dyk pro číslo složil báseň, ve které se mimo jiné píše:

*„Památka na reka necht' žije v dětech, vnucích,
Tvých chorob, národe, bude lék vždy účinný,
V budoucno hledí v doby evolucioních,
jasně a pevně oči hrdiny...“⁴¹⁷*

Rašínův pohřeb líčí *Národní listy* jako největší událost krátkých dějin svobodného Československa. Noviny nabízejí popis průvodu i přepis všech projevů na obřadu. *„Provodili jsme drahého a velikého nebožtíka svého na poslední jeho cestě v posvátnému poli, kde splněna vůle, projevená jeho závěti, poslední přání, všem lidem nedotknutelné, by tělo jeho bylo zpopelněno... Dr. Rašín nevznášel se v oblačné výši. Stál na tvrdé půdě skutečnosti. Tam konal těžkou, namáhavou, tvrdou práci. Nemluvil zbytečných slov, ale dbal prostě povelů chvíle a nutnosti. Byl nejčelnější reální politik v naší politice předválečné i poválečné.“⁴¹⁸*

V příštích dnech téma Rašína ustupuje do pozadí, ačkoliv *Národní listy* stále přinášejí vzpomínky na něj. Jednou takovou je vzpomínka nazvaná „Na řečnické tribuně“ a popisuje Rašína jako zkušeného řečníka, který byl schopen pro sebe strhnout davy: *„S vzácnými fondy vědomostí,*

⁴¹⁶ *Národní listy* ze dne 21. února.

⁴¹⁷ dtto

promyšleností, nejvyšší propracovaností a s úžasným klidem vstupoval do města, kde bylo obyvatelstvo v úžasném přímo rozrušení nad tím, co nastane. Dr. Rašín svou řečí uchvátil každého. ⁴¹⁹

Smuteční projevy, trzny, noviny přetiskují až do konce sledovaného období. 27. února *Národní listy* popisují Rašínův vliv na zahraniční ekonomiky. 28. února ve vzpomínkách na něj píše toto: „...*urážky politické odpouštěl: často v první chvíli byl rozechvěn, rozhořčen, ale pak odpustil. Urážky osobní neodpouštěl... byl z těch, kteří vždy řekli, co myslí. Organizátor mladého státu, který dlouho bojoval proti bezpráví, řekl vždy, co bylo v jeho mysli. Neskrýval nic, třeba ranil. Bylo to dobře, že pověděl přímo vše a vždy. Jak velkou převahu měl již tím, že byl přímý ke každému i proti každému. Dovede to po něm někdo?*“⁴²⁰ Do konce sledovaného období již *Národní listy* o Aloisi Rašínovi nic názorového nepíše.

3.4.6. Shrnutí – Národní listy

V *Národních listech*, deníku Rašínovy vlastní strany, se o něm zpočátku otevřeně názorově příliš nepsalo. Výjimkou může být knižní recenze Dr. F. Fouska na Rašínovu knihu *Finanční a hospodářská politika československá do konce r. 1921*, která je téměř do stejné míry recenzí jako oslavným článkem na Rašína. Reklama na tuto knihu se pak pravidelně objevuje po celý říjen a listopad na předních stranách listu, mimo inzerci. Zajímavé jsou ovšem také deníkem zveřejňované zahraniční pochvalné ohlasy na Rašína. Deník se nepouštěl do otevřené chvály, ale nechal chválit jinými. Snad aby to nevypadalo jako přílišná samochvála.

Zajímavý je také fakt, že jak *Rudé právo*, tak *Venkov* píše o tom, že s Rašínem nesouhlasí často ani vlastní strana. *Národní listy* ale tuto skutečnost nijak nereflektují, ba naopak. Rašínova podpora v *Národních listech* je stoprocentní.

⁴¹⁸ *Národní listy* ze dne 22. února, podepsán Josef Penížek

⁴¹⁹ *Národní listy* ze dne 23. února

Ačkoliv básničky na Rašína jsou téměř výsadní doménou *Rudého práva*, snad jim chtěly *Národní listy* konkurovat a během sledovaného období otiskují dvě oslavné básně (druhou ale až po jeho smrti). Přepisy Rašínových projevů, ač většinou bez komentáře, doplňují *Národní listy* v závorkách popisy jako *nekonečný potlesk*, *bouřlivý jásot*, *frenetický potlesk* nebo *výkřiky výborně*. Troufám si tedy tvrdit, že chválení Rašína probíhá v *Národních listech* hlavně nepřímou, téměř jistě je tomu tak ale schválně. Možná je pravým důvodem právě nesouhlas ostatních stran s Rašínem a *Národní demokracie* tedy chválila nepřímou, než aby šla zcela proti proudu.

Po atentátu na Rašína i po jeho smrti ale *Národní listy* věnují jeho osobě obrovské množství prostoru. Vytvářejí mu dokonce vlastně rubriku, kam se dostává vše s atentátem spojené. Deník po atentátu pevně doufá, že se ministr financí uzdraví a z činu samotného viní komunisty a do jisté míry i Československou obec legionářskou, se kterou se ale záhy snaží usmířit. Rašína pak *Národní listy* přirovnávají k mučedníkům a doufají, že se najde jeho následovník. Můžeme téměř s jistotou říct, že se deník snažil z jeho smrti těžit – i studium odborné literatury ukázalo, že právě *Národní demokracii* atentát na Rašína přihrál mnoho sympatizantů.

4. Závěr

Má hypotéza o tom, že rozdílné deníky psaly o Aloisi Rašínovi různě, se potvrdila. Podrobné výsledky jednotlivých deníků představuji v podkapitolách **Shrnutí** u každého z nich.

Největší rozdíl v psaní můžeme vysledovat v době od října do prosince. *Rudé právo* představovalo opravdu první linii útoku proti ministru financí,

⁴²⁰ *Národní listy* ze dne 28. února

kdy mu vyčítalo zcela vše, čeho se dopustil. *Venkov* mu po většinu času nevěnoval přílišnou pozornost, a pokud ano, dovolil si chválit i kritizovat. *Národní listy* pak představovaly Rašínovu pevnost, která ministra financí bezvýhradně podporovala, ačkoliv to tak činila například nepřímo díky uvedeným zahraničním reakcím na něj. Podrobné výsledky, jak již bylo řečeno, jednotlivých deníků představuji v podkapitolách **Shrnutí** u každého z nich. Zajímavé také je, že každý z deníků se ve spojitosti s Rašínem věnuje jiným tématům, což je samozřejmě dáno cílovou skupinou čtenářů. Je pochopitelné, že cílové čtenáře *Venkova*, zemědělce a hospodáře, bude zajímat spíše dávka z majetku než čtenáře zbylých sledovaných deníků. Některá témata ale u konkrétního deníku chyběla – *Národní listy* se například vůbec nevěnují uhelné dávce (až na prepis přímých řečí Rašínových). *Venkov* zase nevěnuje přílišnou pozornost zákonu na ochranu republiky.

Zatímco kritika *Rudého práva* je ostrá a přímá, *Venkov* místo toho kritizuje v oněch několika instancích Rašína nepřímo, neboť kritika začíná slovy „*myslíme si...*“ či „*litujeme, že...*“. V *Národních listech* se žádná kritika nenachází.

Překvapila mě téměř úplná absence tzv. legionářské aféry. Z četby odborných zdrojů jsem pochopil, že šlo o významný problém. Z deníků ho ovšem plně reflektuje jen *Rudé právo*, pro které jde ale pravděpodobně o další záminku, proč Rašína hanit. *Národní listy* kauzu také zmiňují, ale de facto až po atentátu a jen jednou. Chtějí se nicméně s legionáři usmířit.

Změna nastává po samotném atentátu. *Rudé právo* přechází do defenzívy, protože mnozí jeho štvanci označují za původce atentátu. *Rudé právo* ale z atentátu neviní Rašína, ale politickou atmosféru zde. I tomuto deníku, nesmiřitelnému Rašínovu nepříteli, po události dochází, že by si další kritikou pravděpodobně zadělalo na ještě větší problémy. Obrátilo ji tak proti navrhovanému zákonu na ochranu republiky. *Venkov* naproti tomu

viní z atentátu samotného Rašína, jeho postup. Nekritizuje ho, pouze uznává, že si nadělal mnoho nepřátel. Rašín má v tomto deníku nicméně poněkud výsadní postavení díky svým zásluhám o stát, což je ostatně připomínáno i čtenářům. *Národní listy* pak atentátu věnují obrovské množství prostoru a času. Pro ně se mění akorát to, že z poněkud nepřímého oslavování Rašína přecházejí na to přímé.

Rudé právo prodělalo největší obrat po Rašínově smrti 18. února - Aloise Rašína, kterého dříve hanilo téměř každý den, nyní brání před těmi, kteří by na jeho smrti měli chtít vydělat a zneužít ji dle deníku ve svůj prospěch. Ačkoliv zůstával stále nepřítelem, deník začal zvýrazňovat jeho kvality, jako byla přímost či neohroženost. *Venkov* o Rašínově smrti píše jako o skonu velkého muže s mnoha nepřáteli. Ze sledovaných deníků se ale události věnuje nejméně. *Národní listy* pojímají Rašínovu smrt de facto jako konec jedné etapy a Rašína vnímají jako mučedníka, světce. Svým stylem znovu apelují na lásku k republice, kterou měl Rašín i přes nebezpečí, které mu hrozilo, představovat.

Doufám, že by práce mohla sloužit i jako výchozí bod pro další zkoumání k tématu, neboť deníků vycházejících v letech 1922 a 1923 bylo opravdu hodně a bylo by určitě přínosné výzkum ještě rozšířit v delších, obsažnějších pracích.

5. Seznam použité literatury a zdrojů

Zkoumaná periodika

- Rudé právo, ústřední orgán Komunistické strany Československa, Praha: tiskárna Grafie, ISSN: 0032-6569
- Venkov, orgán České strany agrární, Praha: tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, ISSN: 1805-0905
- Národní listy, orgán Československé národní demokracie, Praha: tiskárna Národních, ISSN: 1214-1240

Literatura

- BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.
- BERÁNKOVÁ, Milena, Alena KŘIVÁNKOVÁ a Fraňo RUTTKAY. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. III. díl. Praha: Novinář, 1988.
- ČAPEK, Karel. O umění a kultuře III. Praha: Československý spisovatel, 1986. ISBN: 22-135-86
- DOLEŽALOVÁ, Antonie, Rašín, Engliš a ti druzí, Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1356-0.
- DRÁPELA, Martin. Život Aloise Rašína a jeho přínos pro stabilizaci a rozvoj české ekonomiky. PF, 2007. Bakalářská práce.
- GALANDAUER, Jan. Knoflík ze šatů paní Linhartové, časopis Dějiny a současnost. Čís. 09/2008.
- HAMAJDA, Petr: Ustavení a činnost Kramářovy vlády, diplomová práce, FF UK, Praha 1991. Diplomová práce.
- HENDL, Jan. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 1999
- HERBEN, Jan: Kniha vzpomínek. Praha: Družstevní práce, 1935.
- HOCH, Karel. Alois Rašín: jeho život, dílo a doba. Praha: Orbis, 1934.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSZÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KUČERA, Martin. Pokrokářské hnutí, jeho programy, vývoj a rozklad. Praha, Československá akademie věd, 1991, autoreferát.
- KUBŮ, Eduard, ŠETŘILOVÁ, Jana, Hrad a Alois Rašín v letech 1922–1923. Zápas o deflacii a omluvu legionářům. In: Český časopis historický 91, 1993, 3, s. 451–468.
- LACINA, Vlastislav. Formování československé ekonomiky 1918-1923. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0199-9.
- OLIVOVÁ, Věra. Politika československé buržoazie. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1961.
- PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu. Vyd. 4., Reprint 3. vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1095-5.
- RAŠÍN, Alois, Můj finanční plán, Praha: Český čtenář, 1920.
- RAŠÍN, Alois. Národní hospodářství. Praha: Český čtenář, 1922.
- RAŠÍN, Alois, Řeči v Národním shromáždění, Praha: Český čtenář, 1934.
- RAŠÍN, Alois, Paměti Dr. Aloise Rašína, Brno: Bonus A, 1994.
- RYŠÁNEK, Martin. Obecní volby roku 1919 v Československu s přihlédnutím k předchozímu správnímu vývoji. FSV, 2012. Bakalářská práce.
- SÍS, Vladimír. Karel Kramář: 1860–1930: život a dílo, Praha: 1930.
- SOUKENKA, Jan. Karel Kramář 1914-1918. Praha: Mladá generace, 1930.
- ŠETŘILOVÁ, Jana. Alois Rašín: dramatický život českého politika. Praha: Argo, 1997. ISBN 8072030612.
- ŠETŘILOVÁ, Jana, Atentát po česku. In: Dějiny a současnost 16, 1994, 2, s. 19–23
- ŠETŘILOVÁ, Jana, Ministerské mezidobí Aloise Rašína. In: Časopis Národního muzea 164, 1995, 1–4, s. 99–118.
- TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. Metody výzkumu médií. Praha: Portál, 2010,

- VENCOVSKÝ, František, Alois Rašín. Život a dílo, Praha: Všehrad, 1992. ISBN: 80-85305-10-0

Ostatní zdroje

- Tisková zpráva České televize k televiznímu filmu Rašín. 2018. Dostupné online: www.ceskatelevize.cz/porady/12362103242-rasin/
- SOUKUP, Fr. ŠROBÁR, V. ŠVEHLA, A. STRÍBRNÝ. J a RAŠÍN, A. Provolání Národního výboru o samostatnosti československého státu, dostupné online například na www.valka.cz, archivováno 16. dubna 2018
- Československé zlato, historie České národní banky, dostupné online na www.historie.cnb.cz, archivováno 15. prosince 2018